

**T.C.
Hitit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**

**TÜRKİYE'NİN
DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE
KEMAL TAHİR'İN YERİ**

İrfan YİĞİT

Yüksek Lisans Tezi

Çorum 2013

**TÜRKİYE’NİN
DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE
KEMAL TAHİR’İN YERİ**

İrfan YİĞİT

Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Yrd.Doç.Dr. Aygün AKYOL

Çorum 2013

KABUL VE ONAY

İrfan YİĞİT tarafından hazırlanan “**TÜRKİYE’NİN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE KEMAL TAHİR’İN YERİ**” başlıklı bu çalışma **21.06.2013** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

(Doç. Dr. Kaşif Hamdi OKUR) (Başkan)

İmza

(Yrd. Doç. Dr. Aygün AKYOL) (Danışman)

İmza

(Yrd. Doç. Dr. Yakup COŞTU)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

İmza

(Prof. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN)

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRL ÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(21/06/2013)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı
İrfan YİĞİT

İmzası

ÖZET

YİĞİT İrfan “ Türkiye’nin Demokratikleşme Sürecinde Kemal TAHİR’in Yeri” Yüksek Lisans, Çorum, 2013

Seçmiş olduğumuz konu başlığı Anadolu insanını ve Anadolu Siyaseti’nin yaşamış olduğu süreci anlamamız açısından önemlidir. “Anadolu Yerliliği” terimi ile ifade etmeye çalıştığımız husus, modernleşme ve/ya batılılaşma çabalarını analiz etmede anahtar bir işleve sahiptir. Çünkü yerli/milli/manevi değerlerimize sahip çıkmak, dünyaya ve mevcut gelişmelere karşı sırtımızı dönmek, içe kapanmak yani yerelleşmekten çok farklıdır.

İlk yazı’nın, ilk para’nın bulunduğu, ilk devletin kurulduğu, ilk Barış Antlaşması’nın imzalandığı, ilk medeniyetlerin uzun yıllar hüküm sürdüğü bu topraklarda meydana gelen siyasi ve felsefi sürecin aydınlarımız üzerindeki etkisi inkâr edilemez boyuttadır. Kemal Tahir’de bu fikirsel oluşum sürecini Anadolu insanı ile birlikte yaşamaya çalışan ve bu süreci “Anadolu Yerliliği” olarak ifade eden önemli bir aydınımızdır.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ilklerin yaşandığı bir coğrafyada kurulan birçok devletin yapısında ve dünya da siyasal alanda çok önemli bir yere sahip olan “Demokrasi” kavramının gelişim sürecini ele alarak giriş yaptık. Burada demokrasi kavramını genel anlamda terimsel ve tarihsel sürecini ele aldıktan sonra Türk Düşünce Tarihi’ndeki demokrasi sürecini inceledik. Daha sonra Osmanlı İmparatorluğunda siyasal alanda meydana gelen gelişmeleri ve yeni bir devletin kurulmasına kadar varacak olan siyasal süreci ele aldık. Parlamenter sisteme geçişin getirmiş olduğu siyasal etkilerde bu bölümde ele alınmıştır. Bu sürecin sonuç kısmı olan imparatorluğun yıkılış dönemi Kemal Tahir’in çocukluk dönemine denk geldiği için önem arz etmektedir. Daha sonra Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş dönemi ve parlamenter sisteme geçilen kuruluş döneminden sonra ülkede meydana gelen demokrasi adına yapılan gelişmeleri ele aldık. Tek parti dönemi olarak adlandırılan, Kemal Tahir’in üzerinde de çok büyük etkilere sahip olan bu dönem, ülke genelindeki aydınlar üzerinde hem fikirsel olarak hem de yaşamsal olarak çok etkili olmuştur. Çünkü birçoğu düşünceleri sebebiyle hapse girmişler ve demokrasi adına yapıldığı söylenen bu gelişmeleri sıkıntılar içerisinde tecrübe etmişlerdir.

İkinci bölümde, Kemal Tahir'in hayatı, eserleri ve düşünce yapısı ele alınmıştır. Dünyada meydana gelen savaşlar ve siyasal gelişmelerin aydınlar üzerindeki etkileri çok büyüktür. Amerika ve Sovyet Rusya arasındaki siyasal çekişme dünyada iki kutuplu bir siyasal sistemin meydana gelmesini sağlamıştır. Bu iki büyük ülke arasındaki çekişmeler siyasal alanı da etkisi altına almıştır ve farklı siyasal sistemler ortaya çıkarmıştır. Emperyalizm, kapitalizm, Marksizm, komünizm gibi bu siyasal düşünce yapıları birçok aydın gibi Kemal Tahir'i de etkisi altına almıştır.

İkinci bölümde ele aldığımız bu içerik bizi tezimizin konu başlığı olan ve üçüncü bölümde yer alan "Türkiye'nin Demokratikleşme Sürecinde Kemal Tahir'in Yeri" konu başlığına götürmektedir. Etkilenmiş olduğu siyasal akımları Anadolu topraklarında yaşayan kültürle birleştirme çabası içerisine giren Kemal Tahir, Anadolu'nun özüne aykırı olan hiçbir siyasal sistemin başarılı olamayacağını ifade ederek Türkiye'nin demokratikleşmesine önemli bir katkıda bulunmuştur. Sosyalist ve Marksist paradigmaya daha yakın bir düşünce yapısına sahip olmasına rağmen Osmanlı'ya olan hayranlığı ve Anadolu insanını düşünce yapısının ve eserlerinin merkezine alması farklı bir düşünce yapısına sahip olduğunu göstermiş, döneminde batı hayranlığı içerisinde olan çoğu aydından farklılaşmasını sağlamıştır. Anadolu'nun öz kültürüne aykırı gördüğü hiçbir sistemi benimsemeyerek ve Anadoluluğu, Türkiyeliliği bizlere mihenk taşı olarak göstererek demokratikleşme sürecimize çok büyük katkı sağlamıştır. Anadolu'nun ruhuna sahip çıkmaya çalışan tüm aydınlarımıza olan bakış açısının sahip olması gereken değeri bizlere eserleri ile aktarmaya çalışan Kemal Tahir'i anlamak Anadolu yerliliğinin felsefesini anlama açısından önemlidir.

Anahtar Sözcükler

Demokrasi, Kemal Tahir, Anadolu, Yerlilik, Türkiyelilik, Komünizm, Marksizm, Sosyalizm, Demokratikleşme, Modernleşme, Batılılaşma, Parlamenter sistem.

ABSTRACT

YİĞİT İrfan “ Türkiye'nin Demokratikleşme Sürecinde Kemal TAHİR'in Yeri”
Yüksek Lisans, Çorum, 2013

The Role of Kemal Tahir in the Process of Democratization in Turkey

The Subject we have chosen is important to understand Anotolian people and the process of Anatolian politics. The term ‘Anatolian indigenousness’ we are trying to convey has a key function in analyzing the efforts of modernization and/or westernization. Because protecting our national and spirutual values is different from turning our back to the world or to the new developments or isolating ourselves from the world. In other words it is very much different from becoming localized.

The effect of political and philosophical process happening on this land, where the first money and manuscript were found and the first treaty of peace was signed and the first civilizations reigned for many years, on intellectuals can not be denied. Kemal Tahir is an important intellectual experiencing this intellectual process, which he called ‘Anatolian indigenousness’ , with Anatolian people.

The thesis consists of three parts. We initiated the first section dealing with the development process of the term ‘Democracy’ , which has a very important place in the political arena of the world and the foundations of the many states first established on this region. After examining the historical and terminological porocess of democracy in general, we studied the process of democracy in the Turkish intellectual history. Then, we discussed the political evolution in Ottoman Empire and the poilitical process which lasted till the foundation of the new state. The political effects that appeared with the introduction of the parliamentary system are also examined in this section. The last phase of this process is of great importance since the fall of the empire coincides with the childhood period of Kemal Tahir. We studied the era in which Turkish Republic was founded and the improvements made in the name of democracy after the transition to parliamentary system. This period called single- party era had powerful impacts on intellectuals throughout the country as well as on Kemal Tahir. Most of these intellectuals were put into the prisons because of their views and they experienced those painful ordeals emerging in the name of democracy.

In the second section we studied Kemal Tahir's life, his works and views. The world wars and political events have immense effects on intellectuals. The political conflict between Russia and the USA has polarized the world into two political groups, creating new political systems such as imperialism, capitalism, marxism, communism. Like many other intellectuals Kemal Tahir was affected enormously by these political systems.

This content we have discussed in the second section directs us to the topic of the thesis that is 'The Role of Kemal Tahir in the Process of Democratization in Turkey'. This is also the subject of the third section. Struggling to associate the political trends he was affected by with the culture of the people living in Anatolia, Kemal Tahir contributed enormously to democratization of Turkey by conveying that no political system contrary to the essence of Anatolia can be successful. Although he is closer to the socialist and marxist paradigm Kemal Tahir showed that he thought in a different way because of the fact that he was fascinated by the Ottoman Empire and he centered the mentality of the Anatolian people in his works and this distinguished himself from most of the intellectuals mesmerized by the west. He contributed greatly to our democratization process by showing us that being Anatolian and Turkish, and not adopting any system which is contrary to Anatolian culture is the touchstone. It is important to understand Kemal Tahir, who, through his works, tries to convey the values the intellectuals standing as protectors to the spirit of Anatolia should have so that we can understand the philosophy of being Anatolian.

Key Words: Democracy, Kemal Tahir, Anatolia, nativity, Turkish, Communism, Marxism, Socialism, democratization, modernization, westernization, the Parliamentary system

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada öncelikle bugünlere gelmemde inkar edilemeyecek derecede fedakarlıkları olan anne ve babama, çalışmam boyunca göstermiş olduğu sabır, fedakarlık ve desteklerinden dolayı eşime ve kızıma, kaynakların temin edilmesinde ve çalışmam boyunca bana yol gösteren emeklerini esirgemeyen çok saygıdeğer Atilla Laçın Ağabeyime, ön yargısız bir şekilde emeğini benden esirgemeyen Can Yoksul hocama, Ümit Uzel Ağabeyime, Ethem Erkoç ve Abdulkadir Ozulu hocalarıma, elindeki kaynakları benden esirgemeyen sayın İbrahim Gösterir'e, konu başlığımın belirlenmesinde ve manevi desteğini, emeğini hiç esirgemeyen sayın Hocam Prof. Dr. Mevlüt Uyanık'a, bize bir kardeş, ağabey yaklaşımıyla hep bizlerin yanında destek olan Yrd. Doç. Dr. Aygün Akyol'a, Sol'un ne olduğunu öğrenmemizde büyük gayretler sarfeden Sayın Hacı Hakan Odabaş'a, düşünceleri ile biz gençleri hep destekleyen Hitit Gazeteciler ve Yayımcılar Derneği Başkanı Tugay Afat'a, sendikal yayınlara ve kaynaklara ulaşmamızı sağlayan İbrahim Eceviş ve Ünal Ateş'e ve bu süreçte göstermiş oldukları müsamahadan dolayı Belediye Başkanımız Muzaffer Külcü, Başkan Yardımcısı Zeki Gül ve Sayın Kültür ve Sosyal İşler Müdürümüz Mustafa Ercan'a teşekkürlerimi borç biliyorum.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	4
1.1. DEMOKRASİ KAVRAMI VE FELSEFİ TEMELLERİ.....	4
1.1.1. DEMOKRASİ KAVRAMI.....	4
1.1.2. DEMOKRASİ'NİN FELSEFİ TEMELLER.....	8
1.1.3. TÜRK DEMOKRASİSİ VE KEMAL TAHİR.....	14
2. BÖLÜM.....	21
2. KEMAL TAHİR HAYATI, ESERLERİ VE DÜŞÜNCE YAPISI.....	21
2.1. HAYATI.....	21
2.2. ESERLERİ:.....	24
2.3. DÜŞÜNCE YAPISI VE ETKİ EDEN UNSURLAR.....	28
2.3.1. <i>Düşünce Yapısı</i>	28
2.3.2. <i>Kemalizm ve Kemal Tahir</i>	35
2.3.3. <i>Sosyalizm, Diyalektik Materyalizm ve Kemal Tahir</i>	38
2.3.4. <i>Marksizm İdeolojisi ve Kemal Tahir</i>	46
2.3.4. <i>Cezaevlerinin Kemal Tahir'in Düşünce Yapısına Etkileri</i>	56
2.3.5. <i>Çorum Cezaevi ve Kemal Tahir'in Düşünce Yapısına Etkisi</i>	58
3. BÖLÜM.....	65
3. TÜRKİYE'NİN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE KEMAL TAHİR'İN YERİ.....	65
3.1. ANADOLU KÜLTÜRÜNÜN KİMLİK OLUŞUMUNDAKİ ETKİSİ VE YERLİLİK.....	65
3.2. KEMAL TAHİR'İN OSMANLIYA BAKIŞ AÇISI İLE YERLİLİĞE KATKISI.....	69
3.3. KEMAL TAHİR'İN DOĞU VE BATI HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ.....	76
SONUÇ.....	87
KAYNAKÇA.....	90
EKLER:.....	96

KISALTMALAR

Kısaltma	Açıklama
A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
A.T.Ü.T.	: Asya Tipi Üretim Tarzı
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Haz.	: Hazırlayan
K. Tahir	: Kemal Tahir
s.	: Sayfa
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	: Sayfalar
T.D.K.	: Türk Dil Kurumu
Yay.	: Yayınları

ÖNSÖZ

17.yy.'dan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan devlet yapısındaki bozulmaların meydana getireceği yıkım imparatorluğun yıkılması ve yerine yeni bir devletin kurulması ile sonuçlanacaktır. 300 yıllık bir süreçte gerçekleşen bu değişimin siyasal etkileri toplumsal yapıda büyük kaymalara sebep olacaktır. Bu değişimin yaşandığı dönemlerde düşünce yapılarında meydana gelen erozyonlar kimi hayatların zirveye ulaşmasına, kimi hayatların da çok zor süreçler yaşamasına sebep olacaktır. Zor süreçler yaşayanlardan birisi olan Kemal Tahir'in romanları, yazıları ve şiirleri ile yaşamış olduğu dönemi aktarmaya çalışması bizler için önem arz etmektedir. Bir imparatorluğun yıkıldığı ve yıkılan bu imparatorluktan kalan topraklarda yeni bir devletin kurulduğu zaman diliminde doğan, yaşayan ve kurulan bu devlette meydana gelen siyasi çalkantılardan ailecek etkilenen Kemal Tahir, yaşam tarzıyla ve yazmış olduğu tüm eserleriyle bizlere bu dönemi aktarmaya çalışmıştır. Aktarmış olduğu kültürel, tarihsel ve toplumsal süreçte dikkatimizi çeken en önemli etken Anadolu insanı ile olan yakınlaşması ve romanlarına bunu yansıtmasıdır.

Yerli, milli değerlere sahip çıkma adına bizlere model teşkil edecek fikir adamlarının arayışı içerisinde olduğumuz bu yüzyılda "Türkiye'nin Ruhunu Arayan" bir aydınımızı çalışmanın bizlere sağlayacağı katkı önem arz etmektedir. Sol bir gelenekten gelen Marksist ve Sosyalist bir düşünce yapısını benimseyen bir fikir adamının bu fikirlerin milli değerlerle ve yerli bir bakış açısıyla yorumlanması gerektiğini vurgulaması bizim için önem arz eder. Bu nedenle Kemal Tahir'in Anadolu Merkezli bir düşünce modeli ile ve Anadolu Yerliliği'ne olan sadakati bizim için en önemli sacayaklarından birisidir. İkinci olarak, Osmanlı'ya olan hayranlığı ve tarihsel perspektifini Osmanlı'ya göre belirlemesi dikkat çekicidir. Batı hayranlığının zirvede olduğu bir dönemde Osmanlı Kültürü'nü model olarak göstermesi ve Osmanlı'nın kültürel, siyasal yapısını örnek olarak göstermesi dikkat çekicidir. Üçüncü olarak Kemal Tahir'in romanlarında işlemiş olduğu "Anadolu Köylüsü" temasının kahramanlarının Çorum civarındaki köylerde yaşayan insanlardan oluşması Çorum ve çevresinin kültürel yapısını tespit etme noktasında da önem arz etmektedir. Büyük Mal, Yedi Çınar Yaylası ve Köyün Kamburu gibi romanlarında Çorum Cezaevi'nde yattığı yıllarda

Çorumlulardan duymuş, dinlemiş olduğu hikâyelerden Anadolu insanını ve Anadolu gerçeğini ortaya koyması bizim için çok önemlidir.

Bu çalışmamızın merkezi konumunu insanların din, dil ve ırk ayrımına girilmeksizin, insan olma niteliğine bakarak değerlendirebilme ve farklılıkları bir zenginlik olarak düşünme imkânı oluşturur. Bu çerçevede geçmişimizde ortaya çıkan hatalarımızdan ders çıkartarak ileriki dönemlerde aynı hatalara düşmemek temel amacımızdır. Bu noktada Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması sürecinde başlayan bir hayat ve son nefesine kadar onurlu bir duruş sergileyen Kemal Tahir'in hayatı ve eylem tarzı kriz dönemi insanı olduğu için bizler için önemli bir kaynak olarak ifade edilebilir. Buradan hareketle yaşanmışı anlayarak yaşanacaklara daha soğukkanlı bakabilmeyi hedeflemekteyiz.

Bu çalışmaya başladığım günden bugüne kadar geçen süreçte zihnimde şekillenen en önemli cümle yukarıda yazmış olduğum cümledir. Kemal Tahir onurlu yaşam tarzıyla her cümlesinde kendisinden sonra gelecek olanlara fikrinsel miras bırakan bir aydınımızdır. Tez konumu belirlemeden önce yapmış olduğum konu başlığı tespit çalışmalarında ki en önemli düşüncem yaşamış olduğum şehre katkı sağlayabilecek bir çalışma yapmaktı. Tez çalışmam sırasında gördüm ki Kemal Tahir'i çalışmak Türk aydınlarının hayata bakışlarını tespit edebilme açısından büyük öneme haizdir. Anadolu İnsanı'nı romanlarına aktarırken yapmış olduğu yolculukta ve ortaya koymuş olduğu "Anadolu Yerliliği" fikri, değerlerimize sahip çıkmamızın ne kadar önemli olduğunu ispatlamıştır. Tanzimat'tan bugüne kadar toplumun ihtiyaçlarına cevap verip vermeyeceği düşünülmezsizin doğrudan batıdan toplumumuza aktarılan değerler sisteminin bizlere vereceği bir şeyin olmadığı kanaatini Kemal Tahir ile daha da pekiştirmiş bulunuyoruz.

Ülkemizde meydana gelen kültür erozyonunu dile getiren aydınlarımızın büyük çoğunluğu çok büyük sıkıntılarla karşılaşmışlardır. Fakat bu insanların kalemleri ile gerçekleştirmiş oldukları mücadele hiçbir zaman unutulmayacaktır. Yıllarca savundukları fikrinsel yapı ile köprü olacak yeni nesillerin yetişmesi ülkemiz adına çok önemlidir. Bu yeni nesiller Tanzimat ile başlayan batılılaşma sürecine geri dönerek, yapılan hataları dikkate alarak çözüm önerilerini buna göre geliştirdikleri takdirde

sorunlarımıza çözümler üretebileceğiz. Toplumsal ve siyasal olaylarda yapılan yanlışlar bir diğeri gerektirmekte ve sorunlar içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Bu çerçevede şunu ifade edebiliriz. Bizler kendi öz kültürümüzü dışarıdan gelen yabancı etkilerden arındırmadıkça ülkemizi bir adım öteye taşıyamayacağımız gerçeğini kabullenmemiz gerekmektedir. Bunu bizlere sağlayacak olanda Kemal Tahir gibi aydınların çok iyi anlaşılmasıdır.

GİRİŞ

Kemal Tahir yaşadığı dönem itibariyle bir imparatorluğun yıkılışını ve yeni bir devletin kuruluşunu gözlemlemesi açısından önemli bir düşünürdür. Böyle bir siyasal yapıda eserlerini ortaya koyan Kemal Tahir, çalışmalarında Türk siyasal yaşamı ile ilgili önemli veriler sunar. Dünü ve bugünü karşılaştırarak iki devlet arasındaki geçiş döneminin sebep ve sonuçlarını eserlerinde analiz etmiştir. Böylece yıkılış ve kuruluşun sorunlarını ve ortaya konulan çözüm yollarını kendi bakış açısıyla yansıtmaya çalışmıştır. Bizde bu araştırmamızla Türkiye'nin demokratikleşme çabalarının bir yazarın hayatından nasıl görüldüğünü ve bu süreçte yaşanan aksaklıkları Kemal Tahir'den hareketle ortaya koymaya çalıştık.

Kemal Tahir, siyasal ve sosyal hayat ile ilgili düşüncelerini romanlarında dile getirmiştir. Roman kahramanları günlük hayatın içindeki problemleri de yaşayan birer kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmada temel hedefimiz Kemal Tahir'in Türk Siyasal Hayatı ile ilgili ortaya koyduğu çözüm önerilerini ve eleştirilerini değerlendirebilmektir. Bu çerçevede özellikle demokrasi adına atılan adımların ve demokrasinin hayata geçirilmesi için ortaya konulan sürecin Türkiye'yi nereye götürdüğünü Kemal Tahir'in gözünden analiz edilebilmesi hedeflenmektedir.

Kemal Tahir'in fikri değişimi, olayların ve sorunların bir birey olarak yazar üzerindeki etkileri de tezimizde incelenecektir. Bu bağlamda Kemal Tahir'in cezaevi hayatından önceki ve sonraki düşünce yapısı ve özellikle ve Çorum cezaevinde yaşadığı sürecin düşünce yapısına katkılarını da ortaya koymaya çalışacağız. Kemal Tahir'in 20. Yüzyıl Türkiye'si için önerdiği yaklaşımlarının 21.yy. Türkiye'si açısından taşıdığı önem ortaya konularak, Türk Demokrasi Hayatı'nın bugünkü problemlerine ışık tutup tutmayacağını da değerlendirmeye çalışacağız.

Kemal Tahir gibi bir aydının eserlerinde ortaya koyduğu siyasal ve sosyolojik gözlemlerini Türkiye'nin siyasal ve düşünsel hayatının nasıl şekillendiğini inceleyebilmek toplumsal sorunlarımızı ortaya koyma noktasında önem arz etmektedir. Çünkü Kemal Tahir'in gerek yaşadığı dönemi ve gerek toplum yapısına yönelik yaptığı analizleri anlamak, günümüz ile geçmişin bağlantısının yapabilmeyi ve Türk toplum yapısının kritik unsurlarının öğrenilebilmesine vesile olacaktır. Bu bağlamda

çalışmamızın önemini, bir aydının toplum analizleri ile bir ülkenin demokratikleşme sürecine olan katkılarını incelemesi oluşturur.

Kemal Tahir'in düşünce dünyasını incelediğimizde, düşüncelerini açıktan söylemek yerine romanlarındaki kahramanları aracılığıyla ifade etme yolunu tercih ettiğini görüyoruz. Bu bizim için bir takım zorlukları da beraberinde getirdi. Zira karakterler üzerinden yapılan tahlillerin tespit edilebilmesi için ana kaynakları incelediğimiz gibi yan kaynakları da incelemeye elimizden geldiği ölçüde gayret ettik.

Kemal Tahir'in düşünce yapısında bir toplumun öncelikle tarihini bilmesi gerektiği vurgusu ön plandadır. Biz de buradan hareketle konunun anlaşılabilmesi için öncelikle Türkiye'nin tarihsel arka planını da göz önünde bulundurmak gerektiğini düşündük. Bu nedenle de tezimizin ilk bölümünde Kemal Tahir'in düşünce dünyasını anlayabilmek için Türk demokrasinin gelişimine dair bir ön inceleme yaptık. Burada demokrasi kavramı ve Türk demokrasinin gelişim sürecini Kemal Tahir'in düşünce dünyasını anlayabilme noktasında değerlendirdik.

İkinci bölümde, Türkiye'nin demokratikleşme sürecinin incelenmesi sonrası Kemal Tahir'in hayatı ve eserlerini, etkilendiği ve etkilediği fikir çevrelerini incelemeye çalıştık. Yazarın fikri arka planının çok geniş bir ilgi alanına hitap etmesi, bizi burada zorlasa da biz konumuzu Kemal Tahir'i ilgilendirdiği ölçüde fikir hareketlerini değerlendirerek aşmaya çalıştık. Bu noktada Kemalizm, Sosyalizm ve Marksizm gibi düşünce yapısıyla yazarın düşünce dünyası arasındaki etkileşimi incelemeye çalıştık. İkinci bölümün temel unsurlarından bir tanesi de cezaevi tecrübesidir. Bunu da gerek yazılı gerekse sözlü kaynaklarla istişare ederek netleştirmeye çalıştık. Özellikle Çorum cezaevi tecrübesini farklı boyutlarıyla ortaya koymaya çabaladık.

Son bölümde ise, Kemal Tahir'in Türk Demokrasi hayatına getirdiği, katkıları ve yenilikleri inceledik. Bu bağlamda Osmanlı mirası ile Türkiye Cumhuriyetine geçiş sürecinde yerlilik konusundaki fikirlerini inceledik. Yerliliği toplumsal birliktelik ve bütünleşme için temel unsur olarak gören yazarın bu konudaki fikirlerini değerlendirmeye çalıştık. Bunu günümüz Türkiye'sinin problemlerine bir çözüm olup olmayacağı noktasında incelemeye çalıştık.

Bu arařtırmada kapsam olarak Kemal Tahir'in demokrasi ile ilgili eserlerinde ortaya koyduęu dūřünceler temel alınıp incelenmiř, bunun içinde romanlarından ve arkadařları ile olan sohbetlerinde ifade ettięi dūřüncelerin yayınlandıęı eserlerden, cezaevi arkadařlarının anılarından, Kemal Tahir'in orum cezaevinde karřılařtıęı řahısların yakınlarının anılarından bire bir faydalanılmıřtır. Kemalizm ve Marksizm, Sosyalizm, Osmanlı hayranlıęı řeklinde geliřen dūřünce yapısını oluřturan gōrūřleri ūzerinde de durularak siyasi hayat hakkındaki gōrūřlerini nasıl etkiledięinin de analizi yapılmıřtır. Kemal Tahir'i tanımak ve anlamak için hayatı ve eserleri ūzerinde de durulmuřtur. Ayrıca karakteristik ūzellikleri ve yařadıęı cezaevi sūreci incelenerek dūřünce tarzını hangi temeller ūzerine temellendirdięi belirlenmiřtir. Çalıřmanın sınırını ise, Kemal Tahir'in Tūrk toplum yapısı ūzerinden tasarladıęı siyasi dūřünceleri oluřturmuřtur. Bu sınırlar dıřına çıkılmamıřtır. Çalıřmada geçerli ve gūvenilir yōntemlerin kullanılmasına dikkat edilmiř, geçerlilięi arttırıcı yōntemlerin kullanılmasına aęırlık verilmiřtir.

Kemal Tahir'in dūřünce yapısı eserlerinde gizlidir. Roman karakterlerine dūřüncelerini sōyletmeyi açıkça sōylemeye gōre daha uygun bulmuřtur. Bu yūzden onu eserleri ūzerinden incelemenin yerinde olacaęı dūřūnūlmūřtūr. Romanlarının analizi yapılarak, onun asıl konumuz olan Tūrkiye'nin demokratikleřmesine olan katkılarının bir çıkarsaması yapılarak çalıřmamız tamamlanmıřtır. Hayatı ve onun yařamını etkileyen řartların arařtırılması çeřitli kaynaklardan ve řahıslardan yararlanılarak yapılmıřtır. Onu tanıyan ve onu seven insanların, yazar hakkındaki yorumları dikkate alınarak karakteristik ūzelliklerinin anlařılması yoluna gidilmiřtir. Ayrıca yazar hakkında arařtırmalar yapıp bilimsel çalıřmalar yapan řahısların gōrūřleri de incelenerek, çalıřmamız için uygun olan eserlerden fikirsel anlamda yararlanılmıřtır. Gōzetilen bu yōntemler aracılıęıyla çalıřmamız tamamlanmıřtır.

1. BÖLÜM

1. DEMOKRASİ KAVRAMI VE FELSEFİ TEMELLERİ

1.1. DEMOKRASİ KAVRAMI

İnsan toplumsal bir varlıktır. Bu nedenle (zoon politikon) bir arada yaşamaya iş bölümü yapmaya mecburdur. İnsan tarih boyunca siyasi, sosyal, kültürel ilişkilerini bu bağlamda oluşturmaya çalışmış, en uygun ve adil yönetim tarzının ne olduğuna dair sürekli bir arayış içerisinde olmuştur.¹ Bu arayışların meydana getirdiği çatışmaların sonuçları çağlar boyunca siyasal tartışmalara sebep olmuştur. Antik Yunan'daki polis devletlerinin dağılmalarının engellenmeye çalışılması, otuzlar tiranlığının baskıları, toplumsal ve yönetsel yozlaşmalar v.b. çeşitli siyasal sistemlerin oluşmasına öncülük etmiştir. Son yüz yılın tercih edilen kavramı "Demokrasi" de bu sürecin meydana getirdiği bir yönetim tarzıdır. Kavramı anlayabilmek için "Demokrasi"nin sözlük ve kökenbilimsel anlamını kısaca açıklamaya çalışacağız.

Demokrasi kavramının sözlük anlamına bakacak olursak, demokrasi: Grekçe, demos (halk) ve kratos (güç/iktidar) kelimelerinden türetilen ve halkın ya doğrudan ya da seçtiği temsilciler vasıtasıyla kendi kendisini yönetmesi, yönetimde kuralların hâkimiyeti, çoğunluğun yönetimi anlamına gelen demokrasi, hürriyet, eşitlik ve kardeşlik kavramlarını ahenkli bir şekilde bağdaştıran yönetim tarzıdır. Siyasal iktidara, hür seçimlerle katılma eşitliğini temel alan demokrasi, temel hürriyetleri kanun teminatıyla korumayı ilke edinir.²

Kökenbilimsel (sözcük) açıdan demokrasi (demokratia), Atina'da İ.Ö. besinci yüzyıl sıralarında kullanıma girdi. "İSO" ya da "eşit", "isonomia" yahut yasa önünde eşitlikte olduğu gibi daha eski kavramların yerine geçmiştir denilebilir. Altıncı ve yedinci yüzyıllarda "demos" halk ve "kratos" otorite, halkın çoğunu kapsamıyor ve halkın özelemlerini yönetime yansıtıyor olabiliyordu. Fakat besinci yüzyılın ortasından sonra,

---

1 Aristoteles, *Politika*, çev.: Mete Tuncay, Remzi Kitabevi, İstanbul 1975, s.9, 85; Mevlüt Uyanık, *Felsefi Düşünceye Çağrı*, Elis Yayınları, Ankara 2003, s.206; Aygün Akyol, "Ahlak-ı Nâsırî'de Ahlâk ve Siyaset İlişkisi: Sevgi Erdemi Merkezli Bir Okuma", *Değerler Eğitimi Dergisi*, sayı: 24, Aralık 2012, s. 17.

2 Uyanık, a.g.e., s.206, bkz.. Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara 1996, s.190

"demokratia" sözcüğü geniş olarak kullanılmaya başlanılmasından itibaren kendisine uygun görülen anlamı ile "halk yönetimi", "halk iradesi" dir.³

Demokrasi kavramının bir terim olarak insanın siyasal bir varlık olması nedeniyle örgütlü insan topluluklarının yönetimi nasıl organize edeceği tartışılırken ortaya çıkmıştır. Birlikte yaşamaktan doğan sorunları çözmek için birlikte hareket etmek şarttır. İnsanlar arasında birlikte hareketin söz konusu olduğu durumlarda da, neyin nasıl yapılacağına kararlaştırılması gerekmektedir. İşte bu neyin nasıl yapılacağı sorusuna cevap verecek olan yapılardan birisi "Demokratik yönetim" tarzı olmuştur. Demokratik yönetimlerin mihenk taşı da demokrasi kavramıdır. Demokrasi kavramı, günümüzün en sık kullanılan ve çok çeşitli anlamlar yüklenilen bir kavramdır. Belki de bu sebeple ne olduğu noktasında en çok tereddüt edilen ve karmaşa yaşanan bir kavramdır.⁴ Bu kavram hakkında birçok düşünür, siyaset adamı ve bilim insanlarının tanımlamaları ve görüşleri mevcuttur. Biz burada örnek olabilecek bazı görüşlere değineceğiz.

Demokrasi, "azınlık haklarının saygıyla karşılanıp korunduğu çoğunluk yönetimi" şeklinde de tanımlanabilir.⁵

Aristoteles, "Çoğunluk yönetiminde olduğundan her şeyden önce adı güzeldir. Yasalar karşısında eşitlik bir hükümdarın yaptığı şeyleri yapamaz. Çoğunluk, görevleri kura ile dağıtır, yöneticileri sorumlu kılar ve her kararı ortak olarak alır."⁶

İ.Ö. 462'de başa geçen Perikles'in, koyduğu yasalarla demokrasiyi geliştirip demokratik Atina Polisi" modelini yarattığı kabul edilir. Perikles, demokrasinin birkaç seçkin yurttaşın değil tüm yurttaşların katkılarıyla var olan bir rejim olduğunu vurgular. Herkesin eşit hak ve yükümlülüklerle sahip bulunduğunu, soylu oluşuna göre değil yeteneklerine ve kazandığı üne göre devletteki yerini alabileceğini söyler.⁷

Demokrasi, Abraham Lincoln'ün meşhur tanımı ile "halkın, halk tarafından ve yine halk için yönetimi"dir.⁸ Dahl'a göre demokrasi, "Kollektif ve bağlayıcı kararlar almanın benzersiz bir yöntemi"⁹ dir.

3 Burhan Kuzu, *Demokrasi ve Gereklere*, Yeni Türkiye, s.17, Ankara 1997. s.103.

4 William Ebenstein, *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, çev. İsmet Özel, Şule Yayınları, İstanbul 2000, s. 27.

5 Mümtaz Er Türküne, *İslam ve Şiddet*, Ufuk Kitap, İstanbul 2010, s.136

6 Aristoteles, a.g.e., s.181

7 A.Taner Kışlalı, *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İmge Kitabevi, 3.Baskı, Ankara, 1995, s.199

8 Giovanni Sartori, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, (Çev. Tuncer Karamustafaoğlu- Mehmet TURHAN), Yetkin Yayınevi, Ankara, 1996, s.8.; Giovanni Sartori, *Demokrasi Kuramı*, Çev.: Deniz Baykal, Siyasi ilimler Türk Derneği, Yayın No:23, Ankara, s.18.

9 Robert Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, Çeviren Levent Köker, Yetkin Yayınevi, Ankara 1993, s.6

Bir terim hakkında değerlendirme yapılırken günümüzdeki kullanımını değil tarihsel süreçteki oluşum şartlarının da dikkate alınması önem arz etmektedir. Fakat tarihsel sürece girmeden konumuz ile ilgili olabilecek bilgilere yer vermek istiyoruz.

Günümüzde "klasik demokrasi" örnek alınmaktadır. Bu demokrasi tipi Batı Avrupa ülkelerinde gelişmiş ve olgunlaşmış olan demokrasiyi temsil etmektedir. Bu tip demokrasi şöyle doğmuştur: Avrupa'da feodalitenin yıkılıp, merkezî krallıkların kurulmasından sonra, krallıkların güçlenmesi, aristokrasi burjuvazi çekişmesine yol açmıştır. Bu deneme ilk defa İngiltere'de başlamıştır. Burjuvazi, krallık otoritesini sınırlamaya kalkışmış ve neticede "Millî Egemenlik" teorisi ortaya atılmıştır. Bu şekilde, devlete ait her türlü egemenliğin millete ait olduğu savunularak "klasik demokrasi" sistemi kurulmuştur. Temsili demokrasiler, hükümet şekillerine göre, Parlamenter Sistem, Meclis Hükümeti Sistemi ve Başkanlık Sistemi" gibi değişik hükümet sistemleri şeklinde uygulamada gözükülebilirler.¹⁰

Yirminci yüzyılda dünya devletlerinin birçoğu, bünyelerine uygun olarak demokrasiyi benimsediler. Fakat yer yer demokrasiye karşı görüşler de ortaya çıktı. Bunların en başında Rusya'da gerçekleşen ihtilal sonunda halk adına kurulan bir komünist diktatörlüğü gelmektedir (1917). Bunu takiben İtalya'da 1922'de Mussolini, Almanya'da 1933 yılında Hitler diktatörlük yönetimine tarihî bir zorlama neticesinde geçtiler. Bu tür idareler, totaliter olmaları nedeniyle demokrasiye zıt görüşlerdir. Sonradan Faşizmin yenilgisiyle İtalya ve Almanya tekrar demokrasiye döndüler. Fakat Rusya, totaliter karakterini daha da derinleştirerek kominizin rejimini birçok Balkan ülkesine yayarak Varşova Bloğunu meydana getirdi. Çin de de komünist rejim etkili oldu. Komünistler, halka söz hakkı tanımadıkları halde kendi yönetimlerinin gerçek demokrasi olduğunu iddia ederler. Söz de "Halk Cumhuriyetleri" dedikleri ülkelerinde katı ve kızıl bir diktatörlük vardı.¹¹

Demokrasi tek başına, insanlığın ilk devlet anlayışı ile yaşamaya başladığı dönemden beri tercih edilerek gelen bir siyasal sistem değildir. Günümüz şartlarında düşünüldüğünde en ideal yönetim tarzı olarak yüzyıllardır tercih edilerek gelmiş ve demokrasi dışında başka bir yönetim tarzının olamayacağı gibi bir izlenim global siyasal hayatta hakim bir durum almıştır.

---

10 Kuzu, a.g.e., s.337; Mevlüt Uyanık, *İslam Siyaset Felsefesinde Sivil İtaatsizlik*,Kaknüs Yay., İstanbul 2001, s. 21, 22.

11 Kuzu, a.g.e., s.338

Dünyada siyasal varlığını korumaya çalışan ikinci ve üçüncü dünya ülkelerine en çok demokrasi çağrılarını yapan Avusturyaya (Federal Meşrutî Monarşi), Belçika (Meşrutî Krallık), Büyük Britanya (İngiltere) (Meşrutî Krallık), Danimarka (Meşrutî Krallık), Grenada (Meşrutî Monarşi), Hollanda (Meşrutî Krallık), İspanya (Meşrutî Krallık), İsveç (Meşrutî Krallık), Jamaika (Meşrutî Monarşi), Japonya (Meşrutî Monarşi), Kanada (Meşrutî Monarşi), Lüksemburg (Meşrutî Monarşi), Norveç (Meşrutî Krallık), Vatikan (Seçime Dayalı Mutlak Monarşi), Yeni Zelanda (Meşrutî Monarşi) gibi birçok birinci dünya ülkesi ne hikmetse hala monarşi ile yönetilmektedir.

Birçok ulusun tarihinde uzun bir geçmişe sahip olan parlamenter sisteme geçiş düşüncesi ve uygulamasının Türkiye’de de yaklaşık 200 yıllık bir tarihi gelişim süreci vardır. Türkiye’de demokrasinin gelişmesi, Batılılaşma ve Tanzimat Dönemi hareketleri ile başlamıştır. 1808’de Sened-i İttifak ve 1839 Tarihli Gülhane Hattı Hümayun’u, 1856 Islahat Fermanı, systemsiz bir şekilde bazı hak ve hürriyetlerden bahsetmişlerdir.¹² Fakat genellikle bu belgeler dış güçlerin baskıları sonucu ve gayri Müslimlerin haklarını korumak için çıkarılmıştır. Yabancı güçler bu belgeler sayesinde Osmanlı İmparatorluğunun iç işlerine karışma imkânları bulmuşlar ve her belgenin arkasından yetersizliğini ileri sürerek yeni bir belgenin çıkmasını sağlamışlardır. Nitekim daha sonra 1876 tarihli ilk yazılı Anayasamız sayılan Kanun-u Esasiyi ve keza, bunun devamı olan 1909 değişiklikleri de II. Abdülhamit’e zoraki kabul ettirmişlerdir. Kısacası I.-II. Meşrutiyet döneminde de dış güçlerin etkileri görülmüştür. 1919’dan sonra başlayan Kurtuluş Hareketi ve onu takip eden dönemlerde yapılan 1921 ve 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunları Millî Egemenlik esasını getirmiştir. Böylece demokrasinin klâsik tanımına uygun ilk gelişmeler Anayasal planda gerçekleşmiştir.¹³

Millî egemenlik yönündeki gelişmeler 1946 yılından ve fiilen de 1950’den sonra çok partili siyasi hayata geçilmesinden itibaren yeni bir boyut kazanmıştır. 27 Mayıs 1960 ihtilâli ve onu takiben yapılan 1961 Anayasası ile 12 Eylül 1980 ihtilâli ve akabinde yapılan 1982 Anayasası döneminde demokrasi Türkiye’de devam etmiştir.¹⁴

Türkiye’nin demokratikleşme yolunda vermiş olduğu imtihanlar zaman zaman problemlili durumların oluşmasına da sebep olmuştur. Demokratik bir yönetim

---

12 Hüseyin Tosun, *Türkiye’de Demokrasinin Gelişim Sürecine Genel Bir Bakış*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 52, Cilt: XVIII, Mart 2002, s.187

13 Kuzu, a.g.e., s.338

14 A.g.e.,s.338

anlayışına geçişte ortaya çıkan sancılı durumlar birçok fikir adamını, siyasetçiyi, sanatçıyı etkilemiştir. Bu etkileşim kimi zaman zirvede bir yaşam tarzına dönüşmüş, kimi zamanda bir ülkenin başbakanı da olsa hayatlarının son bulmasına sebep olacak sonuçlar meydana getirmiştir. Siyasal iktidarın yanında yer alanlar, batı hayranları, batı karşıtları, siyasal iktidar karşıtları, sağcı, solcu v.b. birçok siyasi sınıflandırmalar demokrasinin gelişim sürecinde meydana gelmiştir. Ülkemizde de pek çok düşünce insanı çeşitli baskılara maruz kalmış kimisi hâkim güce teslim olmuş, kimisi ise, hapis yatmak zorunda kalmıştır. Tezimizin inceleme konusu olan Kemal Tahir'de demokratikleşme sürecinin ve siyasal sistemin meydana getirdiği sonuçlardan etkilenen şahıslardan birisidir. 1970li yıllar bütün dünyada değişim tomurcuklarının açtığı yıllardı. Fakat Türkiye'nin siyasi tarihinde demokrasi adına atılan adımların yaraları iyileşmeyecekti. 1971 Muhtırası, 1980 darbesi, Kemal Tahir'in kaderini paylaşan ve demokrasi uğruna canından olan birçok insanın hayat hikâyesini yazacaktır.

1.2. DEMOKRASİ'NİN FELSEFİ TEMELLER

Toplumların gelişim sürecinde bireysel gereksinimlerin etkisi çok önemlidir. Bireysel gereksinimlerin bir araya gelmesi ile ticari, siyasi, toplumsal, kültürel ve felsefi birçok alanda gelişmeler meydana gelmektedir. Bu gelişmeler bazı noktalarda toplumların ideal devlet düzeyine ulaşmasına bazen de kargaşaya sürüklenmesine sebep olabilmektedir. Saymış olduğumuz bu alanlar ve bunlara benzer farklı alanlar oluşurken de birbirlerini etkilemektedirler. Siyasal bir alanda meydana gelen bir gelişmenin arka planında felsefi ya da farklı bir temele dayalı sebep-sonuç ilişkisinin olabilmesi mümkündür.

Tarihe baktığımızda meydana gelen siyasal değişimlerin arka planında büyük çoğunlukla bir fikir hareketi bulunmaktadır. Demokrasinin oluşum sürecinde de felsefi bazı etkileşimler mutlaka olmuştur. Antik Yunan filozoflarından itibaren düşünürlerin demokrasi hakkındaki görüşlerine göz attığımızda demokrasi hakkında olumlu fikirlerin yanı sıra, demokrasinin yegâne bir yönetim anlayışı olarak kabul edilmediği ve eleştirildiği düşünce biçimleri de mevcuttur.

Tukyidides'in Perikles (İ.Ö.497-429)'e söylediği "Cenaze Töreni Söylevi"¹⁵ Atina'nın resmi ideolojisinin, bir bakıma demokrasi kuramının en iyi yansıtıldığı metin olarak kabul edilmektedir. Bu metin içerisinde Perikles demokrasiyi şu şekilde tarif etmektedir:

*"Başka halkların yasalarına bakarak kurulmamış olan bir yönetim biçimimiz var; başkalarına öykünmek şöyle dursun, biz kendimiz başkalarına örnek oluyoruz. Atina'ya özgü bu yönetim biçiminin adı "Demokratia" dır. Bu ad ona birkaç kişiye değil de bütün yurttaşlara dayandığı için verilmiştir." Demek ki demokrasiğin temel özelliği, bütün yurttaşların ya da halkın egemenliği üzerine kurulmuş olmasıdır.*¹⁶

Sokrates (İ.Ö. 469-399), Atina'da uygulanan demokrasi üzerinden bakış açısını ortaya koymaktadır. Demokrasi hakkındaki düşünceleri olumlu değildir. Sokrates'e göre her sanat ve zanaat gibi siyaset (devlet işleri)'de bilgiyi gerektirir. Demokraside devlet işleri, politika uzmanı olan kişilerin değil, fakat bilgili olup olmadıklarına bakılmaksızın kura ile saptanan kişilerin ellerine teslim edilir. Devlet için iyi olanı bilmeyen birinin devlet yöneticiliğine getirilmesi tümüyle akla, sağduyuya aykırıdır. Politika en üstün ve en güç sanat olduğundan ve bütün toplumun yazgısını belirlediğinden dolayı, bilgisiz kişilerin kura ile yönetime seçilmeleri, ülke için çok kötü sonuçlar doğurur ve Atina'da doğurduğu görülmektedir. Demokrasi halkın kendi kendisini yönettiği değil de, kendisini yöneten azınlığı özgürce seçtiği ve denetlediği rejim şeklinde tanımlanır. Sokrates için önemli olan tek bir şey vardır, o da devletin korunması ve toplumun mutluluğudur. İktidarda kim bulunursa bulunsun, gerçekte bilginin, erdemin, adaletin, doğruluğun hüküm sürmesidir. Buna göre, polisin iyiliğini bilen gerçek yurttaşlar azınlıkta ise aristokrasi, ya da oligarşi, çoğunlukta ise demokrasi yeğlenmelidir.¹⁷

Tezimizin konusu olan Kemal Tahir'in görüşlerden birisi bu bakış açısına yakındır. Kemal Tahir'in siyasal düşüncelerindeki ana temalarından birisi olan "Toplumların yapısına göre yönetim şeklinin belirlenmesi" Sokrates'in bu görüşü ile benzerlik arz etmektedir. Sokrates devletin kurtuluşu ve toplumun mutluluğunu

---

15 Perikles (İ.Ö. 469-399), Atina halk meclisinin en faal üyesi idi. Peloponezya Harbi'nde ölen ilk Atinalı askerinin cenazesinde okumuş olduğu metin Perikles'in Cenaze Töreni Söylevi olarak geçmektedir. Atina'da demokrasi idealinin ne anlama geldiğini açıklayan ve bu rejimi yücelten en derli toplu bu metin, Tukyidides'in Peleponnesos savaşı üzerine yazdığı tarih yapıtında yer almaktadır. Ağaoğulları, a.g.e., s.79

16 A.g.e., s.79

17 A.g.e., s. 112, 113

sağlayacak olan bilgili insanların çoğunluk ya da azınlığına göre aristokrasi, oligarşi ya da demokrasinin tercih edilebileceğini söylemiştir.

Düşünce tarihinden Demokrasi hakkında olumsuz görüşlere sahip olan kişilerde vardır. Bunlardan bir kaçının görüşlerini burada kısaca ele alacağız. Sokrates'in öğrencilerinden olan Ksenophon, Perikles'in "Cenaze Töreni Söylevi"nde övdüğü demokrasiye özgü bütün niteliklerden tiksintiyle söz eder. Ona göre demokrasi ile birlikte Atina'da yaşlılara saygı gösterilmemeye, beden eğitime önem verilmemeye ve yöneticilere itaat edilmemeye başlanmıştır. Toplumsal uyum ortadan kalkmış ve en kötüsü, yurttaşların çeşitli hiziplere bölünmesi nedeniyle birlik yok olmuştur. Yurttaşların bir dayanışma içinde olacakları yerde birbirlerinin kuyularını kazmaları ve yalnız kişisel çıkarlarını gözetmeleri, toplumdaki kötülük eğilimlerini artırmıştır. Demokrasi, siyasal açıdan, yasaları hiçe sayan bir halk despotizminden başka bir şey değildir. Bu rejimde, kura sistemiyle yeteneksizlerin işbaşına geldiği bir düzensizlik hüküm sürmektedir.¹⁸

İsokrtates (İ.Ö.436-338) demokraside meydana gelen yozlaşmalardan şikayet etmekte ve demokrasinin bir takım reformlar ile eski günlerine nasıl döndürülebileceği konusunda bir takım arayışlara girmektedir. Ona göre "bir zamanlar polisi yönetenler, yurttaşların disiplinsizliği (düzensizliği) demokrasi, yasaları aşağılamayı özgürlük, konuşmada ölçsüzlüğü eşitlik yada her istediğini yapma olanağını mutluluk olarak kabul etmelerine neden olan bir anayasa değil,fakat bu tür insanlardan nefret edip onları cezalandırmasıyla yurttaşlarını daha bilge kılan bir anayasa yapmışlardı."diyerek atalarının anayasalarına olan *patrios politeia dir*.¹⁹

Platon, bilgi ve ruh anlayışında duyuların bilgiye ulaşmada birincil kaynaklar olamayacağını, idelere ulaşmada aklın ön planda olması gerektiğini savunmuştur. Bu doğrultuda Platon, insanın ruh ve bedenden meydana geldiğini belirtmiş ve ruhun bölümlerini işahsal bölüm, akılsal bölüm ve yürekli bölüm şeklinde üç'e ayırmıştır. Ruhlarına değil bedenlerine özen gösteren insanlar duygularının, tutkularının, ön yargılarının tutsakları oldukları için toplum çatışmaya, şiddete sürüklenir. Çünkü "en büyük kötülük olan "kendini sevme Duygusuna", egoizme kapılan insanlar, yalnızca kişisel çıkarlarını gözeterek, hiçbir şey bilmelerine karşın her konuda düşünceler ileri sürerek, toplumda birbirleri ile uyuşmayan, karşıt kanıların oluşmasına yol açarlar. Her

---

18 A.g.e., s.89

19 A.g.e., s.92

kişinin kendi kanısının doğru olduğu inancını taşıması ve başkalarının, kendisinininki gibi, öznel olan kanılarını reddetmesi nedeniyle, insanların arasındaki “özgür” tartışmayı noktalayacak tek bir şey vardır o da “şiddet”tir. Böylece Platon, demokrasinin özgürlüğü değil şiddeti doğurduğunu savunmaktadır.²⁰

Aristoteles(İ.Ö.384, İ.Ö 322), siyaset sorununun açıklığa kavuşturulabilmesi için ilk önce bunun temelinde yatan toplumun ele alınması, toplumun doğasının belirlenmesi gerektiği kanısındadır. Ona göre toplum bireylerden oluşur; çünkü insan doğuştan bir “zoon politikon” dur. Yani toplumsal - siyasal bir hayvandır. Bunun ilk anlamı insanın kendi kendine yeterli olmadığı ve yaşamak için benzerlerine gereksinim duyduğudur. Toplum dışında varlığını tek başına sürdürebilecek bir insan olamaz; bu olsa olsa ya bir hayvandır ya da bir tanrıdır. Bu bakımdan insanın tek başına mutluluğa ulaşması olanaksızdır. İnsanı mutlu kılacak olan aklın, anlığın eylemi, ancak bir topluluk içinde gerçekleştirilen eylemdir.²¹

Bu noktada Prtagoras’ın “toplum sözleşmesi”de demokrasinin felsefi temelini oluşturan yapı taşlarından birisidir. Devlet siyaseti bilen kimselerin bilmeyenleri yönetme istencinin değil, bütün insanların kendi arzuları ile yaptıkları “sözleşme”nin bir ürünüdür.²²

Renaissance²³ dönemine kadar demokraside çok belirgin bir gelişme görülmemiştir. Renaissance’ın meydana getirdiği süreç tüm alanlarda olduğu gibi demokraside de büyük gelişmelere sebep olmuştur.

Renaissance’ta bir ana eğilim olarak bulduğumuz “otoritelerden bağımsız olmayı istemek”, ortaçağın evrensel şemasını kırmıştır. Artık insan büyük bir organizmanın bir organı değildir. Ağırlık merkezi kendisinde olan bir “küçük dünya” (mikrokosmos),

---

20 A.g.e., s.153

21 Aristoteles, a.g.e,s.9

22 Ağaoğulları, a.g.e., s.63

23 “Renaissance” adı verilen çağ bir geçit dönemidir. Avrupa kültür çevresinin iki büyük çağı arasında bir köprüdür. İçinde bulunduğumuz yeniçağın girişi ve ilk basamağıdır. Fransızca bir sözcük olan Renaissance deyiimi “yeniden doğuş” demektir. Bu adlandırma gerçekten yerindedir. Çünkü bu dönem Avrupa kültürünün gelişmesinde gerçektende baştan aşağı bir yeniden doğmadır. Renaissance deyiimi dar anlamda “antik çağ üzerindeki incelemelerin yenilenmesi, yeniden doğması” demektir. Ama bu Renaissance’ın ancak bir yönüdür. Çünkü burada yeniden ortaya çıkan sadece incelemeler olmayıp, çok daha geniş, çok daha temelli olan bir şeydir. Bu da ilkçağ ile ortaçağın vardıği sonuçların bütütünü yeni bir biçimde görünmesi, bundan önceki çağların tanımadığı yepyeni bir insanın tarih sahnesine çıkmasıdır. Renaissance, ortaçağ düzenin çözülp yeniçağı oluşturacak ilkeler ile düşüncelerin artık belirmeye başladıkları dönemdir. Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999,s.188-189

kendine göre özelliği ile bir bireydir.²⁴ Demokrasinin oluşmasındaki en küçük yapı taşı meydana çıkmıştır. Bu bireyselleşme devletlerin yönetim tarzlarının da etkileyecektir. Tek tek uluslar da artık yalnız, evrensel Hıristiyan topluluğunu kuran parçalardan biri değildirler. Her biri, tek bir insan gibi, bir bireylik olmak yolundadır. Bu tutum içerisinde felsefe de artık tek bir yolda tek bir amaca yönelmiş bir bilgi çeşidi değildir, artık insan düşüncesini kurcalayan her türlü sorunu ele almıştır. Artık her alanda bilinmeyen yollar yöntemler denenmektedir. Böylece de, ortaçağın kendi içinde kapalı, monoton, duruk dünyasından yeni bir dünya, bütünlüğü gitmiş, ama çok renkli, çok sesli, çok hareketli olmuş Renaissance dünyası doğmuştur.²⁵

Demokrat devlet düşüncesinin kökenleri Renaissance’da bulabiliriz. Bu devlet anlayışını Renaissance’da ileri süren düşünörlere Monarchomach’lar denmiştir. Adlarından da anlaşılacağı gibi bunlar tek kişinin tek başına egemen (monarch) olmasını istemeyen, buna karşı savaşıan kimselerdir. “Devlet başkanının yeri ve yetkisi” sorunu bunlar için çıkış noktasıdır. Monarchlar’a göre devletin başındaki halkın efendisi değil, sadece bir görevlisidir. Asıl egemen olan halktır. Hükümdar ancak halk adına ve yerine eylemde bulunabilir. O, bir takım sınır ve bağlar ile devleti yönetmek için halk tarafından görevlendirilmiş olan bir kimsedir. Bu görevin ne olduğunu ve sınırını halk istencinden doğmuş olan yasa belirler. Devlet başkanı yasanın üstünde değil, altındadır. Yasa onun istencine bir sınır çizer. O, bu sınırı aşmaya kalkışırsa halk da ona karşı ayaklanabilir. Monarchlar içerisinde halkın yüceliğini ileri sürüp “halk egemenliği düşüncesi”ne ilk kesin formülünü kazandıran Johannes Althusius (1557–1638)’tur. Demokrat devlet anlayışına 18.yy’da klasik biçimini verecek olan J.J. Rousseau’ya Althusius’un çok katkısı olduğu sanılmaktadır. Althusius, egemenlik kavramını devlet öğretisine çıkış noktası ve temel olarak alır. Egemenlik bir bütündür, bölünemez, parçalanamaz, bir başkasına aktarılamaz. Althusius’a göre egemenlik ancak halkın elinde bulunabilir. Çünkü doğrudan doğruya halktan çıkmıştır ve yalnız onundur. Çünkü devlet bir sözleşmeden doğmuştur. Dolayısıyla da egemenlik, devleti kuranların yani halkın hakkıdır. Halk kendisini parlamento ile temsil ettirir. Parlatentonun yetkileri halka bağlıdır.²⁶

---

24 A.g.e., s.166

25 A.g.e s.166

26 A.g.e, s.188-189

Demokrasinin de ortaya çıkmasını sağlayacak olan bireysellik ilk Hümanizm ile meydana gelecektir. Demokrasinin felsefi temellerinin özünde, aslında bu düşünce yapısı vardır. Hümanizm'in işlediği "insan sorunu" benliğini bulmuş, kişiliğinin farkında olan bir insan modeli ortaya çıkaracaktır. Hümanizm bu doğrultudaki alt yapısında Antik Yunan Felsefesi'nin etkisi vardır.²⁷ Antik Yunan Felsefesi'nin bireyselliğe vermiş olduğu önem demokrasinin oluşmasında da önemli faktörlerdendir. Sofistlerin, insanı çıkarlarına hizmet eden bencil bir varlık olarak nitelendirmelerine rağmen, düşüncelerinin odak noktası yaptıkları ve onu her şeyin ölçüsü olarak gördükleri bilinmektedir. Siyaset bilgisi yada siyasal erdem belli bir azınlığın ayrıcalığı değildir. Fakat herkes bundan pay almıştır. Dolayısıyla herkes siyasala yaşama katılabilir ve katılmalıdır.²⁸

Demokrasi ile ilgili yapılan değerlendirmelerde, demokrasinin üç temel yönetim biçiminden birisi olduğu ifade edilmiştir. Bu yönetim biçimleri Monarşi, Aristokrasi ve Politia olarak ifade edilir. Monarşi'nin sapması tiranlık, Aristokrasi'nin sapması oligarşi, Politia'nın sapması da demokrasi olarak ifade edilir. Demokrasi ile ilgili yapılan tariflerde dikkat çeken yön, yoksulların çıkarını hedefleyen çoğunluğun yönetimi tanımlaması yapılmaktadır. Doğru ve iyi yönetim olarak nitelenebilmesi için herkesin iyiliğini sağlamayı amaçlaması gerekmektedir.²⁹

Demokrasi tarihinde dünyada meydana gelen bazı olaylar çok önemli yerlere sahiptirler. Demokrasinin oluşum sürecine katkı sağlayan Hammurabi Kanunları, (İ.Ö. 2500), Veda Hutbesi, (632), Magna Charta Libertatum, (19 Haziran 1215), Fransız İhtilali. (1789), Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, (3 Eylül 1791), Sened-i İttifak (7 Ekim 1808), Gülhane Fermanı (3 Kasım 1839), Islahat Fermanı (18 Şubat 1856) gibi toplumsal olaylar demokrasi ve insan haklarının gelişimine katkılar sağlamıştır.³⁰

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz. Demokrasinin kavram olarak şartlara ve zamana göre değişebildiği buna göre de farklı kuramlara konu olduğunu kabul etmek gerekir. Kuşkusuz Demokrasi gibi bir kavramı ölçmek ve en iyi olanı bulmak kolay olmamaktadır. Bu gibi farklılıklar, o toplumun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik şartlar ve toplumsal aktörlerin değişikliğinden kaynaklanmaktadır.

---

27 A.g.e, s.91

28 Ağaogulları, a.g.e., s.61; Mevlüt Uyanık, *Sivil İtaatsizlik Eylemleri ve Dini Değerler*, Elis Yay., Ankara 2010, s. 58,59.

29 Uyanık, a.g.e., 21; Ağaogulları, a.g.e., s 246-249.

30 Coşkun Can Aktan, *Haklar ve Özgürlükler Antolojisi* H.A.K – İş Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Ankara,2003,s.5

Demokrasinin oluşmasındaki Antik Yunan “İnsanın bireyselliği” etkisi siyasi alanda birçok ülkenin geleceğini etkileyecektir. Bu etkileşim siyasi rejimlerin demokrasi adına yapmış oldukları diktatörce baskılara karşı çıkan birçok insanında yaşamında büyük etkiler meydana getirecektir. Bu etkileşim kimi zaman imparatorlukların yıkılmasına, kimi zamanda düşüncelerini savunmak adına insanların hayatlarının zulme uğramasına, daha ötesinde hayatlarının bu uğurda son bulmasına sebep olacaktır. Gerçek demokrasi ile ideal demokrasi arasındaki etkileşim ve yeri geldikçe çekişme insanoğlu var olduğundan beri devam etmiş ve etmeye de devam edecektir.

1.3. TÜRK DEMOKRASİSİ VE KEMAL TAHİR

Türk Demokrasisi Osmanlı İmparatorluğunun özellikle yıkılış döneminde çok çeşitli aşamalardan geçmiştir. Yaşanan bu sürecin toplumsal anlamda çok büyük etkileri olmuştur. Bu etkilerin en önemli sonucu yeni bir devlet kurulması şeklinde kendisini gösterecektir. Bu geçiş döneminde meydana gelen gelişmeler birçok aydını etkileyecek ve derin izler bırakacaktır. O dönemi yaşayarak etkilenen insanları kitaplardan okuyarak etkilenenlerden ayrı tutmak gerekir. Kemal Tahir'de bu bahsettiğimiz aydınlardan birisidir. Bu sebeple o dönem ile ilgili ortaya koyduğu değerlendirmeler, fikirler bizim için önem arz etmektedir. Özellikle yazılı tarihten öğrendiğimiz bazı tarihsel olaylar hakkında yapacağı değerlendirmeler dikkat çekmektedir.

Türkiye cumhuriyetinin kuruluş aşaması ve demokrasiye geçiş süreci ile ilgili Kemal Tahir'in bakış açısı yazılı tarihin bizlere aktardığı bilgilerle çelişik bir takım unsurları göstermesi açısından önemlidir. Kemal Tahir, Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecini bir kadro hareketi olarak ifade eder. Bunu şu ifadeleriyle net bir şekilde ortaya koyar:

“Gerek Osmanlı tarihi içinde, gerek Cumhuriyet Tarihi içinde diyebileceğimiz bir sosyal patlamaya rastlamıyoruz. Bütün hareketler kadrolar tarafından yapılmıştır.”³¹

Osmanlı imparatorluğunu yıkan kadro ile yani Jön Türkler ile İttihat Terakkicileri birbirlerinin devamı olarak görmekte ve Mustafa Kemal'i de bu hareketle aynı çizgide görmektedir. *“İşte Jön Türk hareketinin getirdiği İttihat ve Terakki Cemiyeti kadrosu, bütün vatanseverliğine, bütün idealist girişimlerine rağmen, koca bir*

---

³¹ İsmet Bozdağ, *Kemal Tahir'in Sohbetleri*, 2. bs., Emre Yayınları, İstanbul, 2006, s.73

imparatorluğu elden çıkarmamıza sebep olmuş, işte bir Mustafa Kemal ve arkadaşlarının oluşturduğu kadro, yeni bir devlet kurmuş! Bu iki kadroyu da kuranlar-az farkla- hemen hemen aynı insanlar...³²

Cumhuriyet rejimi ve demokrasiye geçiş Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk kurulduğu zamanlarda alınan bir karar değildir. Mustafa Kemal Paşa, 24 Nisan 1920 tarihli önergesinde saltanat ve hilafetin geleceğiyle ilgili düşüncelerini şöyle açıklar:

“Düşmanlarımız saltanat ve hilafeti birbirinden ayırmak istiyorlar. Bizim amacımız bu iki makamı ayırmanın milli iradeye uygun olmadığını göstermek ve mukaddes makamı esaretten kurtarmaktır. Hilafet ve saltanat makamın kurtarmayı başardıktan sonra meclisimizin düzenleyeceği yasalar çerçevesinde padişahımız da yerini alacaktır.”³³ diyen Mustafa Kemal Paşa, savaşın galibiyetle sonuçlanması üzerine saltanat taraftarı sözlerine son vermiştir.

Mustafa Kemal Paşa, artık halk egemenliğinin hâkim olduğu bir yönetim tarzı istemektedir. 23 Nisan 1920 ile 29 Ekim 1923 tarihleri arasındaki süreç saltanattan cumhuriyete geçiş sürecidir. Halk egemenliğinin istendiği yerde tek adam politikası etkili olmuştur. Kemal Tahir, Cumhuriyetin kuruluş sürecinde gelişen olayların bir halk hareketinin sonucu olmadığını iddia etmektedir. İsmet Bozdağ, Kemal Tahir'in Sohbetleri isimli kitabında Kemal Tahir'in ağzından bu durumu şu şekilde vermektedir:

“Bazıları Kuvay-ı Milliyeyi bir halk hareketi gibi görmek ve göstermek isterler. Bütün doğuda ve Türk milletinin tarihinde tek bir halk hareketi yoktur ki, Kuvay-ı Milliye halk hareketi olsaydı, İstiklal Mahkemelerinin kurulmasına ne gerek vardı?... Hele kurulduktan sonra savaşta ölenlerden çok daha fazla ipe çekilmesinin bir anlamı olabilir mi?... Kuvay-ı Milliye bir halk hareketi olsaydı, orduya silahsız katılan askerden fazla silah ile ordudan kaçan asker görülmez, tersine kırık dökük silah ve oraklarla safları dolduran gönüllü taburlar kurulurdu. Kuvay-ı Milliye bir halk hareketi olsaydı, Sakarya savaşı, bir subay savaşı olmazdı. Kuvay-ı Milliye bir halk hareketi olsaydı, Mustafa Kemal paşa meclisin karşısına dikilip, savaşı kazanabilmekliğim için, Büyük Millet Meclisi olarak mevcut gücünüzü-belli bir süre için bana devretmeniz

---

32 A.g.e., s.73

33 Kazım Öztürk, *Atatürk'ün TBMM Açış ve Gizli Oturumlardaki Konuşmaları*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara-1981, s. 15

gerekir, başka türlü sorumluluk kabul edemem demezdi."³⁴ diyerek kuruluş aşamasındaki gelişmeleri göstermelik olarak nitelemiştir.

Geçiş süreçlerindeki karmaşa bazı siyasal sorunlarında ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu siyasal sorunların en belirgin olanı siyasi otoritenin nasıl sağlanacağı ve uygulama şeklinin nasıl olacağı ile ilgilidir. Türkiye Cumhuriyet'inin kuruluş sürecinde otoritenin uygulaması İstiklal Mahkemeleri ile sağlanmıştır. Mecliste bulunan birinci ve ikinci grup Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal zemindeki iktidar ve muhalefet temsilcileri olmuşlardır. Bu iki grup arasındaki çatışmalar ilk meclisin kuruluşu ile başlamıştır. İstiklal Mahkemelerinin kuruluşu ile ilgili alınan kararlarda da ilk meclisteki bu tartışmaları görmekteyiz.³⁵

İstiklal Mahkemeleri çalışma yöntemi açısından son derece ilginç ve olağanüstü yetkilerle donatılmış mahkemelerdir. Ayrıcalıklı özelliklerinden en önemlilerini, delile ihtiyaç duymadan vicdanen karar verebiliyor olmaları, kararlarının sorgulanmadan derhal uygulanması ve tüm asker ve sivil yöneticilere emir verebilmeleri oluşturur. İzmir suikastı sonrasında Başbakan İsmet İnönü'yü bile tutuklama kararı almıştır. Aldığı kararları tereddüt etmeden uygulayabilen bir yapıya sahiptir. Mahkemelerin emir veremediği ve "rica"sını dikkate aldığı tek kişi Mustafa Kemal'dir. 11 Eylül 1920 de kurulan İstiklal Mahkemeleri 17 Şubat 1921'e kadar devam etmiştir.³⁶

Savaştan çıkan ve eski siyasal sistemini bütünüyle değiştiren bir siyasi organizasyonun otoritesini sağlaması için ortaya koyduğu sert tedbirlerle ilgili olarak yapılan yorumlarda, demokratik yapı açısından eleştiresek dahi, dönem ve şartları dikkate almak zorundayız.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulması ile Türkiye Cumhuriyetinde ilk kez çok partili parlamenter sisteme geçilmiştir. Mustafa Kemal Paşa "Times Gazetesi" İstanbul muhabirinin yazılı sorularına 11 Aralık 1924'te verdiği cevapta:

*"Hakimiyeti milliye esasına dayanan ve bilhassa cumhuriyet idaresine malik bulunan memleketlerde siyasî partilerin mevcudiyeti tabiidir. Türkiye Cumhuriyetinde de birbirini denetleyen partilerin doğacağına şüphe yoktur"*³⁷ demek suretiyle böyle bir girişimi doğal, son derece de olumlu ve Cumhuriyet rejiminin gereği olarak

---

34 Bozdağ, a.g.e., s.76

35 Ahmet Cemil Ertunç, *Cumhuriyetin Tarihi*, Pınar Yayınları, İstanbul 2010,s.40

36 A.g.e, s.113

37 *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s.77.

karşılığını ifade etmiştir. Fakat şu sözlerinde Kemal Tahir o dönemi pek kabullenebilmiş görünmemektedir:

" Mustafa Kemal Paşa'nın da içerisinde bulunduğu bu kadronun ileri gelenlerine bakıldığı zaman, görüyoruz ki, Birinci Dünya Savaşı'nda yenilip İmparatorluğun yok olmasında rol oynamış İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri ve ileri gelenleriyle, İttihatçılığa koşulmuş ve ordusuz kalmış subaylar Ermeni göçünün yaygın olduğu illerin ileri gelenleri, idealist aydınlar, öğretmenler ve her çağda maceraya koşan bir takım başıbozuklar... Bu takım için hedef bağımsız bir devlet haline gelmek yahut yenisini kurmaktır. İttihatçı olup da takıma katılanlar bir zarar şansında kaybettikleri devleti yeniden kurabilirlerse, vicdan azabından kurtulacaklar, ordusuz, görevsiz, işsiz kalmış subaylar, varlıklarının hikmeti vücuduna erişecekler, sanatlarını icra edebilecekleri bir ordu ile ülkeyi düşmandan kurtaracaklar."³⁸ bu sözler Cumhuriyet döneminin karmaşasını ifade etme açısından önemlidir.

Ayrıca 1950'li yıllardaki çok partili rejime geçişi sağlayan seçimler hakkında söyledikleri de dikkat çekicidir.

"Aslında, 1950 çok partili parlamenter dönem, seçim aldatmacasına, özgürlük çığırılarına rağmen, sahici egemenliği halka götürememiş, aydını sandalyesinden indirememişti. İndirememişti diyorum; çünkü halkı örgütlenmiş değildi ki, bu haklarını bu örgütler aracılığı ile kullanabilsin ve okumuşun elinden yakasını sıyrısın!... Dört yılda bir yapılan seçimler kendisine yararlı insanları seçmesine değil daha az zararlı seçmesine yarıyordu. Bu parlamenter sistem olsa olsa halkın seksen yıldır. Yakasından düşmeyen "Aydın"'ın keskin dişlerini biraz törpülemiş oldu; bu kadarı da Anadolu insanı için ferahlıktır..."³⁹

Çağdaş toplumların karmaşıklaşan yapıları ve çoğalan sorunları otoriter yönetimlere gereksinimleri artınca, monarşik yönetim eğilimleri daha fazla görülmeye başlamaktadır. Monarşik yönetim eğilimi gösteren cumhuriyetlerde genellikle yönetim yetkisi bir kişinin elinde toplanmaktadır. Bu kişi ulus tarafından benimsenmiş bir yasallık içinde bağımsız biçimde hareket eder, seçimlerle işbaşına gelen devlet ve hükümet başkanları öyle yetkilerle donatılırlar ki, bir kraldan farkları kalmaz.⁴⁰

---

38 Bozdağ, a.g.e., s.74

39 A.g.e, s.32

40 Maurice Duverger, *Seçimle Gelen Krallar*, çev. N. Erkurt, Kelebek Yayınları, İstanbul, 1986, s.27

Siyasal sistemler her ne kadar kendisini cumhurun yönetimi ve demokratik bir rejim olarak tanımlasa da halkın tercihlerinin ve taleplerinin yeterli olgunluğa ulaşmadığı her siyasal her siyasal sistemde lider hâkimiyeti ve sorgulamadan kabullenme hâkimdir. Türkiye içinde zaman zaman söz konusu olan bu sorgusuz kabullenme düzenini eleştiren Kemal Tahir gibi aydınlar siyasi görüşü ne olursa olsun siyasiler tarafından hoş karşılanmamıştır. Muhalefetsiz bir siyaset anlayışını savunan bakış açıları olağanüstü durumu devam ettirmeye yönelmiş, zaman zaman demokratik tavır ve duruşları bastırmayı siyaset yapma yöntemi olarak benimsemişlerdir. Bu çerçevede kurulan İstiklal Mahkemeleri geniş yetkilerle toplumsal sahayı biçimlendirmeye çalışmıştır.⁴¹

*Kemal Tahir, " Bak bizim Sabahattin de (Selek) kitabında Kuvay-ı Milliye'yi bir halk hareketi gibi göstermek istiyor. hemde savaşta ölenlerden çok İstiklal Mahkemesi kararları ile asılanlar olduğunu yazıyor. Oysa bu: Hem dondurmayım, hem fırından çıktım gibi bir laf oluyor düpedüz."*⁴² sözleri ile cumhuriyet dönemi uygulamalarındaki çelişkili durumu ve bu durumu farklı şekilde göstermeye çalışanlara olan eleştirisini ortaya koymaya çalışıyor.

Kemal Tahir'in İstiklal Mahkemesi değerlendirmesinde, roman kahramanı eski bir ittihatçı yöneticinin ağzından şu sözler dökülür:

"Bizim ömrümüz, bütün suçlarımızı muhaliflerimize yüklemekle geçmiştir. Büyük politika sandık bunu... Yatkınmışız, alıştık. Daha beteri, en suçlularımıza, en utanmazlarımıza uyarak, doğru söyleyenlere, hiç bir suçu olmayanlara dış biledik yıllarca... Giderek muhaliflerimizle aramızdaki ilintileri hırsızlarımız, alçaklarımız, manyaklarımız belirleyip denetler hale geldi. Bu heriflerin ne kadar rezil, ne kadar işe yaramaz olduklarını... Ne demek işe yaramaz! Tersine, kancıklıklarını... Aptallıklarını... Çalıp çırptıklarını bile bile, muhaliflerimizi en alçak iftiralarla karalamalarını beğeniyorduk, sırtlarını sıvazlayarak kışkırtıyorduk, mükâfat olarak da çalmalarına, namussuzluklarına göz yumuyorduk. İstiklâl Mahkemelerinin, çoğunlukla, bizim ikinci takım döküntülerinden kurulması rastlantı değildir, böyle işlere yatkınlığımız, sınavlara vurulmuş, ölçüp biçildikten sonra iyi değerlendirilmiştir. Biz her çeşit savunuyu suç

41 Bekir Sıtkı Gönülal, İsmetYalçın, *Atatürk İnkılâbı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984, s.467-470.

42 Bozdağ, a.g.e., s.76

saymışızdır. Bu yol, muhaliflerini gerçek suça itelemek yoludur. Varılmak istenen yer de, muhalifsiz hükümet etmek...

Çok düşündüm, muhalefetsiz hükümet etmek isteği, Devleti alet ederek, hiçbir ceza korkusu duymadan bol bol suç işleme zevkinden geliyor. Ceza görmemek güvenini sağlayıp keyfince en namussuz suçları işleyeceksin...

İşte insanoğlunun düşebileceği en sefil çirkef çukuru... Bir kez bu yokuştan kaymaya başladın mı, olduğundan yüz kat, bin kat kıyıcı kesilirsin. Canavarlaşırsın. Her an alçaklık etmekten artık kendini çekemezsin! Önüne çıkanları, bir korkulu rüyada, karakoncolostan kurtulmana biricik engel görürsün. Ezmeden geçemeyeceğine inanırsın. Kızarsın. Kızılmaktan da öte bişeydir bu... Kızmak insancıl bir duygudur. Oysa artık sen insanlıktan çıkmışsındır! Bir toplum düşün ki, orda adam öldürmeye, hem de, çoğu, suçsuz adam öldürmeye SİYASET deniyor.”⁴³

Burada ifade edilen sözleri Kemal Tahir'in Cumhuriyet'in kuruluş dönemi siyasetine bakış açısını ortaya koymaktadır. Kemal Tahir'in yaşamış olduğu dönemlerde, siyasetin seyri, demokrasiden uzaklaşarak devam etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün savaş ortamından ülkeyi kurtararak yeni bir devlet kurulması ile sonuçlanan devlet politikası 10 Kasım 1938'de ki ölümüne kadar devam etmiştir. Bu süreç içerisinde meydana gelen gelişmelerde demokrasiden uzak adımlar, uygulamalar Mustafa Kemal'in ölümünden sonra yönetimi eline alan İsmet İnönü döneminde de sert bir şekilde devam etmiştir.

Cumhuriyetin ilanından önce yeni Türk Devletinin ilk siyasî partisi "Halk Partisi" adı altında (daha sonra Cumhuriyet Halk Partisi adını aldı) 23 Ekim 1923'de resmen kurulmuştu. Başkanlığına da Mustafa Kemal Atatürk seçilmişti. 1945 yılına kadar siyasî parti kurma denemeleri ne yazık ki başarılı olmadı.

İkinci Dünya Savaşının bitiminden sonra çok partili yaşama geçme eğilimi güç kazandı. Bu dönemin ilk siyasî partisi 18 Temmuz 1945'de "Milli Kalkınma Partisi" oldu. Daha sonra da 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti" kuruldu. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde birden fazla partinin katıldığı ilk seçim ise, 21 Temmuz 1946 tarihinde yapıldı. Bu seçimle birlikte çok partili hayat kısa sürede benimsendi. 1950 yılına kadar ülkede 25 siyasî parti daha kuruldu. 14 Mayıs 1950'de yapılan seçim sonucunda, 487 milletvekilliğinin 397'sini kazanan Demokrat Parti, 24 yıl kesintisiz iktidarda kalan

---

43 Kemal Tahir, *Kurt Kanunu*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2001, s 190-191

Cumhuriyet Halk Partisinin yerine iktidara geldi. Demokrat Parti iktidarı, 27 Mayıs 1960'da yapılan askeri darbe ile sona erdi.

Kemal Tahir'in kuruluş dönemi demokrasi anlayışına olan eleştirel bakış açısı ihtilaller konusunda da olmuştur. 27 Mayıs İhtilali ile ilgili söylediği sözlerle de demokrasi adına yapılan girişimlerin durumunu ifade etmiştir.

"Ne demek İhtilal? ... Halkın bir fikir sentezine inanarak mevcut iktidara başkaldırısı... Bir uydurma demokrasiden diğer uydurma demokrasiye geçmek için ihtilal yapmaya ne gerek var?... 27 Mayıs'ta olup biten, bir hükümet darbesidir....'Hükümet Darbesidir.' derken de, bol keseden davranıyorum ha!... Çünkü bir darbe, yalnız bir tarafın tasfiyesi değil, aynı zamanda öteki tarafın da iktidara yerleşmesidir. Ama 27 Mayısçıların ileri sürdükleri bu değil: "Biz gidiciyiz" diyorlar. Yeni bir Anayasa taslağı hazırlayacağız, milletin oyuna sunacağız ve sonra seçime giderek Büyük Millet Meclisi'nin seçeceği iktidara devleti teslim edeceğiz." Bu olup bittide darbe'nin bile koşulları tamam değil... Nasıl ihtilal diyebiliriz o zaman?"⁴⁴

"Biliyorsun, ben Anadolu İhtilali, Kurtuluş Savaşı, 27 Mayıs İhtilali gibi deyimlerin karşısındayım. Anadolu İhtilali ne demek? Ta 1923 yılına kadar İstanbul'da bir saray var. Halife var ve halife resmen devlet bütçesinden tahsisat alıyor. Sonra bunun adı ihtilal!... Saray için tek bir kurşun bile yakılmamıştır ki bu hareketin adına ihtilal diyelim."⁴⁵

Ülkemizdeki Atatürk karşıtlığı olarak halkımızın bazı kesimlerinde meydana gelen düşünce yapısının bu noktayı dikkatlerden kaçırmaması gerekir. Savaştan çıkan ve yeni kurulan bir devletin tüm sistemlerinin yoktan var edildiği bir dönem ile tüm kurumlarının büyük oranda oluşturulduğu İsmet İnönü dönemindeki uygulamaların eleştirilerinin aynı olmasını beklemek haksızlık olur.

Bizim bu çalışmada ortaya koymaya çalışacağımız tez 1938–1950 yılları arasındaki demokrasi dışı uygulamalara karşı dik duruşlarını sergileyen aydınlarımızdan birisi olan Kemal Tahir'in bu süreç zarfında yaşadıklarının bir sonucu olarak cumhuriyet dönemine olan bakış açısını ortaya koymak olmuştur.

---

44 Bozdağ, a.g.e., s.78

45 Bozdağ, a.g.e., s.75

2. BÖLÜM

2. KEMAL TAHİR HAYATI, ESERLERİ VE DÜŞÜNCE YAPISI

2.1. HAYATI

II Abdülhamid'in Hünkâr yaverliğini yapan, Alaylı bir deniz subayı Yüzbaşı Tahir Bey'in oğlu olan Kemal Tahir (Asıl ismi İsmail Kemalettin Demir'dir) 13 Mart 1910'da İstanbul'da Veznecilerde Sultan Abdulhamid'in babasına hediye ettiği kâgir konakta doğdu. Babası Yıldız Saray'ındaki marangozhanede Sultan'a yardım etmekle görevli idi. Annesi Nuriye Hanım, Kafkasyalı Abhazlardandır. Sarayda Sultan Abdulhamid'in kızı Naile Sultan'ın hizmetinde iken Tahir Bey ile evlendirildi. İmparatorluktaki çalkantılar ve çekişmeler, Saray'a mensup Tahir Bey ailesini de etkiledi. 1908'den sonra idareyi ele geçiren İttihat ve Terakki Cemiyeti, Abdülhamid'e yakınlığından olsa gerek, Yüzbaşı Tahir'i, rütbesini indirerek emekliye ayırdı. Ailenin en büyük oğlu Kemal Tahir işte bu dönemde doğdu. Ancak Balkan Savaşı patlak verince, 1912'de Tahir Bey yeniden silâh altına alındı, savaş bitince sivil hayata döndüyse de bu uzun sürmedi, Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de savaştı, yaralanınca cephe gerisine, Nazilli'ye atandı.⁴⁶

Bir süre sonra eşi Nuriye Hanım'la oğulları Kemal Tahir ve Nuri Tahir'i yanına aldırdı. Aile, o savaş yıllarında bir süre Nazilli, Burdur ve Aydın'da kaldı. Birinci Dünya Savaşı bitince İstanbul'a döndüler. Kemal Tahir, kardeşi Nuri Tahir'le Kasımpaşa'daki Cezayirli Hasan Paşa Okulu'na kaydoldu. Babaları Tahir Bey ise ailenin geçimini sağlamak için, her sabah erkenden kalkıp, içinde avadanlıkları (alet, edevat) bulunan zembilini (hasırdan örülmüş saplı torba) alarak dülgerliğe gitti. Aile, 1923'te Vezneciler'deki kâgir konağa taşındı, Kemal Tahir de Galatasaray Sultanîsi'ne girdi. Bu arada, eğitiminde ve yetişmesinde büyük payı olan sevimli ve babacan amcası Süleyman Bey'in vefatı Kemal Tahir'i derinden etkiledi. Ancak acılar bununla da bitmedi, anneleri Nuriye Hanım, küçük kardeşleri Ratip Tahir'in doğumunun hemen ardından vereme yakalanıp karlarla kaplı bir günde hayata gözlerini yumdu (1926).⁴⁷ Nuriye Hanım, arkasında küçücük bir bebek olan Ratip Tahir'i, lise öğrencisi olan

---

46 Karaca, Alaaddin, Dragomanlar ülkesinde yerli bir aydın: Kemal Tahir, Zaman Gazetesi Kitap Zamanı eki Sayı:50, http://kitapzamani.zaman.com.tr/kitapzamani/newsDetail_getNewsById.action?newsId=2182

47 Atilla Özkırımlı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, "Kemal Tahir" 3.cild, cem yayınevi, İstanbul 1987 s.742,

Kemal Tahir ile Nuri Tahir'i ve kocası Tahir Bey'i aniden bırakıp bu dünyadan göçmüştü. Çaresiz baba, küçük Ratip'i bir süre Nuriye Hanım'ın köyüne bıraktı, sonra onu da yanına alarak Şebinkarahisar'a gitti, ardından da Binnaz Hanım'la evlenip Vezneciler'deki evlerine döndü. Aile dağılmış, annesini yitirmesi Kemal Tahir'i derinden sarsmıştı. Hem bu olay, hem de geçim sıkıntısı nedeniyle genç Kemal Tahir 1930'da, 10. sınıftayken Galatasaray Lisesi'ni terk edip Karaköy Palas'ta bir avukatın yanında çalışmaya başladı. Ancak aldığı ücret, ailenin geçimine yetmedi, çare olarak bir süre Zonguldak Maden Kömürü İşletmesi'nde ambar memurluğu yapmayı kabul etti, 1932'de İstanbul'a döndü.⁴⁸

Son Posta, Vakit, Haber, gazetelerinde röportaj yazarı, düzeltmen, çevirmen olarak çalıştı. Yedigün ve Karikatür dergilerinde sekreterlik, Karagöz gazetesinde başyazarlık, Tan'da yazı işleri müdürlüğünü yürüttü. Kemal Tahir edebiyata İctihat Dergisi'nde çıkan şiirleriyle girdi. 1932'de arkadaşlarıyla beraber yedi sayıdan ibaret "Geçit" adında bir dergi çıkardı. Ses'te çıkan sosyal temalı şiirlerinden sonra şiir yazımına son verdi.⁴⁹

Nazım Hikmet, Kemal Tahir ve Piraye Hanım Çankırı Cezaevi'nin avlusunda

Nazım Hikmet, kardeşi Nuri Tahir, Hikmet Kıvılcımlı, Fatma Nudiye Yalçı, Kerim Korcan, Emine Alev, Seyfi Tekbilek, Mehmet Ali Kantan, Hüseyin Avni

⁴⁸ Kitap Yurdu Kitap eki, Haziran-2011, sayı:40, sayfa:1

⁴⁹ Hasan Aycın, *Türkiye'nin Ruhunu Arayan Aydın Kemal Tahir*, Hece Dergisi, Yıl:16, Sayı:181, Ocak 2012, s.6

Durugün ve Hamdi Alev (Şamilof) ile beraber yargılandığı "Bahriye Olayı" diye bilinen dava sebebiyle Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nce tutuklanarak "askeri isyana teşvik" suçundan 29 Ağustos 1938 tarihinde 15 yıl hapse mahkûm edildi. İki yıl İstanbul Tevkifhanesi'nde (1940), daha sonra da Çankırı (Aralık 1940- Mayıs 1941), Malatya (Mayıs 1941-1944), Çorum (1944-Ekim 1949), Nevşehir (Kasım 1949-Nisan 1950) cezaevlerinde yattı.⁵⁰

Kemal Tahir, altmış üç yıllık hayatının 1938-1950 yılları arasındaki zaman dilimini bir dönem hayranı olduğu Kemalizm hapisanelerinde geçirdi. Marksist suçlamasıyla yaşadığı bu süreci kendisi şu şekilde ifade etmektedir:

"Komünistlik suçundan 15 yıl hapse mahkum edildiğim gün kitaplığımı birisi elden geçirseydi, yüzlerce sağ kitaba karşılık 5-6 sol kitap ya bulurdu, ya bulamazdı!..." demiştir.⁵¹

Yaklaşık 13 yıl ayrı kaldığı İstanbul'a döndükten sonra bir süre İzmir Ticaret Gazetesi'nin İstanbul mümessilliğini yapan Kemal Tahir, iktisadi konularda yazılar yazdı. Kemal Tahir, Semiha Hanım hayatına girmeden evvel bir evlilik yaşamıştır. Kemal Tahir ilk evliliğini, 12 Ağustos 1937 günü Fatma İrfan Akersin⁵² ile yapmıştır. Fakat bu evlilik fazla uzun sürmemiş, Kemal Tahir'in hapse girmesi üzerine Fatma İrfan mahkemeye başvurarak *"Vatan ve devlet düşmanı bir ideoloji olan komünizmi benimsemiş olması nedeniyle 15 yıl ağır hapse mahkûm olmuş bir kişiyle aile bağı yürütmenin imkânsızlığına"* dayalı boşanma hükmü ile 1940 yılında boşanmıştır. Kemal Tahir, Fatma İrfan'dan boşandığı zaman Çankırı cezaevindedir.⁵³ Daha sonra Kemal Tahir, ikinci evliliğini Semiha Sıdika Hanım⁵⁴ ile yapmıştır.

---

50 Hulusi Geçgel, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Anı Yayınları, Ankara-2006, s.254

51 Bozdağ, a.g.e., s.16

52 Fatma İrfan Akersin: 1919 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. (Fatma İrfan Serhan, Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar, Sander Yayınları, İstanbul, 1979, s.149). 1935 yılında Edirne Kız Muallim Mektebi'nden mezun olunca İzmir'e tayin edildi. 1937'de Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Türkçe bölümüne kaydoldu. 12 Ağustos 1937'de Kemal Tahir ile evlendi. 1939 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü'nden mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Gazetecilik bölümüne devam ettiyse de tamamlayamadı. 1940 Haziran'ında Kemal Tahir'den ayrıldı. (Efnan Atmaca, Edebiyat Tarihi İçin Büyük Keşif, Radikal Gazetesi, 23 Eylül 2005, s.9). Avustralya'daki Macquarie Üniversitesi'nde Australian Broadcasting Commission'da görev aldı. 1960'tan sonra Cumhuriyet, Demokrat İzmir gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. Marziye ve Karagöl romanları ile Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar'ı yayımladı. (Serhan, a.g.e., s.15)

53 Cengiz, Yazoğlu, Kemal Tahir; *Notlar-Mektuplar*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1993, s.7

54 Semiha Uzunhasan: Asıl adı Sıdika Özdoğu'dur. (Sülker, Kemal, Anlara Yolculuk, Yazko Yayınları, İstanbul,1983, s.150). Birinci Dünya Savaşı yıllarında Moskova'da bulundu ve Türkiye Komünist Partisi'ne katıldı. Parti kapanınca yurda döndü. Siyasi faaliyetleri için Kerim Sadi'nin evini kullandı ve bu evde Kızıl İstanbul, Orak Çekiç dergilerini yayımladı. (Anıt, Zeki, Türk Düşünce Tarihinde

1950 yılında çıkan aftan faydalanarak cezaevinden çıkan Kemal Tahir, 6-7 Eylül olayları sırasında gözaltına tekrar alınan ve Harbiye Cezaevi'nde 6 ay daha hapis yattı. Daha sonra 14 ay gibi bir süre Aziz Nesin ile birlikte, Düşün Yayınevi'ni yönetti (1957-58). 1960'tan sonra tümüyle edebiyata yönelen ve hayatını romanlarının geliriyle sürdüren Kemal Tahir, bu yıllarda Dost Dergisinin düzenlediği yarışmada **“Yılın Romancısı”** ödülüne layık görüldü. Metin Erksan, Halit Refiğ, Atıf Yılmaz ile 1968 yılına kadar senaryo çalışmaları yapan Kemal Tahir, 1968 yılında Marksizm'in bir toplum üzerindeki etkilerini yakından görmek amacıyla S.S.C.B'ye gitti ve bir takım gözlemler yaptı. 1970 yılında akciğer ameliyatı geçirdi. 21 Nisan 1973 gecesi gazeteci Mehmet Barlas'ın evine davetliydi. Davetliler arasında İsmail Cem, Afşin Germen ve Mete Tuncay da vardır. Kemal Tahir davetten bir gün önce Halit Refiğ'e kısa bir süre önce kendisi ile uzun bir röportaj yapıp da ancak yirmide birini yayınlayan **“Türkiye’de Sol Akımlar”** kitabını yazan Çetin Yetkin'in de davetli olduğunu, onu görmek istemediğini ve bu sebeple davete gitmeyeceğini söyler. Halit Refiğ ise **“Türkiye’de Sol Akımlar”** kitabının yazarı Çetin Yetkin değil Mete Tuncay olduğunu, Çetin Yetkin'in kitabının **“Soldaki Bölünmeler”** başlığını taşıdığını anlatır. Çetin Yetkin'in gelmeyeceğini anlayan Kemal Tahir Mehmet Barlas'ın davetine gider. Fakat ne olursa o gece olur. Mete Tuncay ile tartışmaya giren Kemal Tahir fenalaşır ve o gece geçirdiği kalp krizi sebebi ile İstanbul'da vefat eder.⁵⁵ Mezarı Erenköy Sahrayı Cedit Mezarlığı'ndadır.⁵⁶

2.2. ESERLERİ:

Edebiyat yaşamına toplumsal konuları işleyen şiirlerle giren Kemal Tahir, ilk öykülerini 1941'de yayımladı, daha sonra roman'a geçti. Dört öyküsünü topladığı **“Göl insanları”** adlı kitabını okuyan Nazım Hikmet, **“Göl insanları Türk edebiyatının en güzel dört hikâyesi olarak kalacaktır”** demiştir. Kemal Tahir'in romanları iki kümeye ayrılabilir: **Köye yönelik olanlar ve çeşitli tarihsel dönemleri konu alanlar.**

Kerim Sadi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.24). Bursa, Turhal, Nevşehir, Konya, İzmir, Bolu'da sürgün yaşadı. Aralık 1947'de İstanbul'a döndü. (Yazoğlu, Cengiz, Kemal Tahir; Notlar□Mektuplar, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1993, s.260). 1950'de Kemal Tahir ile evlendi. (Uçar, Ahmet, Milli Mücadele'den 12 Mart'a Konya'da Siyasi Sürgünler, Tez Yayınları, İstanbul, 2002, s.187). Kadın Gücü isimli bir kitabı yayımlanmıştır. **“Çin’de İhtilal Hareketleri”** isimli kitabının yayımlanacağı belirtilmiş fakat basılıp basılmadığı belli değildir. (Uzunhasan, Semiha, Kadın Gücü, Bozkurt Matbaası Yayınları, İstanbul, 1936, s.20).

55 Mustafa Armağan, *Kemal Tahir'in Dünyası* 2000, s.1, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=-2672>

56 *Kitap Yurdu Kitap eki*, Haziran-2011, sayı:40, sayfa:1

Genellikle Çorum ağzını kullandığı, köye yönelik romanlarında Çankırı ve Çorum yörelerinin toplumsal sorunlarını, uzun cezaevi yaşamından tanıdığı insanları ele aldı. Köy Romanlarının ilki **“Sağırdere”** (1955) ve onun devamı olan **“Körduman”** (1957) romanlarında Ankara’ya çalışmaya giden bir gencin gurbetteki ve köyüne döndükten sonraki yaşamını anlattı. Çorum’un Yamören köyünden Kamil’in serüvenini merkez alarak köylünün sorunlarını, etik değerlerini, köyün ekonomik yapısını, tarih içindeki bağlarından koparmadan sergiledi. Bu, Köy Enstitüsü çıkışlı yazarların köye bakışından farklı bir yaklaşımdı. **“Yediçınar yaylası”**, **“Köyün Kamburu”⁵⁷**, **“Büyük Mal”** üçlemesinde Tanzimat’tan Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzanan bir zaman içinde kırsal kesimdeki toplumsal değişmeyi konu aldı. Toplumsal sorunları romanlarına konu eden Kemal Tahir’in Türkiye’deki edebiyat çevrelerinde geniş yankı bulan ilk romanı **“Rahmet Yollarını Kesti”** oldu. Toprak ağalığının ortaya çıkış nedenleri üzerinde durduğu ve Eşkıyalık sorununu işlediği **“Rahmet Yolları Kesti”**de eşkıyayı bir kahraman olarak gösteren Yaşar Kemal’in **“İnce Memet”** adlı Romanına karşı çıktı. Köy Enstitüleri’ne eleştirel bir gözle bakan **“Bozkırdaki çekirdek”** romanı dolayısıyla olumlu ve olumsuz eleştiriler aldı. **“Kelleci Memet”**te yanında çalıştığı ağayı kaza kurşunuyla öldüren bir gencin hikâyesini anlattı. Bu çerçevede cezaevi yaşamını gerçekçi bir biçimde canlandırdı. **“Namuscular”**, **“Karılar koğuşu”**, **“Damağası”** romanlarında da kırsal kesim insanlarını ve cezaevi yaşamını konu aldı. Bütün bu yapıtlarda kırsal kesime özgü, çoğunlukla çarpık insan ilişkilerini sergiledi, dikkat çekici tipler yarattı.⁵⁸

Konularını köy ve kasaba yaşamından alan Kemal Tahir, genel anlamda Anadolu romanları yazarak başladığı yolculuğu sonradan yakın tarihin konu edildiği kent romanları izledi. Devlete verdiği bu öneme rağmen devleti kutsallaştırmayan Kemal Tahir; yanlış siyasetçilerin kötü yönetiminde devletin halkına ters düşebileceğini de ifade etmektedir. Bunu tipik bir örnek olarak, **“Bozkırdaki Çekirdek”** adlı Romanında Köy Enstitüleri’ni göstermektedir. Burada işlenen konu, devletin köylünün içinden rejimin bekçileri olarak seçtiği öğretmenlerle köylüyü köyünün içinde zapturapt altında tutma girişimi olarak sunmuştur.⁵⁹

---

57 1958 yılında Yeni Gazetede tefrika edilen "Köyün Kamburu", Les Tors du Village adıyla Fransızcaya çevrilmiştir.

58 Özkırımlı, a.g.e., s.744

59 Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi "Demir, Kemal Tahir" c.III, Ankara 2003, s.132

Tarihsel dönemleri ele alan romanlarına bir temel oluşturan ve Tahir'in başyapıtı sayılan *“Devlet Ana”*da Osmanlı Devleti'nin kuruluş serüvenine eğildi. Devletin hangi temeller üzerine kurulup gelişebildiğini açıklamaya çalıştı. *“Esir şehrin insanları”* ve *“Esir Şehrin Mahpusu”* romanlarında düşman işgali altındaki İstanbul'u anlattı. *“Yorgun Savaşçı”*da Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkan subayların içine düştükleri durumu, yılmamlığın giderek direnmeye dönüşmesini, Kurtuluş Savaşı'nın ilk evrelerini yansıttı. *“Kurt kanunu”*nda Atatürk'e karşı düzenlenen İzmir suikastı çevresinde, Kurtuluş Savaşı'nı kazanan kadro ile İttihat Terakki yandaşları arasındaki hesaplaşmayı dile getirdi. *“Yol ayrımı”*nda Serbest Cumhuriyet Fırka'nın kuruluş yıllarını ele aldı. Bu çerçevede *“Esir Şehir”* dizisi, *“Yorgun savaşçı”* ve *“Kurt Kanunu”*nda bir kavga'nın içinde olan kişilerin, ulaşılan noktadaki düş kırıklıklarını sergiledi.⁶⁰

Kemal Tahir, özellikle Türk polisiye Roman yazımında önemli bir isimdir. 20. yüzyıl Türk Romanının ve öykücülüğünün en büyük adlarından olan ve yapıtlarında verdiği mesajlarla pek çok tartışmayı başlatan yazarımız, bir bakıma polisiye Roman yazdığı için bir zamanlar eleştirdiği Peyami Safa ile aynı kaderi paylaşmıştır. Kemal Tahir de, tıpkı Peyami Safa gibi geçimine katkı olsun diye takma adla polisiye Romanlar kaleme almıştır. Özellikle 12 yıllık hapisane hayatından kurtulup yaşamını yeniden kurduğu yıllarda (1950-1960 arası) bu bağlamdaki çalışmaları yoğunluk kazanır.⁶¹

1953 yılında Çağlayan Yayınları ile çalışmaya başlar. Yayınevinin ilk telif Romanlarından olan “Halk Plajı” adlı eseri Samim Aşkın adıyla Kemal Tahir kaleme almıştır. Bu çeviriler arasında en çok tanınan “Mickey Spillane” den yaptığı çevirilerdir. Mickey Spillane'nin dünyada ün yapan ve en çok satılan Mickey Spillane'in ilk kitabı olan I, The Jury'nin (Kanun Benim) ABD'de yayımlanmasından iki yıl sonra 1949'da J'Aurai ta Peau (Derini Yüzeceğim) ismiyle yapılan Fransızca çevirisi Kemal Tahir tarafından, F.M İkinci takma adıyla çevirmiştir. Daha sonraki zaman zarfında Mickey Spillane'nin yazmış olduğu, Mike Hammer'in maceralarının devamı olan beş Roman Kemal Tahir tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Burada dikkat çeken nokta kitaplar İngilizcedir ve Kemal Tahir İngilizce bilmemektedir. Kemal Tahir Mickey Spillane'in

60 Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, "Demir, Kemal Tahir" Dergah Yayınları, 1998,c.II, s.231

61 Erol Üyepazarcı, *Kemal Tahir veya nam-ı diğer F.M. İkinci'nin Mike Hammer Romanları*, http://kitapzamani.zaman.com.tr/kitapzamani/newsDetail_getNewsById.action?newsId=2182

kitaplarını Mike Hammer'in maceralarını İngilizce asıllarından değil Fransızca çevirilerinden Türkçeye çevirmektedir. Bir süre sonra Yehova Şahitlerine katılan ve bu tarikatın propagandasını yapmak için Mickey Spillane Roman yazmayı bıraktınca, Türk halkı bu Romanlara çok ilgi gösterdiği için Çağlayan Yayınları Mike Hammer maceralarını çeviren Kemal Tahir'in bu konuda artık üstad olduğunu düşünerek Mike Hammer Romanlarını devam ettirme kararı alır. Mike Hammer Romanları F.M. İkinci adıyla peşpeşe piyasaya çıkmaya başlar. Bu kitaplar eylül 1954 ve mayıs 1955 arasında yayınlanan Derini Yüzeceğim, Ecel Saati, Kara Nâra, Kıran Kırana'dır. Bu romanlar özgün Mike Hammer Romanları kadar tutmuş ve 100.000 satmıştır.⁶²

Yazar olarak asıl kimliğini hapis yattığı yıllarda oluşturdu. Anadolu köylüsünü ve sorunlarını içten tanıma olanağı bulduğu bu yılları, romanları için malzeme toplayarak, not tutarak, düşüncelerini temellendirecek okuma ve araştırmalar yaparak geçirdi.⁶³

Romanları ile ilgili olarak, drama dönüşen hayatları anlattığını söyleyen Kemal Tahir; tarih ve toplum yorumuyla da örtüşen kendine özgü bir roman anlayışını geliştirmeye çalıştı. Ona göre Türk toplumu, Batı toplumlarına benzemiyordu. Çünkü tarih içindeki gelişimi Batı'nın klasik gelişim çizgisinden çok farklıydı. Batı'nın sınıflı toplumlarına karşılık, Osmanlı sınıfsız bir toplumdur, o halde Türk Roman'ı kendi toplumsal yapısının gerçekliğini yansıtmalıydı. Görüldüğü üzere Kemal Tahir Türk toplumunun batı toplumlarından daha değişik bir gelişme çizgisi izlediğini ileri sürmüştü. Toplu olarak eserlerine bakıldığında; Anadolu insanını iç dünyasından ve içinde buldukları zor koşullardan yola çıkarak anlatan Tahir, ilk romanlarından itibaren sürekli bir fikrî gelişme halinde olduğunu sergiliyor, ilk romanlarında Türk toplumundaki yapılanmanın Batı'dakine benzer sınıfsal çelişkiler taşımadığını gözlemlemiş, daha sonra toplumsal varlığın ve düzenin korunmasında devletin vazgeçilmez önemini vurgulamıştır.⁶⁴

“Yorgun Savaşçıyla” Yunus Nadi, **“Devlet Ana”**yla Türk Dil Kurumu ödülleri alan Kemal Tahir'in hapisane anılarından yola çıkarak yazdığı

---

62 Üyepazarcı ,a.g.e., s.1-2

63 Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman III Cumhuriyet Dönemi (1923-1959)* Dünya Yayıncılık, İstanbul 1990, s.170-172

64 Halit Refiğ, *Batı'nın karşısına Devlet'i koyan Kemal Tahir*, <http://www.derkenar.com/pano/batinin-karsisina-devleti-koyan-kemal-tahir/>

“*Namusçular*”, “*Karılar Koğuşu*” gibi kitapları ve “*Esir Şehrin insanları*” ölümünden sonra basıldı.

Kemal Tahir sadece edebiyatın kendine özgü anlatım aracını değil, toplumsal bilimlerin anlatım aracını da kullandı. Asya Tipi Üretim Tarzı’na ilişkin düşüncelerini ortaya koyduğu “*Devlet Ana*”, üzerinde en çok konuşulan, en büyük tartışma çıkaran kitabı oldu. Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluş yıllarına uzandığı, “Kerim Devlet” anlayışını vurguladığı bu romanda öbür romanlarındaki gerçekçi çizgiden uzaklaştı.⁶⁵ Halk hikâyelerinin, destan ve masalların yapısından, söyleyiş özelliklerinden yararlandı. “*Hür Şehrin İnsanları*” ölümünden sonra *sarı defterleri* arasında bulunmuş bir romandır. Metnin sonundaki tarihten anlaşıldığına göre, ünlü romancı, bu yapıtını 1949 yılında Çorum Cezaevi’nde tamamlamış, sonradan üzerinde çalışmak üzere bir kenara koymuştur.⁶⁶

Edebiyat ve toplumsal sorunlar hakkında birçok eser ortaya koyan Kemal Tahir eserleri ve düşünce yapısı ile Türkiye Cumhuriyeti düşünce hayatına önemli katkılar sağlamıştır.

Eserlerinin Listesini ekler bölümünde EK-1’de tablo halinde verdik. Bu tabloda eserlerin baskısı olanlar ve olmayanları ve baskı yılları ile yayınevlerini de yazdık.

2.3. DÜŞÜNCE YAPISI VE ETKİ EDEN UNSURLAR

2.3.1. Düşünce Yapısı

Geri bıraktırılmış bir toplumun dramını yaşayan Türk sanat adamları yakın yüzyıllar boyunca ikili bir görevi yüklenmişlerdir. Sanat adamlarımızın çoğu, bir o kadar da, düşünce adamlarıdır. Bu, Batı’nın geleneksel sanat çizgisinden çok farklı bir çizgidir. Namık Kemal’den Yahya Kemal’e ya da Yakup Kadri Karaosmanoğlu’na kadar bütün seçkin sanat adamlarımız, aynı zamanda, derin bir tarih ve toplum bilincine sahip, düşünce adamlarıdır. Türkiye gibi değişim ve dönüşümlerin sert çizgilerle yaşandığı ülkelerde Türk sanat adamının kaderinde, yargılanma, tutuklanma, sürgün kaçınılmazdır. 1973 ilkbaharının aramızdan alıp götürdüğü Kemal Tahir bu kader çizgisinin en çağdaş örneklerinden birisidir.

---

65 Yılmaz Daşlı, *Kemal Tahir’in Düşün Eserlerindeki Bazı Sosyolojik Tartışmalar*, Cumhuriyet Üniv. Sosyal Bilimler Enst., Y.Lisans tezi, Sivas 2007, s.64

66 Sezai Coşkun, *Kemal Tahir Şahsiyeti Eserleri ve Fikirleri*, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enst. Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora tezi, İstanbul 2006, s.63-64

Kemal Tahir, salt bir sanat adamı ya da düşünür değildi; kendi kuşağının çok mücadeleci bir bireyiydi. Ne var ki, Kemal Tahir sosyalizm'in genel olan kuramına (teorisine) karşılık, uygulamasının son derece yerel ve özel koşulları bulunduğunu görüyordu. Toplumculuk, bu anlamda, içte yaratılması gereken bir sorundu, onun için... Türkiye, Batı'nın feodalizm ve kapitalizm doğrultusundaki tarihsel gelişim şemasının ötesinde bir toplumdur. Devlet'in güçlü kamusal hizmetler yüklediği doğu toplumlarına ait birçok özelliği yapısında barındıran Türk toplumu, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde feodalizm'e dönüşmeyi reddetmiş; halk yığınları özgür köylü statüsünü korumuşlardı.⁶⁷

Türk edebiyatında yapıtları ve düşünceleri en çok tartışılan yazarların başında Kemal Tahir gelir. Aslında onun yazınsal, siyasal duruşuna baktığımızda bunda şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü o dingin günlerde değil hep bir fırtınanın içinde yaşamayı seçmiş, kalıplara, taklitlere başkaldıran bir sanatçı, düşünür kimliği sergilemiştir. Marksizmi, Osmanlı'yı, Batıcılığı, tarihi yeniden sorgulamış, her şeyde ve her yerde Türk gerçeğini aramıştır. Marksizm de dâhil hazır ve ithal kalıplara direnmiş, Marksistliği yerli bir bakış açısıyla yorumlamamış Osmanlı'ya saygıyla, sevgiyle bakmıştır. Bütün bu yönleriyle, tarih/toplum tezleriyle, edebiyata bakışıyla her kesimin kendine hem yakın hem de uzak bulduğu edebiyatımızın, düşünce dünyamızın ele avuca gelmez isimlerinden biri olmuştur. Kimine göre gerici / Osmanlıcı, kimine göre tartışmasız bağımsız sosyalist bir aydındır. Özellikle Batılılaşmaya karşı duruşuyla yaygın bir sevgi kazanırken, milli mücadele yorumu da resmî / jakoben kesimleri rahatsız etmiştir. Sonuçta solun, sağın, İslamcılarının, ulusalcıların bir şekilde görüşlerine saygı duyduğu ilginç bir isim olmayı başarmıştır.⁶⁸

Yerli değerlere vermiş olduğu önemle Nurettin Topçu gibi sosyalizmi savunan, Anadolu milliyetçiliğine dayanan isyan ahlâkı felsefesine paralel bir duruş sergilemiştir.

Kemal Tahir sosyalist bir aydın olarak, genelde Türk aydınından, özelde ise sosyalist aydınlardan farklılaşır. Onu Türk aydınından farklılaştıran yanı, tek başına yerlilik vurgusu değildir. Zira yerlilik vurgusu milliyetçi ve muhafazakâr çevrelerde zaten sürekli bir biçimde üretilen, işletilen bir tavidir. Ancak milliyetçi ve muhafazakâr çevrelerde üretilen ve savunulan yerlilik, ait olunan ideolojinin doğal bir tezahüründen

⁶⁷ Ali Gevgilili, *Kemal Tahir'de Türkiye*, Milliyet Gazetesi 25.04.1973 tarihli köşe yazısı

⁶⁸ Necip Tosun, *Kemal Tahir'in Yazar ve Düşünür İmgesi*, Hece dergisi yıl:16, sayı:181, ocak 2012, *Türkiye'nin Ruhunu Arayan Aydın Kemal Tahir*, özel sayı:23, s.46

ibarettir. Oysa Kemal Tahir yerliliği, sağ ideolojik yapılanmanın dışında, sosyalist referanslarla keşfedilip inşa edilen bir şeydir. O referansların başında Marksizm'in bütün ideolojik ilkeleri ve diyalektik yöntemi gelir. Bunun yanı sıra özgürlük, eşitlik, kolektiflik, kardeşlik, toplumsal adalet, sınıfsız toplum, işbirliği, ilerleme, barış, refah, bereket, mutluluk, hakça paylaşım ve nereden ve kimden gelirse gelsin sömürüye ve zulme karşı olmak gibi temel prensipler gelir.⁶⁹

Kemal Tahir'in demokratik hayata en büyük katkısı Türkiye Cumhuriyet'inin kuruluş aşamasında meydana gelen kırılma noktalarını kurcalayan bir yazar olmasıdır. Toplumsal sorunlara yaklaşımı ile ortaya koymuş olduğu değerlendirmelerini romanları ile dile getirmiştir. Kemal Tahir, gelecek arayışının geçmişle temellendirilebileceğini farkında olan bir yazardır. Yaşadığı yüzyılda toplumun karşı karşıya olduğu sorunlar için temel bir bakış açısı ortaya koymaya çalışmıştır.

Çalışma masasının arkasında Osmanlı haritası asılı, Naima, Âşık Paşa, Dede Korkut, Evliya Çelebi, Siyasetname, Kâbusname, Mevlit okuyan, Batıyı barbar olarak niteleyip Osmanlı'yı savunan bir Marksist'i elbette bir yere oturtup tanımlamak kolay değildir. Bu yüzden ne sol ne de sağ onu tümüyle kabullenebilmiştir. Sola göre yeterince ve hakkıyla solcu değil, sağa göre ise din konusunda hassas değildir. Ama her kesime kullanabileceği uygun düşünceler üretebilmiştir. Bu yüzden Kemal Tahir her düşünceden insanın kendi düşüncesine dayanak bulabileceği ancak hiç kimsenin tümüyle avucuna alamayacağı bir ateş topu görünümünü sergilemiştir.⁷⁰

Eserlerinde, bireysel bunalımlar, açmazlardan çok toplumsal sorunlara eğilmiş, gerçekçi bir sanatsal tavrı benimsemiştir. Kemal Tahir, eserlerinde hep bireyi var olduğu toplumsal koşullar içerisinde ele almıştır. Düşünceye dayalı bir edebiyat anlayışını savunan Tahir'in eserlerindeki siyasal, tarihsel, sosyolojik tespitleri tartışma konusu olmuştur. Resmî görüşe ters tarih tezleri büyük bir kabul yanında eleştiriler de almıştır. Batı karşısında bir tutum takınan Tahir, yerli, milli unsurların tümünün siyasette, sanatta, gündelik hayatta hâkim unsur olmasını savunmuştur.⁷¹ Fikrin ahlakla birlikte yürümesi adına çaba göstermiştir.

---

69 Çağan, Kenan, *Kemal Tahir'in İdeoloji, İktidar ve Yakın Tarihe Bakışı*, Hece Dergisi, Yıl:16, Sayı:181, Ocak 2012, s.62; Yerlilik ve kültürün yerelliği kavramı için bkz. Mevlüt Uyanık, *Üç Tarz-ı Siyaset Bir Üst Kimlik Tasarımı Olarak Türkiyelilik*, Metropol Yay., İstanbul 2003, s. 123-130

70 Tosun, a.g.e., s.47

71 A.g.e., s.48

Toplumuna yabancı bir mercekle bakmamıştır. Doğulu bir sosyalist olarak, Anadolu topraklarında burjuva aramaya vurdurmadı işi, hem solcu hem de Kemalist olmadı trajikomik bir şekilde. Batıda bulunduğu şekliyle sınıflı bir toplum olmadığımızı söyledi, at gözlüklerine inat. Müslüman Türk toplumundan az çok haberdar olan herkesin yapacağı gibi kendi toplumunun genleriyle Batılı toplumların genleri arasındaki mesafeyi işaret etti: Batı'yla biz birbirimize benzemeyiz, birimiz “balıksa” diğeri “kuş” diyerek. Bu şu demektir aslında: modernleşme tarihimiz baştan sona yanlış kurgulanmıştır, hem dil hem de tutum açısından, bir gerçeklikten kopuş, bir şizofrenik haldir. Bu yüzden sağcı ve gericilikle yaftalandı.⁷²

Kemal Tahir, metafizik temellerine inmekte çekinceli davrandığı ama Marksizm'in çetelesine de uygulanamaz olduğunu açıkça gösterdiği bu sınırdaki yerliliği yüzünden uzunca bir zaman bir yere oturtulamadı.⁷³

Yıkılan Osmanlı Devleti'nin tekrar kurulmasının imkânsız olduğunu kabul etmekle birlikte, körü körüne bir mazi düşmanlığına da ihtiyatlı yaklaşmış, körü körüne Batılılaşmayı reddetmiştir. Kemal Tahir batılılaşmayı bilmediklerimizi almak olarak değerlendirmiş, bildiklerimizi bırakmak olarak algılayanlara karşı çıkmış, eserlerinde bu Batıcıları eleştirmiştir. Edebiyatımızdaki Batı gerçeğinin kendi gerçeğimiz olarak yansıtılmasına karşı çıkmıştır. Tahir, edebiyatımızın da kendi gerçeklerimizden yola çıkılarak oluşturulmasını önermiştir. Kemal Tahir toplumsal sorunlarımızı çözmede bize geçmişimizi çözümlememizin yardımcı olabileceğini ortaya koymaya çalışmıştır. Geçmişten çıkardığı tüm sonuçlar, çözümler belki doğru olmayabilir, eleştirilecek yönleri mutlaka vardır. Ancak bize sağlamış olduğu birikim bile bizlere bu sorunların çözümünde yardımcı olması açısından önem arz etmektedir.

Türk düşünce hayatında muhalif söylemin önemli temsilcilerinden olan Kemal Tahir, fısıltıyla konuşulan konuları yüksek sesle konuşma cesaretini gösteren bir aydındır. İçinden çıktığı toplumun değerler dünyasına büyük önem veren Kemal Tahir, vatansever kişiliğiyle ön plana çıkar. Toplumun sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için tek bir ideolojiye körü körüne bağlı kalmayı tasvip etmemektedir. Özet olarak söylersek “Bir ideoloji vatana faydalı olduğu sürece hayat bulabilir. Halkın kültürü ve gelenekleri ile örtüştüğü sürece ideolojilerin toplumda kabul görmesi ve başarılı olması

---

72 Mustafa Könekçioğlu, *Sanatçı, Muhalif ve Külyutmaz*, Hece Dergisi, Yıl:16, Sayı:181, Ocak 2012, s.534

73 Ali Ayçıl, *Yarım Yerli*, Hece Dergisi, Yıl:16, Sayı:181, Ocak 2012, s.529

mümkündür.” Kemal Tahir'in genel olarak düşünce yapısında ki ölçü kriteri bu çerçevede gelişmektedir.

Kemal Tahir'in düşünce yapısının oluşumu onun bulunduğu coğrafyadaki fikir hareketlerinin hepsinden beslenmesi ve ilham almasına dayanır. Yazar kendi düşünce dünyasını oluştururken Anadolu insanından aldığı tüm zenginlikleri özgün bir düşünce yapısına dönüştürmüştür. Bu nedenle Kemal Tahir'in de pek çok büyük yazar gibi belirli bir düşünce evrimi geçirdiğini ifade edebiliriz. Gerek yaşadıkları, gerek okudukları gerekse, Türkiye'deki siyasi-kültürel değişimler onu da etkilemiş, sonuçta Kemal Tahir de değişim geçirmiştir. Mesela o, ilk zamanlarda dünya görüşü olarak zıt olmasına rağmen "Turancı" (milliyetçi) görüşe mensup yazarlarla (Nihal Atsız, Necdet Sancar, Arif Nihat Asya, Mükremin Halil İnan...) bir arada olmuş, onlardan da faydalanmıştır. Bunu kendisi şöyle ifade eder: "Atsız'dan ve Mükremin Halil'den çok yararlandım. Onlar bana tarihin nasıl okunması gerektiğini öğrettiler."⁷⁴ Buradan anlaşılacağı üzere sorgulanmayan hayat yaşamaya değmez ilkesini hayata geçirmiştir. Bu ülkeye dair farklı bakış açılarından istifade etmiş ve bunu rahatlıkla ifade etme cesaretinde bulunmuştur.

Kemal Tahir'in düşünce yapısını hapisten önce, hapis yılları ve hapisten sonra şeklinde üç dönem olarak ele almak gerekir. Kemal Tahir, hapse girmeden önce sıkı bir Kemalist olarak da bilinir. Hatta bu düşünce tarzı sebebiyle hemen her gece birlikte meyhaneye gittiği yakın dostu Ertuğrul Şevket'le de yumruk yumruğa kavga etmiştir. Çünkü Ertuğrul Şevket, Serbest Fırka'ya yakın durmaktadır. Kemal Tahir ise Atatürk'ün partisi olarak gördüğü Halk Partisi'ne yakındır. Kemal Tahir daha sonra asli kaynaklardan uzak bir sosyalistlik dönemi yaşamıştır. Bu dönem hapse girdikten sonra gelişen bir süreçtir. Buna kendisi "Nazım Hikmet solculuğu" adını verir. Özellikle uzun süre kaldığı hapisanede de asli kaynakları okuyarak Marksist olmuştur. Hapse girmeden önce Kemalist bir düşünce yapısına sahip olan Kemal Tahir, bu arada hem Kemalistlerin hem de Marksistlerin eleştirip adeta yok saydıkları Osmanlı mirasına da yaklaşmıştır. Özellikle "*Devlet Ana*" romanının yayınlanmasından sonra, solcu aydınlar Kemal Tahir'i Osmanlı'nın sınıfsız bir toplum olduğunu iddia ettiği ve devleti yücelttiği gerekçesiyle Marksist ideoloji dışına çıkmakla, milliyetçilik yapmakla hatta faşizan bir çizgiye yaklaşmakla suçlamışlardır. Osmanlı mirasını reddeden Kemalistler ise yazarı

---

74 Bozdağ, a.g.e., s. 13.

Osmanlıyı göklere çıkarmakla, hatta Mustafa Kemal ve arkadaşlarını küçümsemekle, devrimleri kötülemlerle itham etmişlerdir.⁷⁵ Hapiste birlikte kaldığı Anadolu insanının öz yaşantısını tanınmasına fırsat sağlayan köylü ve Anadolu insanı da bu değişim sürecinde etkili olmuştur.

Rastladığı herkese ilk önce kitap okuyup okumadığını soran Kemal Tahir, yaşadığı bütün bu değişim sürecinde hiçbir zaman geri adım atmamış, doğru bildiği yolda yürümeğe devam etmiştir. Kararlı bir şekilde bu yolda yürürken kendine büyük bir hedef de tayin etmiştir. Yani Kemal Tahir'in belirli bir ideali vardır. "*Halka giderek halkın ruh zenginliğini bulup aslında var olan Türk estetiğini bulmak*"⁷⁶ şeklinde özetleyebileceğimiz bu ideale varmak için Kemal Tahir, bir bilim adamı titizliği ile okuyup araştırmalar yapmış; elde ettiği bulguları tasnif edip çeşitli yazılarında kullanmıştır. Böylesine sağlam ve tutarlı bir noktada görünen Kemal Tahir'in düşünce yönteminde kimi zaman tutarsızlık olarak değerlendirilebilecek tutumlar da söz konusudur. Mesela pek çok eserinde gerek Tek Parti dönemini gerekse bu dönemde yaşanan pek çok hadiseyi yerden yere vuran Kemal Tahir'de izahı güç bir özellik olarak İsmet (İnönü) Paşa hayranlığı vardır. İsmet Bozdağ bunu şu sözlerle dile getirir:

*"Kemal Tahir'in çözümü güç yanlarından biri de İsmet Paşa tutkusudur. İsmet Paşa'nın başbakanlığı sırasında 17 yıl ceza giymiş, bunun on üç yılını Çorum, Malatya Kırşehir, damlarında yatmış olduğu halde başkaları gibi ne devlete küsmüş ne de İsmet Paşaya öfkelenmişti. Tersine İsmet Paşa'nın yaman bir devlet adamı olduğuna inanıyordu."*⁷⁷

Bu çelişkili durumuna rağmen Kemal Tahir, hangi türde yazı yazarsa yazsın, mutlaka "kavramsal ve eleştirel bir düşünce yöntemini tercih etmiştir. Bu yöntem tutarlı bir yöntem fakat sonuçları açısından kimi zaman tutarsız durumlar da ortaya çıkabilmektedir. Böylece o, ideali için kullanabileceğimiz bir diğer kavram olan "Türkiye'nin Ruhu"nu bulacağına inanmıştır.⁷⁸ Yerlilik anlayışı ile ortaya koymuş olduğu eserleri ile bu ruhu hissettirmiştir.

Kemal Tahir birbirinden farklı özellikleri kullanılarak parçalanma ve bölünme emareleri gösteren Türk toplumunun bütünleşme arayan kolektif vicdan'ının temsilcisi

75 Şaban Sağlık, Kemal Tahir'de Kavramsal ve Eleştirel Düşünme Yöntemi, Hece Dergisi, Yıl:16, Sayı:181, Ocak 2012, s.43

76 Kemal Tahir, Notlar/Sanat Edebiyat, Bağlam Yayınları, İstanbul,1990,s.224

77 Bozdağ, a.g.e., s.16

78 Sağlık, a.g.e., s.44

olarak görülebilir. Zira onun tarafından ortaya koyulan Türkiye'nin Ruhu kavramı bizlere Anadolu insanının birbirini kırmadan nasıl bir birliktelik oluşturacağı ile ilgili yeni yaklaşımlar ortaya koymaktadır.⁷⁹

Batılılaşmaya olan karşıtlığına bakıldığında aynı gerekçeleri görmemiz mümkündür. Kemal Tahir'in düşünce yapısı Kemalist ideoloji ile başlamış, Marksist düşünce yapısıyla şekillenmiş Sosyalizm ile hayata entegre olmaya başlamış ve yaptığı doğu/yerli/milli-batı karşıtlığı üzerine değerlendirmeleri ile şekle bürünmüştür. Batılı değer dünyasına uygun olarak geliştirilmesi istenen yenileşme çabasının karşısına Doğu değerleri olarak da nitelenen Osmanlı değerlerinin savunucusu olarak çıkan yazar, Batının üstünlüğü karşısında Türkiye'nin geri kalmışlık sorunlarına çare aramıştır. Kendi dönemine kadar ortaya çıkarılan tarihsel, sosyolojik, antropolojik bulgularla yetinmemiş, ilgili bilim dallarının araştırma ve uzmanlık alanlarına giren konuları incelemek üzere tarihe yönelmiştir. Üzerinde sistematik düşündüğü Osmanlı İmparatorluğunun sosyo-ekonomik yapısı ve devlet düzenini araştırmıştır. Altı yüz yıl ayakta kalabilen koskoca bir imparatorluk kurup yaşatma dehasına sahip olan Anadolu'nun insan kaynağının arı niteliklerini saptamıştır. Ondand aldığı güçlü bir destekle batının üstünlüğü karşısında eziklik duyan aydın kesime moral vermiştir. Onu bilinçsizce kullandığı batılı ölçü ve kalıplardan uzaklaştırarak tarihini, yeni bir bilinç birikimiyle kendi ülkesinin toplumsal gerçekçiliği doğrultusunda bilimsel kuşkuyla baştan araştırmasını istemiştir. Bu anlamda eserlerinin hemen tümünün fikir örgüsünü Doğu-Batı karşıtlığı oluşturmuştur. Doğu-Batı karşıtlığının yanısıra, İttihat ve Terakki Dönemi ve II. Abdülhamit Yönetimi, II. Meşrutiyetin ilanı (1908), Seferberlik felâketi, Kurtuluş Savaşı yılları ve Kuva-yı Milliye ruhu, Cumhuriyet döneminin eleştirisi Atatürk'e düzenlenen suikast girişimi ve yankıları, inkılapları yerleştirme mücadeleleri, çok partili düzene geçiş zorluğu, tarihî değerlerimiz ve geleneksel sanat eserlerimize sahip çıkıp onlardan yararlanma bilinci Kemal Tahir'in romanlarının iç dinamiğini, fikirsel altyapısını oluşturan konulardır.⁸⁰ İşte bu özelliklerinden dolayı onu yerli milli bir aydın olarak görüyoruz. Ama bu onun evrensel temel değerleri göz ardı ettiği anlamına gelmez. İçeride kapanmadan, totalitarizme düşmeden yerli / milli değerleri evrensel okumalara tabi tutmuştur.

---

79 Mustafa Armağan, *Kemal Tahir'in Dünyası*, 2000, s.1, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=-2672>

80 Nilay Işıksalan, *Kemal Tahir'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Türk Dili Edebiyatı, Ankara 1990, s.415

2.3.2. Kemalizm ve Kemal Tahir

Dindar sayılabilecek bir ailesi olan Kemal Tahir, Nâzım Hikmet, Kerim Sadi ve Mustafa Börklüce (Sarı Mustafa) gibi kişilerle tanıştığı 1935'lere değin rejimin – CHP'ye muhalif olan arkadaşlarıyla yumruk yumruğa kavga edip Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğrafını hep yanında taşıyacak kadar– samimi bir savunucusudur. Aynı yıllarda sol eğilimli Tan gazetesinde yazı işleri müdürü olarak çalışır. Türkiye solundaki kişilerle yakınlaşması da aynı döneme rast gelir. 1930'ların ortalarından itibaren içine girdiği çevrelerin tetiklediği dönüşümü 1935'te yazdığı bir mektupta, “*Yarım yırtık bilgili kafama birçok kocaman meseleler yığdılar. Kant, Decart, Nietzsche, Engels, hatta Marks, bomboş kafamda koşmaca oynuyorlar. Demokrasi, Liberalizm, Komünizm, Bolşevizm, Faşizm, Hitlerizm, Emperyalizm fir dönüyor kafamda. Gözleri yeni açılan anadan doğma bir k r gibiyim,*”⁸¹ sözleri ile niteler. Bu husus bize J. Locke'nin “Tabula Rasa”sını hatırlatır. Bu husus Locke perspektifli ayrıca değerlendirilebilir. Rasyonalizm, idealizm fikirlerin kaynağını kesinlik derecelerini, sınırlarını belirleme sorunu epistemolojinin en çok uğraştığı husustur. Rasyonalizm, empirizm ve kritisizm bağlamında felsefi okumalar yapılabilir.

Aynı yıllarda Kemal Tahir'in Fatma  rfan'a yazdığı bir mektuptaki keskin gözlemler onun Kemalizm'den kopmakta oluşunun işareti kabul edilebilir: “*...Kadın Konferansı Yıldız Sarayı'nda şampanya atırıyor da, Beyoğlu Caddesi'nde saat ondan sonra vur aşağı tut yukarı Türk kızları satılıyor; imtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz de, herişioğlu 10 yıllık metresini on kurşunda öldürüp şıfa Yurdu'na yan geliyor; fikirlerini serbest konuştu diye tombul bir delikanlı hapse tıklıyor da, vatan delikanlılarını, nefes nefes zehirleyen muhterem eroinci çeteleri köşe başlarını kesiyor.*”⁸²

---

81  rfan, a.g.e., s. 122.

82 A.g.e., s. 93. Mektupta sözü edilen metresini öldüren kişi Atatürk'ün yaveridir ve işlediği suçun ardından edindirildiği deli raporu ile serbest bırakılır, daha sonra da milletvekili seçilir. Olay 1935'de İstanbul'da geçiyor. Atatürk'ün 'daimi sofra arkadaşları' diye tabir edilen Mutad Zevat'tan Recep Z hd  Soyak metresini yahudi bir gençle kendisini aldattığı gerekçesiyle çekip vurur. Vurulduktan iki gün sonra zavallı kadın ölür.  ld ren CHP'li mebus, hem de Mutad Zevat'tan biri olunca için şekli değişiyor. Başta Kılıç Ali olmak üzere arkadaşları Recep Zühtü'ye kol kanat geriyorlar. Lakin Başbakan  smet  n n 'n n 'kovuşturma yapılısın' demesiyle olayı örtbas etme girişimleri akim kalır. Ayrıca belirtmek gerekir ki Türkiye 1930ların ortalarına değin İstanbul'daki üç eroin fabrikası ile dünyada eroinin serbest kaldığı birkaç ülkeden biriydi. Söz konusu fabrikalar, Mustafa Kemal'in de isteği ile kapatıldı ve eroin ticareti – şükrü Kaya ve Hasan Saka başta olmak üzere birçok güçlü bürokrat ve işadamının muhalefetine karşın – resmen yasaklandı.

Kemalist ideolojiye olan bakış açısı cezaevi yıllarında değişti.1938’de Nâzım Hikmet ve Hikmet Kıvılcımlı gibi isimlerle birlikte komünizm propagandası yaptığı gerekçesi ile tutuklanan Kemal Tahir için zorluklarla dolu cezaevleri, onu daha fazla okumaya ve mevcut düzeni sorgulamaya iterken, öğretici bir okul işlevi gördü.

1965’te yayımladığı Yorgun Savaşçı romanında Mustafa Kemal’e fazla eleştirel yaklaşmamakla birlikte, resmî tarihte yer alan Kurtuluş Savaşı söylemini sorgulayan ve Kurtuluş Savaşı olarak nitelenen olaylar bütününe ilişkin gerçeklerin resmî söylemle bire bir örtüşmediğini dile getiren Kemal Tahir, kendilerini solcu addeden Kemalistler tarafından giderek dışlanmaya, olumsuz anlamda eleştirilmeye ve yok sayılmaya başlanır. Bir yıl sonra, Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşu üzerine binlerce belgeyi tarayarak belki de en kapsamlı öznel çalışmayı (Devlet Ana, 1966) ortaya koyarken, şüpheli ve araştırmacı kişiliğinin bir sonucu olarak yine Türkiye’deki Kemalist solcular arasında kabul gören görüşlere ilişkin ezber bozan yaklaşımlar sergilemiştir. Nâzım Hikmet’in öne çıkardığı ve sosyalist bir nüve taşıdığı düşünülen Şeyh Bedreddin İsyanı’nı ihanet hareketi olarak değerlendirmenin pek de yanlış sayılmayacağını düşünürken, Köroğlu’yu da Bedreddin gibi halk adına hareket etmeyen bir “yarı soyguncu” olarak niteler.⁸³ Celalî İsyanları da, Kemal Tahir için halkla ilgisi olmayan bir kesimin “kapı kapma” mücadelesi, hatta bir çeşit “eşkiyalık”tır. Yazarın Osmanlı tarihine ilişkin genel görüşleri hakkında ipucu verebilecek-çoğu Türkiye’deki sosyalistlerin düşünceleri ile örtüşmeyen-bu düşüncelerde ortak olan nokta Kemal Tahir’in Osmanlı İmparatorluğu’nu güçsüz düşürmeye, yıkmaya yönelik her türlü girişimi olumsuz görmesidir.⁸⁴

Daha önce belirtildiği üzere yirmili yaşlarının sonlarına kadar CHP ve Kemalizm’e derin bir hoşgörü ile yaklaşan yazar,-Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın başına gelenleri görmesi ve gelişen fikirsel ve hayati deneyimlerinin de etkisi ile Cumhuriyet’e birçok açıdan eleştirel yaklaşmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun kültürel ve tarihsel mirasını yok saymanın yanlışlığına işaret eden Kemal Tahir’e göre “*Tarihsiz toplumların büyük sanatı olamaz. Elli yıllık tarihle sanat olamayacağı gibi, uydurma tarihle de sanat yapılamaz*”dı.⁸⁵ 1962’de, 1923’ten o yana “Kemalizm’in Türkiye’de,

83 Bkz. Şeyh Bedrettin’in kendi eserleri için, Et - Teshil Şerhu Letaifi’l - İşarat, Bilimin ve Felsefenin Doğulu Öncüleri Dizisi Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-2012

84 Barkın Karslı, *Kemal Tahir, Kemalizm ve Sosyalizm*, Fayrap dergisi, Nisan 2010, <http://serbestsiyasa.com/?p=258>

85 Cemil Meriç, *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 252.

Mithat Paşa Jöntürkler'yle başlayan burjuva yetiştirme çabalarının devamı olarak, kapitalizmin doğup kökleşmesini temine çabaladığını iddia eder. Ayrıca Kemalizm'in teklif ettiği politikaların, bu politikalar kapitalizme hizmet ettiği için, "gericilik" olduğunu ve artık geriye dönmenin mümkün olmadığını dile getirir.⁸⁶

Atatürk'ün dilde sadeleştirme ve Güneş Dil Teorisi yaklaşımlarını eleştirirken "bir gece sofrada otururken "hadi biraz da dil devrimi yapalım" diyerek dil devrimine başlanamayacağını düşünür. Ona göre, "*Türk dilini sadeleştirme hareketi de, aslında bir cehalet hamlesinden başka bir şey değildi ve "Osmanlılar bizim kadar ahmak olsalardı, sadeleştirecek Türkçe" bile zor bulunurdu.*⁸⁷ "*Osmanlıcanın temelinde, Arapça ve Farsça kelimelere nasıl tasarruf edildiği üstünde hiç durulmadan, dil bilimi bir kenara itilerek, görmezden gelinerek bu yol tutulmuştur.*⁸⁸ Ne var ki, Kemal Tahir'e göre "*Umumi konuşma ve yazı dilinde inkılâp olmaz. Milyonların kullandığı kelimeler ve deyişler attırılıp yerine başka kelimeler kullanılamaz.*"⁸⁹, çünkü "*bir toplum oluşurken şu veya bu dili alması, gönül isterlerinden gelmez, tarihsel zorunluluklarından gelir.*"⁹⁰

Köy Enstitülerini tamamen olumsuz olarak değerlendirmese de, bu enstitülerin kurulması ve kapatılması Kemal Tahir'e göre doğrudan İsmet İnönü'nün II. Dünya Savaşı önce Almanya, sonra SSCB'den medet ummasının ve CHP'ye köylerden adam kazanmayı amaçlamasının sonucudur. Tahir'e göre "İmam Hatip Okulları ile Köy Enstitüleri arasında hiçbir fark yoktur. İkisi de aynı zümreler tarafından aynı kötü amaçlarla kurulmuştur."⁹¹

Hapis yıllarından sonra arası Kemalist düşünce yapısı ile iyice bozulan Kemal Tahir solcuların büyük bir kısmı tarafından eleştirilere tabi tutulmuştur. Kemalist düşünceyi savunduğu dönemler olsun, eleştirdiği dönemler olsun düşünce yapısında önemli bir yere sahiptir.

---

86 Kemal Tahir, Notlar: Çöküntü, Bağlam Yayınları, İstanbul 1992, s. 74, 120.

87 Kemal Tahir, Notlar : Sanat Edebiyat 3, Dil Dosyası, İstanbul, Bağlam Yayınları, İstanbul 1989, s. 298

88 Kemal Tahir, Notlar : Batılılaşma, İstanbul, Bağlam Yayınları, İstanbul 1992 s. 135.

89 Kemal Tahir, Notlar: Sanat Edebiyat 3, Dil Dosyası, İstanbul, Bağlam Yayınları, İstanbul 1989 s. 45

90 Tahir, a.g.e.,Notlar: Osmanlılık/Bizans, İstanbul, Bağlam Yayınları, İstanbul 1992 s. 455

91 A.g.e., s. 393.

2.3.3 Sosyalizm, Diyalektik Materyalizm ve Kemal Tahir

Sosyalizm, Latince arkadaş anlamına gelen “socia” kökünden gelmektedir. İktisadî alanda toplumu tatmin edici bir nizamın sağlanabilmesi için insanın bütün olarak gelişmesine daha elverişli ve daha adaletli sonuçlar meydana getireceği iddia edilen bir düzeni savunan görüştür. Sosyalistliğin hedefi, ferdî mülkiyetin daraltılması, önemli üretim araçlarının devletleştirilmesi, maddî manevî eşitliğin sağlanmasıdır.⁹²

Sosyalizmin türlü şekilleri vardır. Bunu kabul eden memleketler kendi şartlarına ve ihtiyaçlarına göre değişik tarzlarda uygulamaktadırlar. Bütün çeşitlerine rağmen sosyalizmin bazı temel özellikleri vardır. Bunlar da; önemli üretim araçlarının devletleştirilmesi, sosyal adaletin sağlanması, emek sahiplerinin emeklerinin karşılığını alabilmeleri, millî gelirin âdil bir şekilde ve her ferdin topluma kazandırdığı kadar alabilmelerini temin yolunda dağıtılması esaslarına dayanmaktadır.⁹³ Burada bizi ilgilendiren noktada budur. Emek sahiplerinin emeklerinin karşılığını alabilmeleri, milli gelirin adil bir şekilde dağıtılması, sosyal adaletin sağlanması ve üretim araçlarının devletleştirilmesi gibi unsurlar Kemal Tahir'in düşünce yapısını etkilemiştir. Kemal Tahir'i etkileyen bu ideolojik sistemin Anadolu'da uygulama şekli konusunda Kemal Tahir farklı görüşler ortaya koymuştur. Burada Sosyalizm'in tarihsel boyutlarına girmeyeceğiz, Kemal Tahir'in düşünce sistemini ilgilendirdiği ölçüde ele alacağız.

Kemal Tahir sosyalist düşünce sistemini benimsemiş bir Türk romancısı ve düşünürüdür. Sosyalist bir roman yazarı/düşünür olarak Türk toplum gerçeğini de göz ardı etmeksizin eserlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Tahir'in sosyalizm anlayışı Türk toplum gerçeğini sosyalizm çerçevesinde açıklama isteğini yansıtır. Tahir, Türk romanını savunduğu gibi Türk sosyalizmini de savunur. Bu nedenle, günümüzde Türk solu ve yerlilik denildiği zaman akla gelen ilk isimlerden biri olmaktadır. Tahir gibi, döneminde sanatçı kimliği ile sosyalist kimliğini birleştiren birçok yazar vardır.⁹⁴

Fakat Kemal Tahir, dönemin sosyalist aydınlarından farklı yaklaşımlarıyla öne çıkan bir düşünürdür. Tahir'in diğer sosyalist aydınlardan farklı olan yönü, onun toplumu hazır kalıp ve şemalarla açıklamak istememesine bağlanabilir. Çünkü Tahir,

---

92 Abdullah Üner, A.Niyazi Gencer, Komünizm-Sosyalizm ve İlgili Yargıtay Kararları, Tisa Matbaacılık, 1969, s.11

93 A.g.e., s.11

94 Ertan Eğribel, “Kemal Tahir ve Sosyalizm”,Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, Sosyoloji Yıllığı-Kitap 10: Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 65-75.

her konuda yerliliği savunduğu gibi, sosyalizmde yerli değerlerle barışık olması gerektiğini savunur.

Tahir'i bir düşünür olarak ele aldığımızda öne çıkan yönü sosyalist bir yazar olmasıdır. Ama bu arada önemli olan ya da vurgulanması gereken nokta sosyalizmden ne anladığı ya da sosyalizmden gerçek anlamda ne anlaşılması gerektiğidir. Tahir'in sosyalizmle olan ilgisi, bir yandan Türkiye'nin sorunlarını anlamak, diğer yandan da bu sorunların çözümlenmesindeki katkısı noktasındadır. Bu açıdan roman konuları ve elde ettiği bulgular Türkiye'nin sorunlarına sosyalist açıdan yaklaşmasının bir ürünüdür. Tahir, başkalarının yaptığı gibi kendisini tanımlamak için sosyalist değil, Türkiye'nin yararına bir sosyalizm savunucusu olmuştur. Tahir, sosyalizmin hazır kalıplarını Türkiye'ye uygulamak yerine, Türk toplum gerçeğinden yola çıkarak sosyalizme yaklaşmıştır.⁹⁵

Marksist-sosyalist gelenekten gelmesine karşın; bu ülkenin geleceğini, tercüme ideolojilerde aramayı beyhude bir çaba olarak görüyor; yerli düşünce ve gelenekle temas kurmaya çalışıyordu. Kabaca, sosyalizme tarihi köken arayarak Osmanlı deneyiminden yola çıkan yeni bir teori geliştirmeye çalıştı.⁹⁶

Kemal Tahir, Marksçı anlamda diyalektik materyalist düşünceyi ve Marksist tarih çözümleme yöntemini olabilecek “en son, en gerçek bilimsel dünya görüşü” olarak değerlendirir. Sosyalist olmak ise öğrenilebilecek bir şey değildir: “*Sosyalist olmak demek o sınıfın içinden gelerek düşünmek demektir. İşçi sınıfının içinden gelmiyorsan, istediğin kadar sosyalizmi öğren, sosyalist olamazsın ve sosyalist işçi gibi düşünemezsin!.. Sosyalist, teorisini tıpkı şoförün arabasını kullandığı gibi kullanır; yani, bilinçaltına indirerek. Şoför, arabasını kullanırken bir dönemece rastladığı sıra, “Şimdi gazdan ayağımı hafifçe çekeceğim, direksiyonu kıracağım, dönemeci içerden alacağım,” diye düşünmeden bütün bunları bilinçaltı yığıntısı ile nasıl yaparsa, bir sosyalist de olaylar karşısında “Marx şöyle demişti, Engels’in açıklaması böyle, Lenin bu durum karşısında şu yolu tuttu, öyleyse ben böyle davranmalıyım,” gibi şeyler düşünmeden, bilinçaltındakilere göre davranarak sosyalizme göre hareket eder. Çünkü*

---

95 A.g.e, s.67

96 Akif Emre, İdam Mahkumuyla Sohbet, Yenişafak, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/AkifEmre/idam-mah%C3%BBmuyla-sohbet/30453>

sosyalizm, işçi sınıfının düşünce biçimidir. Eğer bir insan işçi sınıftan gelmiyorsa işçi sınıfı ile özdeşleşmedikçe sosyalist olamaz ve sosyalist gibi düşünemez.”⁹⁷

Kemal Tahir’in eserlerinde dikkat çeken bir diğer noktada şudur. Kemal Tahir eserlerini genellikle tarihsel gerçeklerden faydalanarak yazmaktadır. Bunu da Marks’ın tarih anlayışına Engels tarafından isim olarak verilen “Tarihsel Maddecilik” felsefesinden esinlenerek yapmaktadır.

Romanları ve notlarından, yazmış olduğu tüm yazılarında gerçekçiliği ön plana çıkaran Kemal Tahir’in daha önceden de bahsettiğimiz gibi gerçekçilik anlayışı tarihi gerçeklerden faydalanarak toplumu ve toplumsal sorunları anlamayı ve bunun sonucunda çözümler üretmeyi hedeflemektedir. Marksizm mademki bir sosyal sistemdi; sosyolojinin bir ürünü idi; öyleyse ham maddesi, tarihti. Nitekim sistemin bir adı da “Tarihi Maddecilik” olarak ifade edilir. Öyleyse, hem dünya tarihini, hem ülkenin tarihini çok iyi bilmek gerekti. Kemal Tahir’i tarih araştırmalarına iten bu fikirdi.⁹⁸

Bu anlayışa göre tarihsel maddecilik, insan tarihini çözümlemeyi ve ortaya çıkan sonucu insan toplumunun gelişmesi için kullanmayı öngören felsefi öğretimdir. Toplumların dönüşüm ve deviniminde geçmişten gelen toplumsal birikimin önemi büyüktür. Bu birikimler göz önünde bulundurularak tarihsel tecrübelerden faydalanılarak toplum faydasına olabilecek uygulamalar oluşturulabilir. Kemal Tahir ortaya koyduğu eserlerinde bu yöntemi çok kullanmıştır. Tarihsel olayları temel alarak çözümlemeler yapmış ve güncel sorulara cevaplar aramıştır. Bunun en güzel örneğini “*Devlet Ana*” romanıyla ortaya koymuştur. Osmanlıyı ve toprak sistemini temel alarak yazmış olduğu romanda batılılaşmaya ve batının mülkiyet anlayışına bir başkaldırı vardır. Kemal Tahir’in, sosyalizm bağlamında Osmanlı’da, Osmanlı bağlamında sosyalizmde bir ışık görmesi, sömürgeci Batı karşısında bir alternatif arayışı olarak da değerlendirilebilir.⁹⁹ Bu bağlamda Anadolu Sosyalizm’i kavramının ve Nurettin Topçu merkezli ayrıca incelenmesi gereklidir. Çünkü o, Doğu / Batı ikilemini okumada yerli / milli / dini referanslara dayanan sosyal adalet önerir.

Türkçenin en büyük romancılarından biri sayılabilecek Kemal Tahir, yaşamının hiçbir döneminde herhangi bir ideolojiye körü körüne bağlanmamakla birlikte sosyalizm düşüncesini usu ve mantığıyla benimseyen bir edebiyatçı olmuştur. Aile

---

97 Bozdağ, a.g.e., s.224

98 A.g.e, s.17

99 Kemal Tahir, *Notlar:Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1992,s.192

yapısı, çocukluğu, aldığı eğitim, cezaevinde geçirdiği yıllar ve çok önem verdiği ahlak anlayışının olağan bir çıktısı sayılabilecek siyasi çizgisi, sürekli sorgulamalarla geçen yıllar içerisinde sosyalizme evrilmiştir.¹⁰⁰

Kemal Tahir kendisini kimseye ve hiçbir gruba bağımlı hissetmeden düşüncelerini herkese açan bir yapıdaydı. Düşünce onun için hiçbir zaman son durağını bulamayan sonsuz bir gelişim halindeydi. İleri sürülmüş ve ileri sürülen her düşüncenin mutlaka karşıtlarını bulurdu. Bu karşıtların vardığı sentezlerle de yetinmez çoğu zaman etrafındakileri şaşırtırcasına sentezlerin içindeki kendi karşıtlarını arardı.¹⁰¹ Onun felsefi dünya görüşü, Diyalektik Materyalizm¹⁰², den hareket ederek toplumu anlamının ve açıklamanın yolunun gerçekçilik¹⁰³ ile mümkün olabileceğini öne sürer ve kendi ideolojik düşüncesi Marksizm'i de bu aşamada gerçekçiliği anlamak için bir araç olarak görür. Notlar/Sosyalizm, Toplum ve Gerçek isimli eserinde Kemal Tahir:

*“Sosyalizmsiz bir gerçek anlayışı nasıl mümkün değilse, gerçeklerin dışında sosyalizm de öylece mümkün değildir.”*¹⁰⁴

Kemal Tahir'e göre evrende bilinmeyen bir şey yoktur. Her şey bilindiğine göre ve her şey evrende kendi gerçeğini ortaya koyabildiğine göre insanları

---

100 Karslı, a.g.e., s.1

101 Armağan, a.g.e, s.1

102 Marksist-Leninist Parti'nin dünya görüşüdür. Doğa olaylarına yaklaşımı, onları inceleme ve anlama yöntemleri Diyalektik, doğa olaylarını yorumlama tarzı ve bu olayları kavrayışı ve teorisi Materyalist olduğundan bu dünya görüşü Diyalektik Materyalizm adını almıştır. Diyalektik, eski yunan dilindeki, konuşmak, tartışmak anlamına gelen dialego sözcüğünden çıkmıştır. Eski zamanlarda diyalektik muhatapın savındaki çelişkileri ortaya koyup bu çelişkilerin üstesinden gelmek yoluyla gerçeğe ulaşma sanatı demektir. Eski zamanlarda düşüncedeki çelişkileri ortaya çıkarmanın ve karşıt görüşlerin çatışmasının gerçeğe ulaşmada en iyi yöntem olduğunu kabul eden filozoflar vardı. Düşüncenin bu diyalektik yöntemi sonradan doğa olaylarını da kapsadı. Doğadaki olayları sürekli bir hareket ve değişme içinde gören, doğadaki gelişmeleri, doğadaki çelişkilerin gelişmesi sonucu olarak ve doğadaki karşıt güçlerin birbirlerini karşılıklı etkilemeleri sonucu kabul eden, doğanın diyalektik kavranması biçiminde gelişti. Diyalektik, özünde metafiziğin tam karşıtıdır. Doğaya rastgele toplanmış, birbiriyle ilişkisiz ayrı şeyler, ayrı olaylar gözüyle değil maddelerin ve olayların birbirleriyle organik olarak ilişkili bulunduğu, birbirlerine dayandığı ve birbirleriyle belirlendiği tam ve bağımlı bir bütün gözüyle bakar.(Stalin, Josef, Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 9.baskı, Eylül 1979 s.9-11,)

Marks'ın, Engels'le birlikte geliştirdiği, Hegel'in diyalektik gelişme düşüncesini ilke olarak alıp, bunu,kendi deyişiyle, “başşağı” eden, felsefe öğretisidir. Diyalektik Materyalizm, evren ve yasaların tümü ile bilinebileceği ilkesinden kalkar. Deneyle doğrulanmış bilgilerimiz nesnel bir doğruluğu gösterirler. Evreni, olayların birbirine bağlı olduğu, birbirlerini karşılıklı koşullandırdıkları birliktir bir bütün olarak ele alan bu kuramda, evrende bilinemez diye bir şey yoktur, yalnızca henüz bilinmeyen şeyler vardır, onlar da bilim ve teknik aracılığı ile bulunacak ve bilineceklerdir. Bu konu hakkında detay için bkz. Stalin, a.g.e., s.78-79.

103 Gerçekçilik kavramı felsefi bir terim olan Realizmin Türkçe karşılığıdır. ilk olarak 19.yy'da Fransa'da ortaya çıkan bu terim, düşünmenin temeli ve eylemin ölçüsü olarak gerçekliğe bağlanan görüş ve tutum olarak açıklanabilir. Bu görüş taraftarlarının felsefi düşüncesine göre varlık insan bilincinden tamamen bağımsız bir gerçekliğin ürünüdür.. Ayrıntılı bilgi almak için bkz.. Akarsu, Bedia, Felsefe Terimleri Sözlüğü: Onuncu Basım. İnkılap Yay., İstanbul, 1998.,s.85.,

104 Tahir, a.g.e., s.31

kandırmanın gereği yoktur. Gerçekleri diğer insanlardan önce farkına varanlar toplumu aydınlatmalıdır. Çünkü ancak gerçekleri farkına varabilen toplumlar ayakta kalmayı başarabilirler. Kemal Tahir'e göre, Sosyalizm ile gerçekliğin ayrılmaz bir birliktelikleri vardır. Bu çerçevede gerçeklere ulaşmak da ancak Sosyalizm ile mümkündür ve gerçek bir sosyalist; gerçeklerin peşinde koşan, onları gün yüzüne çıkaran kişidir. Gerçek bir sosyalizm mevcut gerçekleri ortaya çıkaracak tek ideolojik düşüncedir. Toplumu araştıran ve yalnızca toplumsal gerçekleri açıklamayı uygun bulan yazar için gerçekçilik kavramı anahtar konumundadır. Sosyalist düşüncede yer alan doğuya uygun Marksist terminoloji düşüncesi de gerçekçilik kavramının Kemal Tahir'i ulaştırdığı bir sonuçtur. Kemal Tahir, Gerçeklik ile Sosyalizmi nasıl ilişkilendirdiğini şu sözleri ile ifade etmektedir:

*"Sosyalizmi dogma, tabu saymamak, onu gerçeklerin dışında düşünmekle kabildir. Gerçek Sosyalizm, gerçekleri hangi sebeple olursa olsun saklamaz, onları değiştirmek için anlaşılmaya açar, gerçek sosyalist her davranışında, bu ana kanun içinde bulunup bulunmadığını bir kere daha aramalıdır."*¹⁰⁵

Felsefi olarak düşüncesindeki gerçekçiliği Diyalektik Materyalizm'den yararlanarak oluşturan yazar için edebi anlamda gerçekçilik Diyalektik Materyalizm'in ilkelerinin sanata uygulanması olarak ifade olanağı bulur. Ona göre gerçek sanat; "...yaşayan işe yararlar tarafından en az yalanlanan sanattır."¹⁰⁶ Yani gerçek olandır. Gerçekçi sanatçı ise; sanatın temeline insanların toplumsal gerçeklerini oturtmayı başaran sanatçıdır. Kemal Tahir'in gerçekçiliğe karşı yaklaşımını Nevzat Yavuz'un şu açıklaması ifade etmektedir:

*"Kemal Tahir, Diyalektik Materyalist Felsefe'ye dayanarak, "tarihi maddecilik" yöntemiyle topluma eğilmeyi onu inceleyerek anlama ya da açıklamaya çalışmayı gerçekçilik kavramıyla ifade etmektedir. Hemen her konuda gerçekçilik konusuna vurgu yapmasının ve görüşlerini açıklarken sık sık bu kavramı kullanmasının nedeni de budur. Ona göre Marksizm gerçekleri yakalamanın ve gerçekçi olabilmenin tek yoludur. Gerçekçilik Kemal Tahir'in düşüncesinde anahtar konumundadır."*¹⁰⁷

Yazdığı romanlardan Kemal Tahir'in kişilik olarak duygusal bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Fakat mücadeleci yönü de ön plana çıkmaktadır. Etkilenmiş olduğu

---

105 Tahir, a.g.e., s,30-31

106 Bozdağ, a.g.e., s.211

107 Nevzat Yavuz, *Kemal Tahir'in Siyasal ve Toplumsal Görüşleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2000, s.128

Sosyalizm ve Realizm öncelikle kişiliğinin şekillenmesinde etkili olmuş, bu etkileşim sebebiyle Romanlarına ve yazdığı diğer eserlere de bunun etkileri görülmüştür. Bu bağlama pozitivistimin etkisi ayrıca analiz edilebilir. Kemal Tahir Sosyalizm'e bakışını şu şekilde ifade etmiştir:

*“Sosyalizmi dogma, tabu saymamak, onu gerçeklerin dışında düşünmekle kabildir. Gerçek Sosyalizm, gerçekleri hangi sebeple olursa olsun saklamaz, onları değiştirmek için anlaşılmaya açar, gerçek sosyalist her davranışında, bu ana kanun içinde bulunup bulunmadığını bir kere daha aramalıdır.”*¹⁰⁸

Kemal Tahir'in hayat felsefesinde iki çeşit insan vardır. Bunlardan birisi "haklı olanlar" diğeri "haksız olanlar." Haksızlıkların karşısında yaşamı boyunca mücadelesini hiç bırakmamıştır. Yaşamış olduğu hapis tecrübeleri de bu mücadelecî kişiliği sebebiyle başına gelmiştir. Yazdığı romanlardaki kahramanlarını bile canlandırırken bu iki insan çeşidi arasında mücadele üzerine kurmuştur. Bütün romanlarında haklı konumunda olan fakat haksızlıklara uğrayan kahramanları kendilerini haksızlıklara iten insanlardan intikamını almıştır. Haksızlığa uğrayanlar mutlaka galip olur, savaşı konu alan romanlarında savaşa neden olan düşmanlar daima mağlubiyete mahkûmdur. Kemal Tahir'in romanlarına göz attığımız zaman bunu açıkça görebilmekteyiz. *Köyün Kamburu*, Kemal Tahir'in köy gerçeklerini yansıtan romanıdır. (1959). Konu edindiği dönemin daha öncesini ele alan *Yediçınar Yaylası* (1958) ve sonraki olayları anlatan *Büyük Mal'la* (1970) birlikte bir üçleme oluşturur. Çorum'a bağlı Narlıca köyünden Çalık Kerim (Köyün kamburu) frengili Parpar Ahmet'le Topal Ayşe'den doğmuş, medresede okumuş, hürriyetin ilanında (1908) köy hocası olarak Narlıca'ya dönmüştür. Sakat olduğu için Birinci Dünya Savaşı'nda askere alınmaktan kurtulur. Silahlı soygunculuk yapar. Bakkal dükkânı işletir. Kaçakçılarla işbirliğine girer, karaborsacılık, tefecilikle varlıklı köy ağası haline gelir. Roman, bu fırsatçının ekonomik yükselişi boyunca köylülerin güç yaşama koşullarını, gelenek ve göreneklerini, inançlarını ve değer yargılarını sergiler. Bu romanlardaki köylülerin yaşamlarında güçlü ile güçsüzün, haklı ile haksızın mücadelesi anlatılmaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta Sosyalizm'in genel düşünce yapısında olan sınıfsal ayrım mücadelesinin ve kapitalist düzene olan tepkilerin Kemal Tahir'in romanlarına da yansımalarıdır. Kemal Tahir insanları mevki ya da maddi statülerine göre

---

108 Tahir, a.g.e., s.31

değil haklılık derecelerine göre sınıflandırmaktadır. İnsanların tamamını yapmış oldukları yanlışlara rağmen sevmenin namussuzluk olarak görmektedir. Bunu da İsmet Bozdağ ile sohbetlerinde şu şekilde ifade etmektedir. “*insanları ayırmadan sevmeye, ya da onları böylece bağışlamaya kalkışmak, Hitler namussuzu ile yağlarından sabun yaptığı yedi yaşındaki çocuğu aynı ölçüye vurmak olur. Namussuza öfkelenmemek namussuzluktur.*”¹⁰⁹ İnsanları masumiyetlerine göre sınıflandırmak gerektiği ve herkesin aynı kategoride muamele görmesinin haksızlık olacağını savunmaktadır. Kemal Tahir’in düşünce yapısındaki “sınıfsal ayrım” bundan ibarettir. Köyü ve köylüyü anlatan romanlarında köy ağalarını sömürücü insan modeli olarak ele alır. En alt tabakada olan bir kişinin çeşitli aşamalardan geçerek ve haksız kazançla en üst tabakaya gelebileceği ve bu aşamadan sonra görmüş olduğu haksızlıklar ve zulmün aynını maddi refaha ulaşmadan önceki durumunda olan insanlara kendisinin de yapabileceği ortaya konulmuştur. Köyün kamburu olan Kerim’in yaşamış olduğu süreç buna en güzel örnektir.

Kemal Tahir, Legal, illegal bütün sosyalist ve komünist gruplardan ayrı bir yerde durur ve düşünür. “*Bana ne Çin’den ve Mao’dan, bana Türkiye’yi sorun*” der¹¹⁰. Sosyalistlerin Türkiye’yi tanımadığını, çeviri kitaplardan öğrenilen bilgilerle Türkiye’de sosyalist düşüncenin geliştirilemeyeceğini, böyle bir sosyalizm’in Türkiye’nin hiçbir sorununu çözemeyeceğini söyler. Onun bakış açısı sosyalizm penceresinden Türkiye değil, Türkiye penceresinden sosyalizmdir. Yani Türkiye’nin yararına olabilecek bir sosyalizmi benimsemektedir. Sosyalizmin hazır kalıplarını olduğu gibi almak yerine Türkiye’nin gerçeklerinden yola çıkarak sosyalizme yaklaşmıştır. Kemal Tahir gerek sosyalizm gerekse diğer konulardaki görüşlerini solda görmeyen sosyalist düşünce

---

109 Bozdağ, a.g.e., s.224

110 Çetin Yetkin, 1970 yılında yayınladığı ve soldaki tartışmaları konu alan kitabı için, Kemal Tahir ile konuşmuş. Bir soruya, Kemal Tahir, aynen şu cevabı vermiş: "Rusya'ya gittiğim zaman bana sordular. Çin meselesi hakkında ne düşünüyorsun diye. Ben dedim ki, 'Neresidir? Çin nedir? Yani bir madde midir bu? Nedir, şeye mahsus mu, gökyüzündeki mesele mi?' 'Nasıl, sen Çin'i bilmiyor musun?' dediler. 'Yahu haberim yok, Çin ne demek? Çin nedir yani? Çin böyle külah mıdır? Sonra, gökyüzüne attığımız şeylerin içindeki maddelerden biri midir?' 'Yahu Çin.' dediler, 'Çin... Mao Çe Tung.' 'Yahu' dedim, 'siz bana Türkiye'yi sormuyorsunuz da, neye Mao Çe Tung'u soruyorsunuz? Ne ilgim var benim Mao Çe Tung ile? Sizinle olan ilgim lalettayin iki memleketle olan ilgidir. Beni fazla ilgilendirmiyor. Benim işime yarar mısınız, yaramaz mısınız? Siz birbirinizi öldürüyorsunuz, kesiyormuşsunuz, katiyen beni ilgilendirmiyor. Herhalde bir sosyalizm yapıyorsunuz, aklımın ermediği bir şey yapıyorsunuz; bu beni ilgilendirmiyor... Türkiye'yi öğrenemedik biz, nereden Mao Çe Tung?'"
<http://www.gazetevatanemek.com/index.php/yazarlar/yalcin-kucuk/itemlist/tag/Kemal%20Tahir.html>

çevreleri, bu nedenle biraz alaycı bir dil ve üslupla onun görüşlerini “Tahirizm” olarak nitelerler.¹¹¹

Türkiye’deki sosyalist girişimleri hep halktan kopuk olarak niteleyen Kemal Tahir, bu açıdan 1960’larda biraz serpilmeye başlayan Türk solunu da, tıpkı 1910’larda Osmanlı İmparatorluğu’nda gelişen sosyalist hareket gibi halktan kopuk ve seçkinci bulur. Kemal Tahir sol hareketin en önde gelen isimlerinden Behice Boran’ı şu sözlerle eleştirir: “*Sosyalizmin alfabetik temel kitaplarından ibaret yalınkat bilgisini neden bir türlü bırakamıyor? Bunların vasıta olduğunu, aslında bunların aracılığı ile kendi gerçeklerimizi bulmak olduğunu neden unutmuş gibi görünüyor?*”¹¹² Türk sosyalistlerini kendi ülke gerçeklerini anlamamakla suçlayan yazar bilimsel sosyalizmi kastederek, “Dünyada, tek bir buğday vardır ama her milletin kendi ekmek çeşnisi başkadır,”¹¹³ derken bu duruma eleştirel bir göndermede bulunur.

Kemal Tahir, Türkiye’deki sosyalist çevrelerin fikirsel düzeyini şöyle görür: “*Türk sosyalistleri, Türkiye’nin idareci kadrolarının kendilerine sosyalist bir etiketi yapıştıran bir fraksiyonu sayılabilir. Nasıl idareci kadrolar her şeyi devletten bekleyerek temelde birikimi olmayan ve bu sebeple de geleceğe doğru gelişme imkânlarına sahip bulunmayan “yenilikleri” tepeden inme getirmişlerse, sosyalistlerde Türkiye gerçeklerine gidemediklerinden sosyalist açıdan tıpatıp böyle davranmışlardır. Sosyalist düşünce halkın uzağında debelenmiş, tıpkı idareci kadrolar gibi kurtuluşu uzun zaman dışarıdan beklemişlerdir. Bu bekleyişin boş veya uzun vadeli olduğu anlaşılınca da yine sosyalist başarı, halkın, bilhassa işçi sınıfının dışında yani ordudan, proletarya yabancı güçlerden beklenmeye başlanmıştır. Sosyalizm de Batıdan kalıp olarak alındığı takdirde, burjuvalaşma Batılılaşmasından başka bir sonuç vermez.*” Yani aslında Türkiye’deki sosyalist anlayışın Kemalizm’den pek farkının olmadığını söylemek ister.¹¹⁴

---

111 Mümtaz Soysal, Olaylar ve Görüşler, Açı, Cumhuriyet Gazetesi 8 ŞUBAT 2002 tarihli köşe yazısı, <http://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/2002/2/8/2.xhtml>

112 Kemal Tahir, Notlar: Osmanlılık/Bizans, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 118

113 Kemal Tahir, Notlar: Sosyalizm, Toplum ve Gerçek, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1992, s. 157.

114 Aycın, a.g.e., s.9

2.3.4 Marksizm İdeolojisi ve Kemal Tahir

Kemal Tahir'in Marksizm'in hangi düşüncelerini benimsediği ve hangi noktalarda kurucusu Karl Marks ile farklı düşündüğünün tespitini yapabilmek amacıyla; Marksizm'in ne demek olduğunu ve fikir yapısını, Kemal Tahir'in benimsediği fikirleri incelemek gerekir. Marksizm'in Kemal Tahir'i ilgilendiren bilimsel teorilerini ve Kemal Tahir'de bu teorilerin ne gibi değişikliklere uğradığını anlamak için öncelikle Marksizm'in tanımını yapacağız. Sonra da Kemal Tahir'in Marksizm konusundaki tutumunu değerlendireceğiz.

Marksizm toplumların gelişimini bilimsel olduğunu düşündükleri ilkelere dayanarak açıklamaya çalışan bir dünya görüşüdür. Adını 1818-1883 yılları arasında yaşayan Karl Marx'tan almıştır. Karl Marx savunduğu bu dünya görüşünü arkadaşı Friedrich Engels ile birlikte 19.yy.da kurmuştur.¹¹⁵

Toplumların mevcut durumlarına nasıl geldiklerini, yapılarındaki meydana gelen değişimlerin sebepleri ve bu değişimin toplumlara gelecekte neler getirebileceğini araştıran Karl Marx ve Engels şu sonuca varmışlardır: Toplumlardaki bu değişimlerin hiçbirisi rastgele olmamıştır. Marx, tabiat kanunları gibi toplumsal kanunlarında belirli bir düzen ve sistem ile meydana geldiğini savunmaktadır. Bu tabiat kanunlarındaki düzen intizamın toplum kanunlarında da geçerli olduğunu savunmaları sebebiyle Marksizm'in bilimsel bir dünya görüşü olduğunu iddia etmektedirler. Marksizm kişileri değil toplulukları, halk kitlelerini ön plana almaktadır. Bunu yaparken insanın eylemlerini mutlak surette çevresindeki maddi dünya tarafından belirlendiği gibi bir saplantı söz konusu değildir. Çevre ve toplum bireyin eylemlerini, bireyin eylemleri de çevre ve toplumu etkilemektedir. Bireyin eylemleri hem dış dünyadan gelen etkilere hem de bu dünyayı kendi isteklerine uygun olarak değiştirmek için kullandığı bilgilere dayanır. Bu eylemlerin doğruluğu da eylem içerisinde anlaşılır. Toplumun ve bireylerin eylemleri arasında birbirlerini etkileyen sürekli ve dinamik bir alışveriş vardır.¹¹⁶ Toplumsal yapının birbiri ile olan bu etkileşimi sonucunda meydana gelen gelişmeler sayesinde de toplumlar şekillenmektedir. Toplumsal şekillenmenin meydana geliş şekli ile ilgilenen aydınlar ve yazarlardan birisi de Kemal Tahir'dir. Kemal Tahir'in Marksizm ile ilgili düşüncelerini pekiştiren Çorum Cezaevinde iken arkadaşı Naci

115 Emile Burns, *Marksizmin Temel Kitabı*, Çev: Sedat Ekmekçi, Ant Yayınları, İstanbul, 1968, s.5

116 Burns, a.g.e., s.5

Sadullah'ın kendisine gönderdiği Fransızca bir kitap olmuştur. Daha sonra ele geçirip okudukları hep bu düşünce çizgisini sürdürüp geliştirecektir.¹¹⁷

Kemal Tahir Marksizm'in medeniyet oluşum biçiminden etkilenmiş ve toplum görüşünü ortaya koyarken bu şekillenmenin etkisi ile düşünce yapısını meydana getirmiştir. Kemal Tahir medeniyetlerin oluşumunu birey-toplum etkileşimine bağlamaktadır.

Kemal Tahir'in düşünce yapısını meydana getiren çalışmalarında da açıkça görülebilen iki temel medeniyet algısı vardır. Bunlardan birisi "Doğu" diğeri "Batı" medeniyetidir. Eserlerindeki en üst ana tema, bu iki unsurdan beslenmektedir. Alt başlıklarının oluşumunda en büyük etkilenme Doğu-Batı karşıtlığı üzerine kurulmuştur. Doğrudan ya da dolaylı olarak doğu ve batı gerçeğini tanımaya çalışır.

Kemal Tahir'in düşünce yapısı durağan bir yapıya sahip değildir. Sürekli bir ilerleme ve gelişme vardır. Şüpheli bir anlayışa sahip olan yazar, bu bakış açısıyla toplumların, medeniyetlerin meydana gelişini de açıklamaya çalışmıştır. İnsanların sürekli bir mücadele içerisinde olduğunu belirtmiştir. Kemal Tahir, "*Uygarlığın temeli, bir sınıfın başka sınıfça sömürülmesi olduğu için uygarlığın bütün gelişimi sürekli bir çatışma içerisinde gerçekleşir*"¹¹⁸ demektedir. Bu mücadele doğa ile başlar ve insanın içerisinde yaşadığı doğa ile mücadelesi sonucunda insan kendisini geliştirmiştir. Doğa ile olan mücadele sonucunda kendisini geliştiren insan, kendi dünyasını da inşa etmiştir. Doğa ile mücadele ederken ayrıca kendi cinsleri ile de mücadelesini sürdüren insanoğlu sınıfsız toplumlardan sınıflı topluma doğru ilerlemeci bir toplumsal şekle bürünmüştür. Kendisi bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: "*Sınıfsız toplumlardan sınıflı toplumlara geçişin genel hareketi tarihin temel taşıdır.*"¹¹⁹ İlerlemeci bir tarih anlayışını benimseyen Kemal Tahir, toplumsal ilerlemeye de bu açıdan bakmıştır. Ona göre, insanoğlu feodaliteden burjuvaziye oradan da yeniden sınıfsız toplumlara doğru yönelmiştir. Bu sınıflar arası çatışmanın da sürecidir.¹²⁰

Kemal Tahir, toplumlarda meydana gelen bu gelişimin medeniyetleri de meydana getirdiğini düşünmektedir. Medeniyetler kısa süreli meydana gelen olaylar sonucunda oluşmamışlardır. Uzun ve ilerlemeci bir sürecin sonucunda ekonomik ve sosyal

---

117 Bozdağ, a.g.e., s.18

118 Kemal Tahir, Notlar:Sosyalizm, Toplum ve Gerçek, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1992, s.266

119 A.g.e, s.344

120 A.g.e., s.344

etkileşimler medeniyetlerin oluşumunda belirleyici olmuştur. Bunun sonucunda da doğu ve batı medeniyeti meydana gelmiştir.¹²¹

Sosyalizm ekonomik olarak dünyada yer alan bütün ülkelerin eşitliğini savunurken, Karl Marks tarafından üzerinde bir takım değişiklikler yapılmaya çalışılmış; işçi sınıflarının dünya çapında örgütlenmesini ve bu sayede ekonomik eşitliğin ülkesel bazdan bireysel baza alınması gerektiği öngörülmüştür. Bu savıyla Sosyalizmden ekonomik düşünce tarzı olarak ayrılan Marks, tüm dünyada kitleleri arkasından sürükleyen Marksizm ideolojisini oluşturmuştur. Bu bağlamda Marksist felsefeye göre ekonomik bir olgu olan paranın nasıl kazanıldığı önem kazanmış ve paranın çokluğu ya da azlığı sonucu oluşan ekonomik ayırım önemsizleşmiştir. Çünkü Marks için önemli olan ülkesel olarak değil, kişisel olarak ekonomik gücün eşitlenmesidir. “Marks’ta önemli olan, kazanılan paradan çok, o paranın nasıl kazanıldığıdır. Bunu bir örnek ile açıklarsak, Toprak sahibi bir kişi ile fabrika sahibi bir kişi aynı düzeyde gelir sağlasalar bile, Marksizm’e göre aynı sınıftan sayılamazlar.”¹²² Kemal Tahir’de romanlarındaki karakterlere yüklediği anlamlarla bu düşünceyi ifade etmeye çalışmıştır. Bazı roman kahramanlarına bu şekilde hayat vermiştir. “*Köyün Kamburu*” romanındaki Çalık Kerim köyün en fakir ailelerinden birisinde yetişmesine rağmen sürecin ileriki aşamalarında maddi anlamda güçlenmekte ve köyün en zengin ağası olmaktadır. Fakat Kemal Tahir ne kadar zengin olursa olsun ahlaki eksikliğini her zaman ifade etmiştir.

Kemal Tahir’in Marks’tan etkilenerek düşünce yapısını şekillendirdiği, eserlerine yansımaların olduğu görüşler vardır. Etkilediği en temel düşünce toplumlara göre “izm”lerin şekillenmesi gerektiğidir. Marksistlere göre toplumların kuruluş nedenleri bir takım soyut ilkeler değildir. Çünkü Marksizm’e göre bütün ilkeler, bütün kavramlar sadece toplumların belirli bir aşamasını insan düşüncesinde yansıtmaktadır. Dolayısıyla tarihteki yerleri, yani üretim biçimleri ayrı olan toplumlarda aynı ilkelerin uygulanmasına imkân yoktur. Her toplumsal aşama kendi ilkelerini, kendi kavramlarını, kendi bilincini de beraberinde getirmektedir. Üstelik evrensel sayılan ilkeler, örneğin bütün insanların eşit olduğu ilkesi, değişik aşamalardaki toplumlarda asla aynı anlama

---

121 Vefa Taşdelen, *Kemal Tahir’in Medeniyet Anlayışı*, Hece Dergisi, yıl: 16, sayı: 181, Ocak, 2012, s.15

122 Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, Onuncu baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2004, s.217

gelmemektedir. Yunan şehir devletlerinde insanların eşitliği sadece hür vatandaşlar için bir anlam taşıyordu. Köleler ancak sömürülmede birbirlerine eşittiler.¹²³

Kemal Tahir'e göre "*Marksizm*" fikir olmaktan önce ahlaktır. Bencilliğini yenmeden, yalan söylemeyi bırakmadan, ruh ve fikir disiplinine girmeden Marksist olunmaz. "*namussuz yoldan hiçbir namuslu yere erişilemez.*"¹²⁴ Bu noktada olaya ahlaki boyuttan bakıldığında Kemal Tahir şu sözleri ile tepkisini ortaya koymaktadır:

Ne kadarda çok Marksist varmış bu memlekette de haberimiz yokmuş!... Kime rastlasan, kiminle iki kalem konuşsan, "Bende Marksistim" diye dikiliveriyor karşına... Ne de çabuk türediler mübarekler! Yarın hava ters dönse, bunlar çabuk türedikleri gibi çabuk da siliniverirler. Herifin aklı fikri çalıp çırpmakta, gözü başkasının lokmasında, eli başkasının cebinde, sonra lafa gelince Marksist!... Marksizm, fikir olmaktan önce ahlaktır, ahlak!..."¹²⁵

Bu sözlerinden de anlaşıldığı gibi Marksizm'i ahlaki bir değer olarak görmektedir. Hırsızlık ve birilerinin haklarının gasp edilmesini Marksizm'le bağdaştırmamaktadır.

Düşüncelerindeki çıkış noktası Marksizm ile Türkiye gerçeği arasındaki bağlantı sorunuydu. Siyasi eylemlere de katılmış bir yazar olarak, Türkiye'de kendi algıladığı siyasal, sosyal, kültürel yapı ile Marksizm'in sunduğu çözüm arasında bir çelişki görüyordu. Türk toplum yaşamına uymadığına inandığı batılılaşmaya ilişkin yargısı da Marksizm'i yetersiz bulmasına bağlıydı.¹²⁶ Bu durumu şöyle ifade etmiştir:

*"Doğu dinlerinin yarattığı altruist (diğergam) ahlakın nasıl bir insan türü ortaya koyduğu, Batı'nın egoist ahlakı ile bu noktada nasıl bir çatışma içinde bulunduğu iyice araştırılıp su yüzüne çıkarılmadıkça, değil Türkiye'de rejim tazelemek, abdest tazelemek bile mümkün değildir! Binlerce yıllık birikimimizi bilmeden nereye gidiyoruz arkadaş? İşte şu, bazı şeylerin konuşulur hale geldiği dönemde, bundan yararlanıp ülkemizin ve insanlarımızın yapısını iyicene öğreneceğiz ondan sonra Marksizm, ondan sonra eylem..."*¹²⁷

---

123 Burns, a.g.e., s.18

124 Kemal Tahir, *Notlar/ Sanat Edebiyat 2*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1989, s.19

125 Bozdağ, a.g.e., s.27

126 *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, "Kemal Tahir"C.III, 2003, s.132

127 Bozdağ, a.g.e., s.23

Kemal Tahir, Marx ve Engels'in doğu toplumlarıyla ilgili görüşlerini araştırdı. Cumhuriyet dönemi resmi ideolojilerinin dışında kalan Ömer Lütfi Barkan, Mustafa Akdağ, Halil İnalçık, Niyazi Berkes, şerif Mardin gibi bilim adamlarının eserlerinden vardığı sonuca göre, Osmanlı-Türk toplumu, Marksizm'in toplumların sosyo-ekonomik süreçte birbirini izleyen zorunlu aşamalar olarak gördüğü ilkel topluluk / kölecilik / feodalite / kapitalizm sürecinde yer almaz. Kendi kültürel ve sosyal yapısından kaynaklanan çok daha özel bir gelişme süreci, dinamikleri ile yapısal farklılıkları vardır. Bu nedenle batılılaşma, gerekli altyapısı olmayan bir topluma, soyut ve biçimsel bir üstyapı getirme çabasından başka bir şey değildir. Köklü bir ekonomik ve toplumsal devrim yapılmadan başlatılan tepeden inme uygulamalar taklitçiliktir.¹²⁸ Bunun sonucunun nereye gideceğini gözlemleyen Kemal Tahir, Tanzimat'ı Osmanlı düzeninin tasfiyesi olarak görmektedir. Avrupa düzenini topluma yerleştirme girişimi olduğunu ve Genç Osmanlıların ve Jön Türklerin bu türküyü çağırdıklarından bahseder. Devlet elden gidiyor, aman çare? Diyenlerin batılılaşmayı çare olarak dayatmalarına tepkilidir. Türk okumuşu ve aydınının kerameti batılılaşma da görmesi sonucunda halk ile yönetenler arasında ikilem oluştuğunu, bunun daha sonra halk aydın çatışmasına dönüştüğünü söylemektedir.¹²⁹

Bu ana fikir çerçevesinde eserlerinde Osmanlı toplumunun kölecilik ve feodalizmden çok farklı ve insancıl bir temel üzerine kurulduğunu anlatmayı amaçladı. Romanlarında da "Türk insanı ve Türkiye özeli-yerlilik" olgusunu ortaya çıkarmaya çalıştı.

Kemal Tahir'in Marks'tan etkilendiği fikirleri olsa da ondan ayrıldığı, görüş ayrılığına düştüğü yerlerde vardır. Çünkü Kemal Tahir ile Marks'ın yaşadığı toplumlar arasında tarihsel olarak kültür farklılıkları vardır ve Kemal Tahir'e göre ortadaki bu farklılıklar, Marks'ın fikirlerinin bire bir benimsenmesinin önündeki en büyük engeldir.

Kemal Tahir Türkiye'deki Marksist anlayışa ve Marksist olduğunu iddia edenlerin çoğuna eleştiri yöneltmiştir: Bu eleştirinin boyutları bazen çok ağır ithamlar noktasına gelmiştir. *"Bizim Marksistlerimiz-hoş Marksist demekle kendilerine haksızlık ediyorum ya- gözlerini Sovyetlere dikmişler, maymun gibi oradakileri taklit*

---

128 Erem Sarıkoca, *Kemal Tahir Düşüncesinde Batılılaşma Olgusu*, Atatürk Üniversitesi S.B.E. Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1996, s.9

129 Bozdağ, a.g.e, s.25

ediyorlar."¹³⁰ Yazar Marksistler konusunda şunu da söyler: "Benim öfkemi kabartan, bizim Marksistlerimizin, Batıda neyin niçin yapıldığını bilmeden memleketimizde de aynı şeylerin yapılmasını istemeğe kalkmalarıdır."¹³¹ Kemal Tahir, silahlı eylem yapan Marksist gençleri de eleştirir: "Mesleğimi en iyi biçimde yapmaya çalışıyorum. Her önüme düşen sorunu, en iyi biçimde araştırmaya özen gösteriyorum. Benim eylemim bu! Ben elime silahı alıp sokağa çıkacaksam, benim işimi kim yapacak?"¹³²

Kemal Tahir Türkiye'deki ideolojik yapıyı da her fırsatta eleştirir: "Ben komünistlikten 16 yıl ceza giydiğim zaman bile, Marksizm'i doğru dürüst bilmiyordum. Ne öğrendimse, mahpus damında ve çıktıktan sonra öğrenmişimdir. Bizim o zamanki komünistliğimiz, bildiğin Nazım Hikmet komünistliği, canım... Trum, trum / tram tiki tak/makineleşmek /istiyorum! Bunu belledin mi oldun gitti komünist."¹³³

"İşte Nazım'ın bana yazdığı mektuplar ortada... Marksizm'den haberi bile olmadığı, sadece sloganlarla düşünmeye çalıştığı meydanda. Hem cezaevinde tezgâh kurup mahpusların sırtından para kazanmanın, hem komünist olmanın mümkün olduğunu sanıyordu. Marksizm'in bir hayat biçimi olduğunun farkında bile değildi. Benim kendisine yazdığım mektuplar kaybolmamış olsaydı, bu konuları kendisiyle tartıştığımı görecektiniz... Bunu söylerken böbürlenmek istemiyorum; sadece o dönemdeki fikir fukaralığımızı anlatmak istiyorum."¹³⁴

Kemal Tahir, hiçbir fikri "dogma" haline getirmez. Marksist olmasına rağmen Marks'ın da eleştirilmesi gerektiğine inanır. Ona göre Marks'ın ölümünden sonra çok zaman geçmiştir. Dolayısıyla bugünkü insan Marks'tan çok daha fazlasını bilir: "Biz mi bugün daha çok şey biliyoruz, yoksa yüz yıl önce Marks mı?... Elbette biz..."¹³⁵

Kemal Tahir'in Marksizm ile ilgili düşünce yapısındaki en önemli unsurlardan biriside Asya Tipi Üretim Tarzıdır. Asya Tipi Üretim Tarzı toprak mülkiyeti anlayışının oluşmasında çok önemlidir.

Batı toplumlarının geçirdiği evreleri mevcut kapitalist toplum yapısının oluşumunu açıklayabilmek için araştıran Karl Marks "Avrupa dışı toplumların bir kısmının Avrupa

---

130 Kemal Tahir, *Notlar / sanat edebiyat 2*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1989, s.20, Bozdağ, A.g.e., s.21

131 A.g.e., s.47

132 A.g.e., s.57

133 A.g.e., s.70-71

134 Kemal Tahir, *Notlar/Sanat Edebiyat*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1990, s.8

135 Bozdağ, a.g.e., s.29

toplumlarının geçirdiği aşamalardan farklı bir ekonomik-sosyal yapıda olduğu...” nu ileri sürmüştür.¹³⁶

Marks, Doğu toplumlarının Batı'dan farklılaşmasına neden olarak toprak mülkiyetinin farklılığı olarak görmektedir. Doğu'da özel mülkiyetin olmayışı Doğu üretim tarzlarının ve toplum yapısının Batı'dan farklı olmasına neden olmaktadır. Marks ile ilk kez 1853 de Engels'e yazdığı bir mektupta Doğu toplumları üzerine görüşlerini açıklamaya çalışmıştır. Bu mektupta Marks doğudaki bütün olayların temelini toprak mülkiyetine bağlamakta ve Engels'in bu mektuba verdiği cevapta bu konuya biraz daha açıklık getirmektedir: “Gerçekten toprak mülkiyetinin yokluğu bütün doğunun anahtarındır. Doğu'nun siyasi ve dini bütün tarihi burada gizlidir.”¹³⁷

Topraktan ürün elde etmek için öncelikle toprağın üretime hazırlanması gereken bölgelerde bu hazırlıklar ancak ortak çaba ile ortaya konmakta, bu ortak çaba beraberinde örgütlü kurumsallaşmış devleti ve ortak mülkiyeti getirmektedir. Bu da üretim aşamasındaki gereken çabanın sonrasında elde edilen ürünü ve çabayı koruma zorunluluğudur.¹³⁸ Bu zorunluluğun meydana getirdiği alana kamu işleri denmektedir. “Kamu işleri” içerisinde savunma tesisleri kurmak, ordu beslemek, ulaştırma işlerini düzenlemek gibi uğraşlarda girer.¹³⁹

"Asya Tipi Üretim Tarzı"na göre doğa koşullarının insanın karşısına ciddi güçlükler çıkardığı sel, kuraklık, çölleşme, bataklık-yer ve durumlarda, ancak büyük çaplı örgütlenmelerle üretim ve bayındırlık faaliyetleri yapılabilir. Bu örgütlenme zorunlu olarak devleti gerektirir. Dolayısıyla bu üretim tarzının egemen olduğu yerlerde, bazı kişi veya zümrelerin elinde sermaye birikimi olmaz. Devletle halk arasında görece 3 erklige sahip kurumlar veya ara tabakalar oluşmaz.¹⁴⁰

Ortak mülkiyet esasına dayalı bir toplumda bireylerin birbirinden bağımsız olarak üretim yapmaları, varlıklarını sürdürmeleri olası değildir. Bu toplumlarda meta

---

136 Sencer Divitçioğlu, *Asya Tipi Üretim Tarzı ve Az Gelişmiş Ülkeler*, Elif Yayınları, İstanbul 1966, s.4

137 Sarıkoca, a.g.e., s.8

138 Baykan Sezer, *Asya Tarihinde Su Boyu Ovaları ve Bozkır Uygarlıkları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1979, s.35

139 Divitçioğlu, a.g.e.,s.20

140 Ali Emre, *Doğu, Batı ve Türkiye: Kemal Tahir'in Jeopolitik Bakışı*, Hece dergisi yıl:16, sayı:181, ocak 2012, Türkiye'nin Ruhunu Arayan Aydın Kemal Tahir , özel sayı:23 s..85

üretimi de söz konusu değildir. Asya Üretim Tarzında bunun yerine üretim fazlasına toplum adına devlet el koyar.¹⁴¹

Asya Üretim Tarzında (ATÜT) artı ürüne devletin el koyması sonucunda birikim sadece devlette toplanır. Mülkiyet hakkına sahip olmayan bireyler ve onlardan oluşan köyler birikim sağlayamaz, yalnızca kendi ihtiyaçlarını karşılayabilirler. Artı ürüne sahip olamama ve birikim sağlayamamaları köy toplumlarının durağan bir ekonomik yapı kazanmalarına neden olur.¹⁴²

ATÜT ile açıklanan Doğu toplumlarında devlet üç hükümet kolundan meydana gelir; Maliye (iç talan), savaş işleri (dış talan) ve kamu hizmetleri (üretimin sağlanması). Kamu hizmetleri, toprağın üretime hazır hale getirilmesini, ülke içi ulaşımın ve güvenliğin sağlanmasını, üretim için gerekli aletlerin hazırlanmasını v.b. içermektedir. Maliye, sağladığı koşullar karşılığında elde edilen artı üründen devletin alacağı payla, savaş işleri (savunma hizmetleri) ise savunma işlerinin düzenlenmesi ile ilgilidir. Elde edilen artı ürüne devlet iç talan vasıtasıyla el koyar. Devletin iç talan dışında bir diğer geliri de dış talandır. Devlet gelirleri öncelikle kamu işlerinin görülmesinde ve ikincil olarak da devlet hizmetlerinde çalışanların giderlerinin karşılanmasında kullanılır. Toprak mülkiyeti ortaktır. Topluma ait bu mülkiyet hakkı devlet tarafından kullanılır. Devlet toprağın mülkiyetini elinde tutar ancak toprağın işleme hakkını insanlara bırakıp karşılığında artı ürüne el koyar. Devletin artı ürüne el koyması sonucu böylesi toplumlarda mal birikimi gerçekleşmez ve meta üretimi ortaya çıkmaz. Bu gelişimin sonucunda sermaye birikimi sağlanamadığı için toplumsal üretim ortak mülkiyetten özel mülkiyete, üretim tarzı Asya Tipi Üretim Tarzından feodal üretim tarzına geçemez, ekonomik yapı durağan kalır.¹⁴³

ATÜT toplumunda birey toplumdaki ayrı ve farklı olarak düşünülemez. O, sadece toplum içerisinde varlığını sürdürebilir.

Kemal Tahir, *Notlar, Osmanlılık / Bizans*(s. 236-237.) *Sosyalizm, Toplum ve Gerçek* başta olmak üzere, Kemal Tahir'in bütün notlarında, ATÜT (Asya Tipi Üretim Tarzı)'nın anlaşılması konusunda çözümlenmeleri vardır. O, bu konunun anlaşılmasına önem vermiş, bu üretim tarzında dünyanın ve Türkiye'nin geleceği açısından bir ışık görmüştür. Doğu ve Batı medeniyetlerinin farklı tarzlarda oluşumu konusunda da,

---

141 Sarıkoca, a.g.e., s.9

142 Divitçioğlu, a.g.e,s.33

143 Sarıkoca, a.g.e., s.11

toplumların Asya tipi üretimle olan ilişkileri önemli rol oynamıştır. Kemal Tahir, Asya tipi üretimi benimsemiş toplumları Doğu, toprağın kişisel mülkiyet olarak paylaşıldığı, buna bağlı olarak toplumsal sınıfların oluştuğu toplumları da Batı toplumları olarak nitelmiştir.

Kemal Tahir, Marksizm'i anlamak için Marks ve Engels'in Doğu toplumları ile ilgili görüşlerini araştırmış, bu noktada ilginç tespitlerde bulunmuştur. Özellikle Marks'ın Asya Tipi Üretim Tarzı (A.T.Ü.T.) tezinden oldukça etkilenen Kemal Tahir, en çok ses getiren Romanı *Devlet Ana*'yı bile bu ideolojik düşünce üzerinden yazmıştır.

Bu noktada Asya Tipi Üretim Tarzı (A.T.Ü.T.)'e göre Batının sınıf anlayışı, Doğuda mevcut değildir. Dolayısıyla Batı için uygun olan Marksist düşünce Doğu için uygun olmayabilir. O halde Doğu'ya yerleştirilmesi gereken ideolojik düşünce için farklı bir tarz düşünce gereklidir. Bu husus yerli / milli perspektifleri geliştirmek için evrensel genel geçer bilgi ve üretim tarzları ile olan yakın ilgiyi gösterir. Buda Asya Tipi Üretim Tarzı (A.T.Ü.T.) ile mümkündür.

Asya Tipi Üretim Tarzı (A.T.Ü.T.) görüşüne katılan Kemal Tahir, 1961'den başlayarak Fransa'daki Asya Tipi Üretim Tarzı (A.T.Ü.T.) araştırmalarını incelemiş; buna karşıt olarak da, Cumhuriyet döneminde tarih konusunda ideolojik düşünceler dışında konular kaleme alan Fuat Köprülü, Mustafa Akdağ, Halil İnalcık gibi bilim adamlarının yapıtlarını incelemiştir. Yaptığı bu araştırmalar, onun Türk tarihine ve Türk toplumuna ilişkin yeni görüşler benimsemesine yol açmıştır. Kemal Tahir'in benimsediği bu yeni görüşlere göre Yakındoğu toplumları ve onların siyasal örgütlenmeleri olan imparatorluklar, Marksist görüşün öngördüğü tezlerin içinde yer almamaktaydı. Bunlar ve özellikle Osmanlı- Türk toplumu başka bir üretim tarzı ile ilişkilendirilmeliydi. Çünkü bu tip ülkelerde Batıdaki gibi bir feodalizmden söz edilmesi mümkün değildi. Bu noktada Kemal Tahir, bir romanında bu düşüncesini bir kahramanı aracılığıyla şöyle ifade eder: "*Osmanlılıkta hemen bütün topraklar Allah'ındır. Padişah Allah'ın vekili olarak bu toprakları reayasına kiracı gibi vermiştir. Buna karşılık yetiştirdiklerinin vergisini çoğunlukla mal olarak alır.*"¹⁴⁴ Bu şekilde olan toprak sisteminde, zenginlik ve toprak sahipliğinin mümkün olamayacağına değinen Kemal Tahir, bu yüzden Osmanlı- Türk toplumunda sınıfsal bir ayrıcalığın da olamayacağını varsayar. Bu bağlamda Türk toplumunu temel alarak Doğu toplumlarında feodalitenin

---

144 Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*, Onbeşinci Basım, İstanbul, Tekin Yay., 2001, s.145.

oluşmasının imkânsızlığını da bir romanında söyle açıklar: “*Bu özellikteki topraklarda, Batıda olduğu gibi, özel mülkiyet yerleşip gelişemez, zenginlikler sayılı ellerde toplanamaz. Sizde batı anlamında feodalite'nin bulunmaması bundandır... İşte bu sebepten, sizin topraklar haklı olarak devletin mülkiyetindedir.*”¹⁴⁵ Batı ile Doğu arasındaki farkın sadece toprak zenginliği ile bitmediğini ifade eden Kemal Tahir; yine, Batılı anlamdaki Burjuvazi oluşumunun Türkiye ve Doğu toplumlarında oluşamayacağını belirtir. Ona göre Türk insanının zenginleşmesine olanak yoktur. Çünkü devlet buna müsaade etmez. Az biraz zenginleşmeye kalksa, devlet önüne koyduğu vergilerle (Varlık Vergisi) onu engeller ve zenginleşmesine izin vermez. Bu da Türk toplumunda burjuvaların oluşamayacağını gösterir: “*...Osmanlılar, görmüşler ki, Devlet fakirleşip güçsüz düştüğünden eski ödevlerini, halklara karşı, artık başaramayacak... Sorumluluğu, Devletin üstünden atıp batıda olduğu gibi, sınıfların omzuna yüklemek istemişler. Oysa doğulu zengin başka, batının burjuvası başka... Bizim zengin burjuvalaşamaz mı? Hayır! Devletin zenginleştirdiği, ister istemez devletin emir eri olarak kalır.*”¹⁴⁶

Batı ile Doğu arasındaki farklardan bir diğerinin kölelik anlayışı olduğuna değinen Kemal Tahir, Batıdaki kölecilik anlayışının Doğunun kölecilik anlayışından farklı olduğunu altını çizer: “*Marks'taki genel köleliği Osmanlı'da var saymak. Bütün sınıf ayrımlarını inkâr etmek olur. Çünkü genel kölelik içinde kişinin kişiyi sömürmesi söz konusu değildir.*”¹⁴⁷ Bu şekilde düşünen Kemal Tahir'e göre, Batıda çalışanların köle olarak görülmesine rağmen Anadolu'da çalışanların köle olarak görülmeleri mümkün değildir. Hatta Türk toplumu, Anadolu köylüleri Türk Milleti'nin efendisidir diyerek onları köle olarak görmek bir yana, bir de onları asilleştirir. Bunda her Türk vatandaşının, köyde ya anası ya babası ya da herhangi bir akrabasının bulunmasının rolü büyüktür. Bu açıdan bakıldığında yazarımıza göre Türk toplumundaki köylü anlayışı ile Batıdaki kölelik anlayışı asla bir tutulamaz. Kemal Tahir, bu noktada Aristo'nun kölesiz bir dünya olamaz düşüncesine de sert bir gönderme yapar: “*Halt etmişsin Bay Aristo... Sadece laf etti diye, Sokrates'e, baldıran içeren Atina sitesinin sefil vatandaşları hür de Anadolu insanı mı köle?*”¹⁴⁸ Anadolu insanının köle sınıfına sokulmasını asla

---

145 Tahir, a.g.e.,s.147

146 Tahir, a.g.e.,s.149

147 Kemal Tahir, *Notlar:Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1992, s.27

148 Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek: İkinci Basım*, İstanbul, İthaki Yay., 2006, s.175.

kabullenemeyen Kemal Tahir, buna neden olan düşüncesini bir romanında şöyle açıklar: *“Anadolu insanının gerçekten ne kadar hür olduğunu, biz aydınlardan çok, onun içinde yetişmiş ağalar bilir. Evet, aktif bir hürlük değildir bu, pasiftir. Gerçekten işe yaraması için üstünde bilimle işlemek ister. Çünkü açıktan açığa başkaldırıp birleşip, bir amaca yönelerek çarpışa çarpışa elde edilmiş, yasaları kitaplarda yazılı hürlüklere benzemez.”*¹⁴⁹

2.3.4. Cezaevlerinin Kemal Tahir’in Düşünce Yapısına Etkileri

Kemal Tahir’in düşünce yapısını anlayabilmek için onun hayatındaki bir takım olayların incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada Kemal Tahir üzerinde en büyük etkiyi yapan unsurlardan birisi de cezaevi hayatıdır. Bizde öncelikle yazarın cezaevi hayatıyla ilgili tecrübelerini incelemek istiyoruz.

Kemal Tahir’in cezaevi tecrübesi Nazım Hikmet’in Yavuz zırhlısında isyan çıkarmaya teşebbüs ettiği iddiasıyla açılan “Bahriye Davası”nda yargılanmasıyla başlar. Bu davada suçlu bulunarak on beş yıl hapse mahkûm edilmiştir. İki yıl İstanbul Tevkifhanesi’nde (1940), daha sonra da Çankırı (Aralık 1940- Mayıs 1941), Malatya (Mayıs 1941-1944), Çorum (1944- Ocak 1950), Nevşehir (Kasım 1949-Nisan 1950) cezaevlerinde yattı. Hapisteyken, “Göl İnsanları”nı oluşturan dört öyküsünü Cemalettin Mahir takma adıyla 1941’de “Tan” gazetesinde yayımladı. 1950 genel af yasasından yararlanarak cezaevinden çıktı. 6-7 Eylül olayları sırasında gözaltına alındı, Harbiye cezaevinde 6 ay hapis yattı.¹⁵⁰

1938’de Nâzım Hikmet ve Hikmet Kıvılcımlı gibi isimlerle birlikte komünizm propagandası yaptığı gerekçesi ile tutuklanan Kemal Tahir için zorluklarla dolu cezaevleri, onu daha fazla okumaya ve mevcut düzeni sorgulamaya iterken, öğretici bir okul işlevi gördü.¹⁵¹

Hapishane yıllarında uzun uzun düşünerek savunduğu ideoloji Marksizm’in Türk toplumu üzerinde uygulanabilirliğini ölçmeye çalışan Kemal Tahir, bir yandan Türk insanının yapısal özelliklerinin farkına varmış diğer yandan, Marksizm’in batı kaynaklı yapısından kendisini soyutlayarak doğu toplumlarını temel alan Asya Tipi

---

149 Tahir, a.g.e.,s.175

150 Geçgel, a.g.e., s.254

151 Karşlı, a.g.m

Üretim Tarzı (A.T.Ü.T.)'e doğru yönelmiştir. Cezaevi yıllarından sonra tam bir Osmanlı ve Anadolu hayranı olarak romanlarını yazmaya başlamıştır.

Çankırı cezaevi, onun Anadolu insanını yakından tanıdığı etüt ettiği laboratuvarın ilk merhalesi olmuştur. 1950 öncesi cezaevi notları arasında cezaevinde kalan diğer mahkûmların isimlerini not etmesi ve bazılarının suçlarını ya da özelliklerini belirtmesi gözleme dayalı romancılığa geçiş aşaması bakımından önemlidir. Anadolu insanının serüvenini anlatmaya başladığı cezaevinde yazmış olduğu romanları “Anadolu Yerliliği”ne attığı ilk adımların göstergeleridir. Bu anlamda cezaevi tecrübesi Kemal Tahir'in yerlilik kavramının şekillenmesinde önemli bir konuma sahiptir. Kemal Tahir'in Türkiye'nin demokratik hayatı açısından önemi Anadolu yerliliğine yaptığı vurgu nedeniyledir. Çorum cezaevinde geçirmiş olduğu günlerde Osmanlıya bakış açısını netleştirmiş ve Devlet Ana romanının temellerini atmıştır. Sosyalizm'e, Marksizm'e, Osmanlı'ya, Kemalizm'e olan bakış açıları cezaevlerinde netleşmiştir. Şimdi Anadolu insanını en belirgin şekilde anlattığı Köyün Kamburu, Yedi Çınar Yaylası, Damağası gibi romanlarının geçtiği ve Anadolu'ya olan bağlılığını en iyi şekilde yerleştiği Çorum Cezaevinde yaşadıkları ve düşünce yapısına etkileri ile ilgili bilgi vereceğiz.

2.3.5. Çorum Cezaevi ve Kemal Tahir'in Düşünce Yapısına Etkisi

Kemal Tahir ve birçok ünlünün mahkûmiyet yaşadıkları Çorum Eski Cezaevinin 1940'lı yıllardaki görünüşü

Kemal Tahir'in kaldığı cezaevinin günümüzde ki görünüşü

Kemal Tahir, 1944 Ekim ayından, 9 (10) Ocak 1950'ye kadar Çorum'da kalmıştır.¹⁵² Kemal Tahir'in Çorum cezaevine ilk gelişini birlikte hapis yattığı arkadaşı Celalettin Arif Demirel 27 Nisan 1983 tarihinde Çorum Gazetesinde yayınlanan yazısında şöyle anlatmaktadır:¹⁵³

"Çorum Cezaevinde elini sıkma şerefine eriştiğim insandır Kemal Tahir. Onunla çabuk kaynaştık. İlişkimiz arkadaşlık sınırını aşarak kardeşliğe dönüşüverdi. Etrafına ışık saçan bir meşaleydi o. Malatya Cezaevinden sürgün edilmişti Çorum'a. gereksinimlerini temin etme, barınma, çevre edinme çabası içindeydi. 1945 yılında cezaevinde barınma, çevre edinme, namus, şeref ve haysiyeti koruma ne demektir erbabı bilir."

Çorum, Kemal Tahir'in edebî şahsiyetinin oluşumunda Anadolu şehirleri içerisinde çok önemli etkiye sahiptir. Kemal Tahir'in edebî şahsiyetinin temel özelliklerinden olan dili, çok büyük oranda bu yörenin dili kullanış şekli ile şekillenmiştir. Kemal Tahir, Çorum'da diğer şehirlerde olduğu gibi birçok Roman konusu derlemiştir. Çorum yöresini konu alan romanlarında yazarın yazım tekniğindeki farklılık dikkat çekmektedir. Kemal Tahir, bu döneme kadar romanına şahsın dramını esas alırken; bu dönemden itibaren toplumun dramından şahsın dramına gitmeyi tercih etmiştir. Çorum yılları, Kemal Tahir'in Osmanlı tarihiyle gittikçe artan bir şekilde ilgilenmeye başladığı, Osmanlı toplumunu idare eden yasaları kavramaya çalıştığı yıllardır. Yazar, Çorum döneminin sonuna doğru, o yöredeki toplumsal ve ferdi hikâyelerin sunduğu imkânla, tarih okumalarını birleştirip Anadolu toplumunun kendine mahsus özelliklerini tespit ederek bu konuyu romanlarına taşımıştır.¹⁵⁴ Yazar, Çorum'daki dönemle beraber on yıla yaklaşan mahpusluk hayatından artık iyice bıkar. *"Bu mahpusluk, mektep talebeliğinden besbeter. İktidarsızlığımı böyle her fırsatta hissetmekten bıkmış usandım."*¹⁵⁵ diyen Kemal Tahir, aynı mektubunda *"Bazen sevgili bir yüz görmek nasıl da ihtiyaç oluveriyor."* diyerek yaşadığı yalnızlığı dile getirir.

---

152 Kemal Tahir'in Çorum'da kaldığı dönem olarak kaynaklarda 1944-1949 gösterilmektedir. Ancak yazarın 30.01.1950 tarihinde Nevşehir'den yazdığı bir mektupta kaydettiği 'Geldim geleli 19 gün oldu.' (Notlar 15, s.319) cümlesinden yazarın naklinin 9 veya 10 Ocak 1950'de gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

153 Bu yazılar Can Yoksul'dan temin edildi. Ayrıca bkz. İskende Özsoy, Kitaplı Casus Kemal Tahir, Milliyet, 16 Nisan 2013 tarihli yazısı

154 Kemal Tahir'in Çorum yıllarını Orhan Kemal'e ve eşi Semiha'ya yazdığı ve Notları'nın 15. cildinde yayınlanan mektuplarından bulabilmek mümkündür.

155 Tahir, a.g.e., Notlar 15, s. 202

Yazar, 26.7.1947 tarihli mektubunda, Çorum'daki zor geçen günlerini anlatır ve eşi Semiha'yla şöyle “dertleşir”:
*Kırk günde iki Roman bitirdim. İkisini de yolladım. Birisine mukabil, iki dolma kalemlerle bir saat gönderdiler. Dolma kalemler ellişerden yüz lira, saatin fiyatı belli değil. Ben otuz liralık bir şey istemiştım. Şu halde verilen bedel topu topu yüz otuz lira oluyor. Bizde (Romancı) denilen cennet kuşundan daha bedbaht emeği daha değersiz mahlûk yok galiba! Burada bir arkadaşın 15 yaşındaki oğlu harmanlarda gündeliği 3 liradan amelelik ediyor. Bir diğeri, daha küçük bir çocuğa ayda elli liraya, yemek vesair de mal sahibine ait olmak üzere, manda güdüyor. Ben Son Saat gazetesine üç tane Roman yolladım. Birisini beğenip basmadılar. İkincisi 118 tefrika tuttu. Üçüncüsü bugün 70 tefrikayı buldu. Basılan iki Roman arasında bir ay geçtiğini hesaplarsak, 220 günden beri para yollamadılar. Tefrika adedi arttıkça ücreti dört liradan yavaş yavaş iki liraya indirdim. Şimdi dört yüz liraya razıyım. Dört yüz para göndermiyorlar. İki defa mektup yazdım, cevap yok. Üçüncü defa mektupla beraber şimdi basılmakta olan kitabı yollamıştım. Kitabı tefrikaya başladılar, gazete muntazaman geliyor, mektuplar gene cevapsız kaldı...*¹⁵⁶

*İki seneden beri şu kitapları yazdım: On Küçük Zenci, Bir Kirpiğin Yarısı, Bir Acayip Aile, Ödeşmek, Maceraya Tutku, Muhallebi Çocuğu, Bir Gecenin Beyliği, Gönül Denen Hayvan, Yedek Sevgili. Bu dokuz roman 1850 sayfa tutuyor. Ben iki senede ancak 850 lira kazanabilmişim. Seneliğim 425 liraya gelmiş. Hâlbuki bugünkü gazetede bir yazı okudum. Beş kişilik bir aile ayda dört yüz lira ile geçinemiyormuş. Hâsılı her ay bir Roman yazıp satamazsam, geçinmek imkânsız gibi bir şey. Ne gülünç değil mi şekerim. Amerika'da herhangi bir muharrir senede altı tane küçük hikâye neşrettirebilirse bir senelik ihtiyacını temin edermiş. Ben bunu altı romanla elde etmeye razıyım.*¹⁵⁷ Mektuptan anlaşıldığı gibi Çorum'daki günlerinin büyük bir kısmını geçimini temin etmek maksadıyla tefrika roman yazmaya adar ve kendi ifadesiyle, “hafif romanlar” yazmak durumunda kalır. Bir yandan edebî kaygıyla kaleme aldığı romanlar üzerine çalışırken diğeri yandan dönemin birçok gazetesine ortalama 20-25 tefrika süren basit ve aşk vakalarına dayanan romanlar gönderir. Bu romanlardan büyük kısmı yayımlanır. Herhangi bir edebî iddiası olmayan bu romanlar, yazarın başka bir yönünü ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Yazar, 29.4.1947 tarihinde

---

156 Coşkun, a.g.e., s.49

157 Tahir,a.g.e., Notlar, s.221-222

yazdığı mektubunda, “...Başımı kaşıyacak vaktim yok. Üç tane roman yetiştireceğim. Senede beş altı roman yazıp bastırduğım halde gene de geçim sıkıntısı çekmek acayip bir hal. Ama ne yaparsın...”¹⁵⁸ şeklindeki sözleri ile ne kadar çalıştığını ve gerekçesini ifade etmeye çalışır. Kardeşi Nuri Tahir, Kemal Tahir’in Camı Kıran Çocuk isimli romanıyla alakalı bir soruya verdiği cevapta kaydettiği, “Kemal Tahir’in kaleminin dışında bir kazancı yoktu. Geçim kaygısıyla çeşitli yazılar yazıyordu. Camı Kıran Çocuk da daha çok bu nedenle yazılmıştır.”¹⁵⁹ şeklindeki ifadelerle, yazarın Çorum’da ve daha sonraki yıllarda, geçim kaygısıyla romanlar kaleme aldığını gösterir. Aynı röportajda, Kemal Tahir’in bu tür romanlarından, edebî hiçbir değeri bulunmadığı için, “hiç söz etmediğini” belirtir. Çorum’da kaldığı yıllar Kemal Tahir’in en çok tefrika roman yayınladığı dönemdir. Yazar, Malatya’da daha ziyade edebî kaygıyla kaleme aldığı romanlarla uğraşırken Çorum’da çektiği ekonomik sıkıntılar sebebiyle, vaktinin çoğunu, kolayca yazılan tefrika romanlara ayırır. Bununla beraber burada kaldığı yaklaşık beş yıllık dönem, yazara dört romanlık malzeme kazandırır.¹⁶⁰

Diğer şehirlerde geçen romanlarda yazar, Murat isimli karakter vasıtasıyla doğrudan yer alırken Çorum yöresini konu alan romanlarında, yer almaz. Yazar, Çorum’da geçen Yedi Çınar Yaylası, Köyün Kamburu, Büyük Mal ve Rahmet Yolları Kesti romanlarında Tanzimat’tan başlayarak 1930’ların Türkiye’sine kadar ki yaklaşık 100 yıllık toplumsal tarihi konu alır. Bu toplumsal tarihte, Anadolu insanına hususiyetlerini kazandıran tarihsel kimliği bulmaya çalışır. Yazarın romanlarındaki bu tema değişikliği, yaşadığı fikrî değişimle ilgilidir. Kemal Tahir, 1940’ların sonuna doğru, Osmanlı tarihine yerli kaynaklardan bakmaya çalışır. Anadolu insanının özelliklerini tarihte arar. Yazarın bu tavrı, bir tür belgesel Roman oluşturma hedefinden kaynaklanmaktadır. Bu hedefin kaynağı, gençlik yıllarında okuduğu Fransız romanında, özellikle de Balzac’da aranmalıdır. Çorum’da bir yandan geçimini temin için durmadan roman yazan Kemal Tahir, bir yandan da hakkında yazılan yazılarla ve açılan davlarla uğraşmak durumunda kalır. 1948’lerin sonlarında Kemal Tahir hakkında üç dava açılır: “Malum ya, üç tane dava açıldı hakkımda... İşe yeni başlamışız gibi, on küsur seneden sonra tekrar mahkemelerde sürtüyoruz. Mamefih hiçbir ciddi şeyler değil. Birtakım

---

158 Tahir, a.g.e., s.214

159 Mehmet İncili, *Kemal Tahir’in Camı Kıran Çocuk Romanı Üzerine Araştırma*, İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Basılmamış Lisans Tezi, İstanbul, 1976, s. 68

160 Coşkun, a.g.e., s.49

saçma, pis iftiralar... Mahpusları soymak isteyen birkaç haydudun marifetleri... Komünist propagandası, Reiscumhur'a hakaret. Şu malum moda şeyler."¹⁶¹ Cümleleriyle bu davalar hakkında bilgi veren yazar, 22.2.1949 tarihli mektubunda, bu davaların aleyhine sonuçlandığını ve "Komünist propaganda yapmaktan" dört aya mahkûm olduğunu belirtir. Bu mahkûmiyeti kabul etmeyen yazar, yaşadığı hapisane ortamını anlatan şu sözlerle durumunu ortaya koymaya çalışır: "... Dava iftiradan ibaretti. İftira edenler sicilli şerirler idiler. Çorum Cezaevinde 300 kişinin önünde çete teşkil edip mahpusları soymaya, çocukların ırzına geçmeye teşebbüs ettiler. Başgardıyanları yaraladılar, müdüre hücum ettiler... Kapatıldıkları yerden gizlice valiye istida gönderip Nuri'yi ve beni şikâyet ettiler. Nuri Tahir beraat etti. Ben dört ay ceza yedim."¹⁶² Kemal Tahir, bu cezasını, 1950'de çıkan aftan sonra çeker. Yazar, 1950'deki genel afila eski cezasından kurtulurken bu ceza sebebiyle hemen çıkamaz ve aynı yılın Temmuz ayının sonuna kadar bu cezasını çeker.

Kemal Tahir Çorum'dayken 1947'nin yazında, o yıllarda Cemal Kutay'ın çıkardığı Millet dergisinde aleyhinde çıkan yazılarla ilgili şikâyette bulunur ve bu dergiyle davalı hale gelir. 7.7.1947 tarihinde yazdığı mektubunda "*Millet diye bir mecmua çıkıyor, bu mecmuanın son sayılarında bizim davayı mevzu bahsederek bize topyekûn hakaret ediyorlar. Okuyunca kan tepeme sıçradı. Bir hakaret davası açtım.*" ifadeleriyle, Türk aydınlarının kendini, dokuz sene sonra bu şekilde hatırlanmalarını şaşkırtıcı bulur. 17.11.1947 tarihli mektubunda yazar, bu davanın sona erdiğini, mahkemenin hakarete hükmettiğini, bunun sonucu olarak Cemal Kutay'ın altı ay hapse, iki yüz lira cezayı nakdiye ye ve yüz lira tazminata mahkûm edildiğini belirtir. Uzun yıllar hapisanede kalması, muhatap olduğu şartlar yazarı psikolojik olarak etkiler. 15.2.1949 tarihli mektubunda eşi Semiha'ya, "*Rahat yüzü gösteremediği için erkekliğinden utandığını*" ifade eder.¹⁶³ Başka bir mektubunda ise hayal etmekten büyük zevk aldığını, ama gerçekleşmediğinde kendini avuttuğunu belirtir.¹⁶⁴ 22.2.1949 tarihli mektubunda ise, yaşadığı sıkıntıların kendini ne kadar etkilediğini şu ifadelerle dile getirir: "*Ben son senelere gelinceye kadar, neşeli adamdım, sevgili Semiha, her şeye rağmen neşemi kaybetmez, dostlara yazdığım mektuplarda onlara keyifli şeyler*

---

161 Tahir, A.g.e, Notlar 15, s. 263

162 A.g.e, s. 277

163 A.g.e, s. 276

164 A.g.e, s. 265

söyledim. Yoksulluk bu tabiatımı bozuyor galiba... Şimdi ne kadar cehd edersem edeyim neşeli yazamıyorum. Bu da bana dehşetli zor geliyor.”¹⁶⁵

Kemal Tahir, Çorum’da bulunduğu dönemin son yıllarında tarihle ilgili okumalarını artırmış ve bu okumalardan elde ettiği malzeme ile tarihî roman yazma hevesine kapılmıştır.

Çorum Cezaevinde iken Anadolu insanı ile münasebetleri sebebiyle Osmanlı tarihine yönelik klasik eserleri gözden geçirmesine ve yoğun bir Osmanlı araştırmacılığına girişmiştir. Bu okuma yoğunluğundaki dönemlere Çorum Cezaevine Yozgat’tan tutuklu getiren jandarmalardan birisi olan Hüseyin Kutsal’ın anıları bize önemli bilgiler vermektedir. Kutsal, buraya tutuklu getirdiklerinde cezaevinde Kemal Tahir’in yattığını duyunca görevlilerden rica ederek tanışır. Kutsal’ın Çorumlu olduğunu öğrenen Kemal Tahir “*Delikanlı bana okumam için kitaplar getir*” diyerek ricada bulunur. Hüseyin Kutsal kızına bahsettiği bu anıda özellikle Mayk Hammer türü ve tarihçi Feridun Fazıl Tülbentçi’nin kitaplarından Kemal Tahir’e götürdüğünü ve hediye ettiğini aktarmıştır.¹⁶⁶ Çorum’da Kemal Tahir ile ilgilenen önemli kişilerden biriside “*Kırışın İsmail*”dir. Bu kişi tuğla ocağı işletmektedir. Ayrıca sosyalist fikirler taşımasıyla da bilinmektedir. Kentte (Çorum’da) Kemal Tahir’e Komünist Rusya’dan para geldiği, Kemal Tahir’in bu paraların bir kısmını “*Kırışın İsmail*”e verdiği söylentisi İsmail ustayı çok üzer. İhtimal bu kitapların temininde İsmail ustanın da rolü vardır.¹⁶⁷

Eşi Semiha’ya 25.11.1949 tarihinde yazdığı ve Çorum’dan yazılan son mektuplardan biri olan mektubunda, “...*tarihlerden not almaya devam ediyorum. Tarihi Romana başlamaya öyle bir iştahım var ki (ağzım sulanıyor) desem yeridir. Halbuki Evliya Çelebi’den sonra Peçevî Tarihi’ni daha sonra Naima’yı gözden geçirmek lazım. Notlar şimdiden 250 sayfayı buldu.*”¹⁶⁸ Şeklindeki ifadeleriyle tarihle ilgili okuma planını dile getirir. Kemal Tahir, bir araştırmacı kimliğiyle Osmanlı tarihinin temel kaynaklarını okuduktan sonra bu bilgi birikimini roman kurgusu içinde okura sunmayı düşünür. Romanın okur üzerindeki etkisinden yararlanmak isteyen yazar, okuru, tarih

---

165 A.g.e, s. 279

166 Alıntı: Hüseyin Kutsal’ın kızı Nebahat Kutsal. Babasının Kemal Tahir’den sürekli bahsettiğini ve Kemal Tahir’e olan hayranlığını sürekli dile getirdiğini aktarmaktadır.

167 Alıntı: Can Yoksul bizzat kendisi bu bilgiyi aktarmıştır.

168 Tahir, A.g.e, s.312

üzerinde düşündürmeyi, tarihle ilgili genel geçer hükümler hususunda şüpheyi düşürmeyi amaçlar. Sokrates'in "Sorgulanmayan hayat yaşamaya değmez." mantığıyla hareket etmektedir. Aziz Nesin'in aktardığı bir anekdot, Kemal Tahir'in şüpheli kişiliğinin en bariz göstergesidir: Kemal Tahir, *'Evinin kapı numarasından bile şüphe edeceksin. Değiştirdiler mi, duruyor mu, diye... Çıkıp kapıya bakacaksın, kendi kapının numarasını öğrenmek için'*¹⁶⁹ demektedir. Yazar, bu sözleriyle, şüpheli tarafını en açık ifadeyle ortaya koymaktadır. Verili olan her şeyi sorgulamayı esas alan bu tavır, kelimenin felsefi anlamı içerisinde tam bir entelektüel tavrıdır. Kemal Tahir, kendine ve çağdaşı olan diğer Türk aydınlarına "gerçek" olarak sunulan hemen her şeyin sorgulanması gerektiğini belirtir. Bu değerlendirmede, "kendi evine ait bir unsuru bile" sorgulamaya tabi tutması, yazarın sorgulanacak konulardaki aşırı hassasiyetini ortaya koymaktadır. Buradaki evi, Türk aydınının mensup olduğu ve içinde kendine mahsus bir dünya kurduğu bakış açısı, ideoloji olarak okumak mümkündür. Yol Ayrımı Romanında, Notları'nda da sıklıkla tekrarladığı, *"Biraz kuşkulansak çok şeyler düzelecek..."* tespitini yapar. İşte Kemal Tahir'in tarihe yönelimini ve tarihe farklı bakma gayretini bu zeminde değerlendirmek, anlamak mümkündür.¹⁷⁰

Kemal Tahir, Çorum'da, iç derinliğine vardığı Anadolu insanının gerçeğinin sayesinde, daha önce zihninde şekillendirdiği Anadolu insanı-Türk toplumu "gerçeklerini" sorgulamaya başlayarak Marksizm'in bakış açısı içerisinde yeni bir yaklaşım ortaya koyar. Kemal Tahir, Marks'ın teorileri ışığında ve eleştirel aklın rehberliğinde giriştiği tarih okumalarını ve mensup olduğu toplumu anlama gayretlerini hayatı boyunca Marksizm'in içerisinde telif etmeye çalışır. Hatta zaman zaman Marksizm'i de eleştirerek özgün bir bakış açısı oluşturmak ister. Bütün bu hususlardan dolayı Çorum'un hem dil ve üslup olarak hem de düşünce dünyası olarak Kemal Tahir üzerinde en büyük etkiyi yapan yer ve dönem olduğunu ifade etmek mümkündür.¹⁷¹

---

169 Nesin, Aziz, Politika Gazetesi, 20 Nisan 1977

170 Coşkun, a.g.e.,s.50

171 A.g.e.,s.49

3. BÖLÜM

3. TÜRKİYE'NİN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE KEMAL TAHİR'İN YERİ

3.1. ANADOLU KÜLTÜRÜNÜN KİMLİK OLUŞUMUNDAKİ ETKİSİ VE YERLİLİK

Kavramsal ve eleştirel düşünme konusunda ısrarlı görülen yazarın bir diğer ısrarı "yerlilik"tir. "Yerlilik" kavramı Kemal Tahir'in önemli kavramlarından. "Dünyadan haberli olmadan yerli, yerli olmadıkça da dünyadan haberli olunamaz."¹⁷² diyen yazar Roman sanatı ile "yerlilik" kavramı arasında ilişki kurar ve şunu söyler: "Romancının yaşadığı çevre ile ilgisini, alışverişini çevresi değil, Romancının kişiliği tayin eder. Bir Fransız Romancısı uzun yıllar Afrika'da yaşasa Afrika Romancısı olmaz, Afrika'yı yazan Fransız Romancısı olur."¹⁷³

Kemal Tahir'in yerlilikteki ısrarı, onun geleneksel/tarihi kaynaklara çokça değer verişle somutluk kazanır. Yazar bu konuda Nasrettin Hoca'yı örnek verir: "Bugün bizi ilgilendirmesi lazım gelen biricik nokta, Hoca Nasrettin fıkralarından, sosyologlarımızın, Anadolu Türk halklarının özelliklerini açıklamada çıkaracakları sonuçlardır."¹⁷⁴

Kemal Tahir'in yerlilik anlayışının en önemli çizgisi vatana faydalı olma ölçütüdür. Vatana faydalı olabilecek her şeye olumlu gözle bakan Kemal Tahir, tüm değerlendirmelerinde bu düşünce sistemini kullanır. Kemalizm, Sosyalizm, Marksizm, Batıcılık, hangi rejim, sistem olursa olsun Anadolu'nun süzgecinden geçsin, yerli olsun ve vatana faydalı olsun. Benimsediği ideolojilerin penceresinden değil Anadolu penceresinden ideolojilere bakarak düşünce yapısını ortaya koymuştur.

Anadolu ve Anadolu insanına olan yaklaşımının oluşmasında cezaevinde Anadolu insanı ile geçirdiği yılların etkisi büyüktür. Özellikle Çorum'da kaldığı yıllar Kemal Tahir'e yerlilik anlamında çok şey katmıştır. Yerlilik kavramının Kemal Tahir'deki etkilerini anlamamızda bize en iyi yol gösterici, yazarın kendi eserleri olacaktır. Üçlemeler olarak isimlendirilen *Yediçınar Yaylası*, *Damağası* ve *Büyük Mal* romanları ve Osmanlıya bakış açısının değişmesi ile kaleme aldığı *Devlet Ana* romanları çok önemlidir. Üçlemelerde Anadolu insanının köy yaşantısı ve Anadolu'yu

---

172 Kemal Tahir, Notlar / sanat edebiyat, Bağlam Yayınları, İstanbul,1990 s.199

173 Kemal Tahir, Notlar / sanat edebiyat 2, s.24

174 Sağlık, A.g.e., s.42

benimseme vardır. *Devlet Ana* romanında feodal batı sisteminde ki ayrışmaların nitelikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. San-Jan şövalyelerinden Notüs Gladyüs ile romanın kahramanlarından Mavro arasındaki konuşmalar batı ve doğu arasındaki ayrışmaları ortaya koymaktadır. Şövalyeye “sizin soylunuz neden asar köylüyü” diyen Mavro şövalye şu cevabı verir: “sıkı çalışmayan kunduracıyı, demirciyi de canı çekerse asar, acır da bağışlarsa, demire vurur ölene kadar.”¹⁷⁵ Mavro’nun sorusu ve cevabı Anadolu’da ki ahilik sisteminin batı tarzı toplumsal yapıdan farklı işleyişini çok iyi ortaya koymaktadır. Bu cevap bize yerlilik kavramının Kemal Tahir’in ifade şeklini ortaya koymaktadır.

“- Ahiler ne der bu işe aman şövalyem, çarşığı dar etmez mi soyluların başına? –Ahi de neymiş? –Bizim buraların çarşısı pazarı ahilerden sorulur. Subaşı da karışabilemez, tekfur da... Kadı karışır az biraz, kitabın yazdığı kadarlık... -Bunlar hep kafirliktir, Allah’ın emrine karşı gelmektir. Boşuna mı, Müslüman ayağında kalmanız”¹⁷⁶

Burada kâfirlik olarak nitelenilen şey, Anadolu üretim biçimini anlatan yerli bir ticari sistem olan "Ahilik Teşkilatı"na olan vurgudur. Şövalyenin anlayamadığı nokta derebeylerin, burjuvazi kesimin nasıl ki etki edemediği bir ticari sistem ya da yargı sistemi olabilir? Kemal Tahir, batı ile doğu kıyaslamasında yerli değerleri öncelerken tüm toplumsal yapıyı göz önünde bulundurarak bu kıyaslamayı yapmaktadır.

Kemal Tahir’in yerlilik anlayışı sosyalist bir yapı arz etmektedir. Ancak burada dikkat etmemiz gereken nokta, bu sosyalizm anlayışı Marksist bir yapı arz etmemektedir. Bu bakış açısının oluşmasına sebep olan şey, Marksizm’inde Kemal Tahir tarafından batılı bir fikri yapıya sahip olduğunu düşünmesi sebebiyledir. Bu sebeple Kemal Tahir, batı karşısında dururken seçtiği kavramları da bu yapıya uygun olarak seçmiştir. Bu kavramlar Tımar-Ahilik, Türklük, Devlet gibi toplumsal yapıyı ayakta tutan kurumsal kavramlardır. Bu kavramlar ile yerlilik kavramının içeriğini doldurmaktadır. Bu kavramlar ile ulaştığı noktayı şu şekilde ifade edilebilir. Başlangıçta Kemal Tahir, doğu-batı çatışması düşüncesi ile batı’dan ve düşünsel yapısından kopmayı sağlıyor. Sonraki aşamada Anadolu’da etnik yapıya dayanmadan vatan savunması ile ortaya çıkan gazilik kavramı sonucunda ortaya çıkan Türklük

---

175 Kemal Tahir, *Devlet Ana*, İthaki Yayınları, İstanbul 2005, s.30

176 A.g.e., s.30

kavramı ile batının karşısına çıkmaya çalışmıştır. Bu çıkış ile de tarihsel bir algı ortaya koymaya çalışıyor. Kendisine özgü olarak ortaya koymaya çalıştığı sosyalizm anlayışını bu noktada ifade ediyor. Anadolu’da yaşayan halka özgü bir sosyalizm ifadesiyle halkın sosyalistleştirilmesi değil devletin sosyalistleştirilmesini vurgulamaya çalışıyor. Gazilik anlayışını olarak sadece cumhuriyet dönemi ile sınırlandırmadan Osmanlı döneminden itibaren kullanmaya başlıyor. Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda göçebe olmayan ve belirli bir ırk anlayışı ile yola çıkmayan cemaat anlayışı ile devletin temellerini oluşturan kuruluş aşamasının yöneticilerinin Bizans ile karşı karşıya gelmeleri doğu-batı karşıtlığını ortaya koyması açısından önemlidir. Buraya kadar anlatmaya çalıştığımızı Kemal Tahir’in eserlerinden örnekler vererek temellendirmek ve daha anlaşılır kılmak istiyoruz. Kemal Tahir, kuruluş aşamasında Ertuğrul Bey’i feodal otoriter yapıdan ayrı bir değerlendirmeye alıyor. *Devlet Ana*’da Mavro ile şövalye arasındaki diyalogda:

“-Bildiğimiz it tasması gibi mi? Aman şövalyem? – Tamam bildiğin it tasması... bizde köylü on yaşını buldu mu, soylusunun demircisi, uygun bir tasma döver, oğlanın boynuna geçirip perçinler sıkıca...- Gider başka demirciye söktürürüm. Vicdanlı demirci hiç mi yoktur sizin oralarda?... –Vicdanlı demirci... Vicdanlı demirci, bizim oralarda pek çoktur ama, köylünün boynundan tasma sökeni hiç yoktur. Çünkü demirini söktüren köylüyü, asarlar bizde, söken demirciye geldi mi, onu kazığa vururlar!”¹⁷⁷

Burada Kemal Tahir’in ifade ettiği Ertuğrul Bey’in köylü halka olan davranış şekli bu batı tavrının, tarzının doğudaki karşı duruşunun ne olduğunu göstermektedir.

“ Türkmen kitabının kavlince, varlıklılar, mallarının onda birini yoksullara verecek... Hıristiyan reayadan haraç alır. “Alır” dedimse varsa alır. Ertuğrul Bey’in gücü yeterse yoksula, üste verdiği olur. Bu sebeple beylik sürüleri azalmıştır iyicene! – Vermeyiversin! Vermeyince n’olur? – Aslında bir şey olmazmış ama Ertuğrul Bey onur etmekteymiş “Yok” demeğe... Beyliğine yaraştıramamaktaymış...”¹⁷⁸

Batı’nın feodal tavrını ifade etmek için bir başka romanı olan *Yorgun Savaşçı*’da da şu vurguyu yapmaktadır:

---

177 A.g.e., s.31

178 A.g.e., s.35

“Bu özellikteki topraklarda, batıda olduğu gibi, özel mülkiyet yerleşip gelişemez, zenginlikler sayılı ellerde toplanamaz. Sizde batı anlamında feodalitenin bulunmaması bundandır. Çünkü ne kadar güçlü olursa olsun, hiçbir feodal, böyle topraklarda serflerini doyurup kendisini zengin edecek tarımı, yalnız kendi gücüyle sürdüremez! Türkçesi, toprakları tarımda tutmak için gerekli bayındırlık işlerini sizde ancak devlet yapabilir. İşte bu sebepten, sizin topraklar haklı olarak devletin mülkiyetindedir. Gene bu sebepten batıda devlet, sırasında bir sınıfın öteki sınıfı ezmek için kullandığı araç haline geldiği halde, sizin devlet, ana ödeviyle toplumu ihya edicidir. Yani, batıda devletin olmadığı zamanlar, toplumlar var olmuşlardır, ama doğuda devletsiz toplum görülmemiştir.”¹⁷⁹

Dikkat edersek devletin kutsallığı vurgulanmakta ve yerli / milli değerler her fırsatta ön plana çıkartılmaktadır.

Kemal Tahir, Anadolu insanının farklılığını ifade ederek yerlilik konusunda batı ile aramızdaki uçurumun resmini çizmeye çalışmaktadır. Anadolu'nun kendine özgü yapısındaki yerli değerlerin insan yapısında da olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Notlar: Osmanlılık/Bizans isimli eserinde:

“Doğuda insanlar, zengin olsunlar, yoksul olsunlar her tehlikeli dönemde, her zaman sıkıştıkça hemen devlete dönerler. Her şeyi ondan beklerler”¹⁸⁰

“Anadolu insanının özelliğini, Anadolu'nun özelliği yapar. Bu özellik gelişmelerle doludur ama genellikle, bütün tarihsel gelişimi, benzerlik gösterir. Çeşitli idareler ve baskınlar, Persler, Yunanlılar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar bu toprak parçasını, kendi sistemlerine uydurmak için elbette zorlamışlar, fakat bunun imkânsızlığını anlayarak, ona boyun eğmişlerdir. Bu imkânsızlık Anadolu topraklarının genellikle verimsiz olmasından gelir. Anadolu'da her şey vardır ama az vardır.”¹⁸¹

Kemal Tahir yerliliği toprak mülkiyeti, üretim yapısı, devletin yıkılışına sebep olan batılılaşma ile gelen kültürel bozulma, kerim devlet anlayışı gibi kavramlar üzerine kurmakta ve bu sistemin sonucunda da kendisine has bir anlayış oluşturmaktadır. Bu anlayış içerisinde Marksizm, sosyalizm, vardır. Fakat Anadolu ve Anadolu insanının kodlarına uyum sağlamış, Anadolu'nun süzgecinden geçmiş bir düşünce yapısı oluşturmaya çalışmıştır. Anadolu'ya uygulanabildiği kadar sosyalist,

179 Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*, Tekin Yayınevi, İstanbul 2002, s.147

180 Kemal Tahir, *Notlar: Osmanlılık Bizans*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 1992, s.318

181 A.g.e., s.167

Marksist olmuştur. Demokratikleşmeye olan en önemli katkısı da düşünce yapısının temel unsurlarını oluşturan bu fikri savunması açısından önem arz eder. Yerlilik kavramını oluştururken de batılılaşmaya olan bakış açısı ve Osmanlı yapısına duyduğu hayranlık sacayağının diğer vazgeçilmez unsurlarını oluşturmuştur.

3.2. KEMAL TAHİR'İN OSMANLIYA BAKIŞ AÇISI İLE YERLİLİĞE KATKISI

Her şeyden evvel, Kemal Tahir Türk toplumunun gelişim ve evrelerini Batı toplumu ile bir tutmamış, tarihsel ve toplumsal meseleleri de bu çıkış noktasıyla ele almıştır. Çünkü **“Doğu devlet tipi”**ni tartışmaya açan Tahir'e göre, tarih doğu'da batı'da olduğundan daha farklı şekilleniyordu. İşte bu yüzden Türk toplumunu anlamak için öncelikle Osmanlı tecrübesini incelemek gerekmektedir.

Kemal Tahir'in hayatında, Osmanlı Devleti'nin yerinin ve öneminin bambaşka olduğu bilinmektedir. O, Osmanlı Devleti'nin otoritesine, devleti idare etme gücüne, insanların ona karşı bağlılığına oldukça hayrandır. Ondaki bu Osmanlı sevgisi, hatırı sayılabilecek şekilde Osmanlı Devleti üzerinde durmasına neden olur.

Kemal Tahir, yerli olmaya çalışırken ve Türk tarihini, toplumunu inşa ederken somut modeli **“Osmanlı”**dır. Osmanlı toplumunu, kurumlarını ve yöneticilerini Doğu'nun en güçlü kalesi olarak görmektedir. Kemal Tahir neredeyse bütün tezini Osmanlı üzerine inşa etmektedir. Çünkü Osmanlı toplum yapısında Asya'nın, Doğu'nun birikimlerini gördüğü söylenebilir.¹⁸²

Bu bağlamda rol model olarak Osmanlı'dan yola çıkan Kemal Tahir, olağanüstü bir sisteme sahip olarak gördüğü Osmanlı Devleti'nin doğrularını ve hatalarını bulmaya çalışmış ve bunları içinde bulunduğu günün şartları bağlamında değerlendirerek çeşitli önerilerde bulunmuştur.

Ona göre Osmanlı insanı: *“Köklerinden koparak devletle özdeş olmuş bir insan kitesidir. Bağlı oldukları tek yer, Padişahın kişiliğinde yasayan Osmanlı Devleti'dir.”*¹⁸³

“Yıllardır konuşuyoruz, görüyorum ki hâlâ Osmanlı'yı hafife alanlarımız var. Dünyada kurulmuş imparatorluklar yüz elli iki yüz yılda paramparça olduğu halde, Osmanlı İmparatorluğu'nun neden 600 yıl sürdüğünü hiç düşünmüyor muyuz?... Bütün

182 Murat Özkul, *Kemal Tahir'in Osmanlılığı: Mitos Ya da Gerçek*, Hece dergisi yıl:16, sayı:181, ocak 2012, *Türkiye'nin Ruhunu Arayan Aydın Kemal Tahir*, özel sayı:23,s.145

183 Kemal Tahir, *Notlar:Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1992, s. 212.

imparatorluklardan gereken tarih dersini almış ve buna göre bir çekirdek model kurmuştur da ondan!...¹⁸⁴

Kemal Tahir, doğu ülkesi olarak gördüğü Osmanlı'yı Marksizm'in Asya Tipi Üretim Tarzı ile ilişkilendirerek, bir devletin içinde bulunduğu dönemin şartları doğrultusunda nasıl bir yol izlemesi gerektiğini ifade etmeye çalışır.

Kemal Tahir'in Osmanlıya bakış açısının çok sert eleştirilerle dolu olduğu dönemlerde vardır. Bu eleştirilerin yönü bir dönemden sonra değişmiştir. Bu değişen bakış açısında Çorum Cezaevinde yattığı yılların etkisi önemlidir. Çorum Cezaevinde iken Anadolu insanı ile münasebetleri sebebiyle Osmanlı tarihine yönelik klasik eserleri gözden geçirmesine ve yoğun bir Osmanlı araştırmacılığına girişmiştir.

Bu okumaları yapmadan önceki bazı düşünceleri şu şekilde idi: Kemal Tahir'in 1969'lara kadar hemen her fırsatta Osmanlı Devleti'ni bir "talan devleti" olarak gördüğüne şahit oluruz. Bağlam Yayınları'ndan "Osmanlılık/Bizans" adıyla çıkan notlarında, Osmanlılığın, ölümüne kadar sürdürdüğü biricik üretim sisteminin "talan" olduğunu söylemiş ve şöyle devam etmiştir: "*Gücümüz yettikçe dışarıyı talan etmişiz, buna güç yetiremez olunca iç talanla geçinmeğe çabalamışız.*"¹⁸⁵ Bir başka yerde bu görüşünü tekrarlar: "*Osmanlılığın tanıyıp kavradığı, sonuna kadar dışta ve içte aralıksız sürdürdüğü biricik iktisadî düzen, talan düzenidir. Talan düzeninden başka iktisadi münasebete aklı ermeyen Osmanlılık...*"¹⁸⁶ Ona göre Osmanlı tarihi, insan değerini daima çamurda tutan insan sefaletiyle doludur.¹⁸⁷ Bu nedenle Mithat Paşa'ya gelinceye kadar sahici bir tek idealist, Mustafa Kemal Paşa'ya gelinceye kadar da işe yarar bir gerçekçi yetiştirmemiştir. Osmanlılık "Osmanlı çarşısı gibi, Osmanlı medresesi, Osmanlı Güzel Sanatları da hiçbir orijinalite taşımaz." Osmanlıda hayat, köksüz ve sahtedir. Osmanlı sanatı içi boş kalıpların, Osmanlı düşüncesi, gerçekten kaçan, işe yaramaz fikirlerin toplamından ibarettir.¹⁸⁸ Osmanlı aydınının insan sevgisi namussuz bir sevgidir.¹⁸⁹ Bu sert eleştirileri ortaya koyduğu dönemlerde Kemalist bir düşünce yapısına sahip olan Kemal Tahir hayatında geçirmiş olduğu düşünsel evrim süreçleri ile öyle bir noktaya gelecektir ki yukarıda hakarete varan bir şekilde sarf etmiş olduğu

---

184 Bozdağ, a.g.e., s. 49.

185 Kemal Tahir, *Osmanlılık/Bizans*, Bağlam Yayınları, İstanbul, İstanbul 1992, s.30

186 A.g.e., s.126

187 A.g.e., s.31

188 A.g.e., s.54

189 A.g.e., s.129

sözlerin tam tersi bir düşünce yapısına sahip olacaktır. Bu düşünce yapısı Osmanlıya hayran bir şekilde bürünecek ve içerisinde bulunmuş olduğu sol camianın tepkisiyle karşılaşacaktır. Kemalist bir düşünceden önce, Nazım Hikmet'in etkisiyle Marksist düşünceye, daha sonra cezaevindeki Anadolu insanının etkisiyle de "Anadolu Yerliliği"ni merkeze alan bir düşünce yapısına geçiş yapacaktır. İnsanın sürekli sorgular bir akılla hareket etmesi gerektiği fikrine sahip olan Kemal Tahir, insanın evine her girip çıktığında kapı numarasını bile tekrar kontrol etmesi gerektiği gibi ilginç bir düşünceyle bunu ortaya koymaya çalışmıştır.¹⁹⁰ Kemal Tahir'i dönemin önemli fikir adamlarından birisi yapan en belirgin özelliği budur.

Kemal Tahir'e göre gerçeklik, onun gözünde, bir kere ele geçirildi mi, sonuna kadar avucumuzda kalacak bir mücevher değildir. 1968'lerde yazılmış bir notunda, "aydın namusu" uyarır ve Osmanlı'nın temel ekonomik düzenini "talana" bağlayanları, bu arada kendisini de sıkı bir eleştiriye tabi tutar. Düşünce yapısındaki değişimin belirgin etkileri görülmeye başlar. Ekonomisi talana dayalı bir devlet, 650 yıl yaşayabilir mi? Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar kıtaları yönetmesi, bu imparatorluğun sadece talana dayanamayacağını, talana dayanan bir topluluğun, kısa zamanda dağılacığını söyler. Daha sonraları ise bu konudaki görüşleri belirginleşir ve Osmanlı ekonomisinin talana dayandığı iddiasının yanlışlığı üzerinde durur.¹⁹¹

Mustafa Armağan'ın bir gazete yazısında şu bilgi yer almaktadır:

Ölümünden 9 ay önce yazdığı 20 Temmuz 1972 tarihli bir notta ise düşüncelerinin ulaştığı nokta görünmektedir:

"Osmanlı'da araştırılması, akıl erdirilmesi, geleceğe doğru işe yarar hale getirilmesi gereken, Osmanlılığın belli bir tarih döneminde, belli bir coğrafya alanında, insanlığa onur veren, insanlığı yücelten ölümsüz yanıdır. Bu yan, hiçbir cellât çetesi, haydut sürüsü tarafından, en namussuz düşman pususunda öldürülemez. Yaşamaktadır, gelişerek yaşayacaktır... Biz, tarihin bize verdiği bu onurlu üstünlüğü bugün de

---

190 Aziz Üstünel bir röportajında şu anekdotu aktarmakta: "Yayınevinde çalışırken 22 yaşında Kemal Tahir'i tanıdım. Bilgi Yayınevi sahibi A. Tevfik Türk, "Caddebostan'a gideceksin" dedi. Gittim, o zaman Devlet Ana'yı yazıyor, son bölümünü. Kemal Tahir, elinde kehribar tespit, yanında Bülent Ecevit ve İsmail Cem oturuyor. Sohbet ediyorlar. Diyor ki Kemal Ağabey, "Fatih Sultan Mehmet niye hem Rumeli'ye hem de Anadolu'ya iki otağı kurarmış? O zaman o kadar çok casus varmış ki, seferin nereye olacağı belli olmasın diye iki otağı kurarmış..." İşte böyleydi sohbetleri, bana derdi ki Kemal Ağabey, "Oğlum her sabah kalktığında, kapıdan çıktığında mutlaka evinin numarasına bak!" "Nasıl yani?" derdim. "Bak bakalım orada mı uyandın? Bu devlet gece gelir, evinin numarasını, hatta evini bile değiştirir senin" derdi. (<http://www.turkiyegazetesi.com/makaledetay.aspx?ID=417615#.UXGr29BrPIU>)

191 Mustafa Armağan, *Kemal Tahir ve Osmanlı Talan'ı*, 2006, s.1, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=784825&keyfield=>

taşıyoruz, farkına varalım varmayalım, geliştiriyoruz. Yerli yabancı düşmanların önlemek istedikleri mesele işte budur."¹⁹² Kemal Tahir'i 40 yıldır aynı düşünceleri tekrarlayanlardan ayıran, işte budur! O, sürekli arayan ve düşünen, bazen yanlış, bazen doğru, ulaştığı sonuçları, okuyucusunu şaşırtsa da onunla paylaşmaktan çekinmeyen bir yazardı.¹⁹³

Tahir, Osmanlı'yı açıklamaya çalışırken Osmanlı ile Batı toplumları arasında kıyaslamalar yaparak, Osmanlının nasıl bir toplum yapısına sahip olduğu ortaya koymaya çalışmıştır.

Kemal Tahir'in Osmanlı konusuna değindiği eserlerin başında en ünlü eseri *Devlet Ana* gelmektedir. Tahir, eserinde genel olarak Osmanlının nasıl kurulduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Kurulmak üzere olan Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik-sosyal yapısı ve bu yapı üzerinde teşekkül eden insan ilişkileri eserde Batı'nın derebeylik düzenine karşı daha hoşgörülü ve insanca bir düzen olarak açıklanmıştır.¹⁹⁴

Kemal Tahir'in Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili tespitleri oldukça yerindedir. Tahir, Osmanlı'nın özelliklerini ortaya koymaya çalışırken şu tespitlerde bulunur:

"Kabileler arasında hesaplaşma yapılmamıştır. Bu da Osmanlı'nın aşiret devleti karakteri taşımadığını gösterir. Irk esasına göre kurulmamıştır. Çünkü 120 yıl Bizans Rumluğuna ve Rumeli Slavlığına doğru genişlemiştir. Talancı, yerle bir edici, atının bastığı yerde ot bitirmeyici barbar akınları şeklinde yürümemiş, Söğüt'ten Bursa'ya arasındaki 60 fersahlık yolu 60 yılda almıştır. (1 fersah 4.440 kilometreye karşılık gelmektedir.) Yobaz din yapıcı, zorla din değiştirici değildir. Tersine, devletin çıkarı için din değiştirme zorlamalarını merkezi devletin gücüyle sonuna kadar önlemiştir. Ekonomik temelinde kişisel mülkiyeti değil, toplumsal mülkiyeti benimsemiştir. Bu özellik de, Osmanlının, feodal olmadığını gösterir. Merkezi devlet özelliği sınıfsal devlet değil, toplum çıkarlarını kişisel çıkarların üzerinde tutan Doğulu merkezi devlet ya da bürokrat merkezi devlet karakterindedir. Din de, mülkiyet gibi, devlet üstü ve devlet dışı bir kategori olmayıp devlet örgütlerinden biridir. Bir memur örgüttür. Devlet anlayışı devletin bir aile mülkü olmasına dayanan Orta Asyalı devlet anlayışından ayrılmış, toprağı devletin malı saymıştır. Yukarıda saymış olduğumuz bu

---

192 Tahir, a.g.e,s.495

193 Mustafa Armağan, *Kemal Tahir ve Osmanlı Talan'ı*, 2006,s.1, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=784825&keyfield=>

194 Selahattin Hilav, *"Kemal Tahir'in Felsefi Düşüncesi ve Devlet Ana"*,Derleyen: Halit Refiğ, Gerçeğin Değişkenliğinde Kemal Tahir, Ufuk Kitapları, İstanbul 2000, s. 146-153.

özelliklerden ötürü Osmanlı İmparatorluğu'nda uzun yıllar birçok millet huzur ve barış içerisinde yaşamıştır."¹⁹⁵

Kemal Tahir romanlarında "Osmanlı'nın Sistematik Devlet Yapısı" ile ilgili konulara değinmektedir. Kemal Tahir'e göre Osmanlı Devleti Orhan Gazi'den bu yana modern anlamıyla devletçidir. Bu devletçilik tersaneler, baruthaneler madenlerden, tarımda toprak mülkiyetini elinde tutan ve yerine göre bayındırlıktan tutunda, eğitime, yargılama örgütlerine, loncalara kadar bir merkezi otoritenin denetimindedir. Dini bile devletleştiren bu otorite, iç ve dış ticareti aralıksız denetlemektedir, pazardaki fiyatları belli bir çizgide tutmaktadır. Böyle mükemmel bir devlet sırasında, despot da olmak zorundadır. Yazara göre, eğer Osmanlı Devleti despotluktan, merkezilikten, bürokratlardan vazgeçtim derse Osmanlı reayası ayaklanır, bunları geri getirmesini ister, hatta bunun için zorlar.¹⁹⁶

Kemal Tahir, Osmanlı konusundaki görüşlerini "*Devlet Ana*" adlı romanıyla dile getirdiğinde yıl 1967 idi. Bu romandan evvel 1960'lı yıllarda Marks'ın ATÜT (Asya Tipi Üretim Tarzı) Türk sosyalizminin gündemine girdi. ATÜT tezi Kemal Tahir'in fikir dünyasının temelini oluşturdu. Tahir'e göre; Bizans, ilk dönemlerinde halkı kollayan, onu sömürmeyen (ya da az sömüren) "devletçi" bir model uyguluyordu. Halk da hoşnuttu. Ne var ki sonraki dönemlerde Bizans ATÜT'den ayrılarak tekfurlar eliyle Avrupa feodallığına benzemeye başladı. Böylece halktan yana olan "insancıl sistem" bozulmaya başladı. Osmanlılar ise işte tam bu yıllarda "Tımar" ya da bir başka ad ile "İkta" sistemine geçerek eski devletçi Bizans modeliyle Ortadoğu devlet biçimlerinin bir sentezini kuruyordu. Hamurunda dini inançlara ve insana duyulan saygı ve sevgi olan bu model, yükselmekte olan Avrupa feodalizminden daha insancıl ve daha ferah bir yaşam vaat ettiği için başta Balkan halkları olmak üzere bütün Doğu Avrupa toplumlarını, köylülerini akın akın Osmanlı bayrağı altına çekiyordu. Köylüler Avrupa feodalizminin zulmünden kaçıyor. İşte Osmanlı'nın kolayca büyüüp yayılıp yüzyıllarca ayakta kalabilmesinin sırrı bu sistemdedir: "Tımar" ya da "İkta" sistemi¹⁹⁷.

---

195 Kemal Tahir, *Notlar/Osmanlılık-Bizans*, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul. s.420-421

196 Kırbaş, a.g.e., s.24

197 Tımar konusunda yapılan ilk çalışmalar, sistemin kökenini Ortaçağ İslam dünyasında mevcut olan ikta sistemine bağlamaktadır. En erken İslam devletlerinde kat'a ismiyle anılan toprak parçaları, vergilerini toplamak üzere önde gelen şahıslara özel mülk olarak tahsis edilmiş, karşılığında ise bu şahıslar devlete öşürlerini ödemişlerdir. Bu toprak tahsislerinin özel mülke dönüşmesiyle birlikte geri alınmaz veya başkasına tahsis edilemez hale gelmesi, sistemin gelişmesini engellemiş ve ikta' adıyla yeni bir tahsis sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Tımar sisteminin kökeni üzerine yapılan sonraki araştırmalar, sistemin bir Bizans kurumu olan pronöia ile

Ana sebep, ne “İman gücünde” ne de “yeşil sarıklıların” yardımlarında, yalnızca ama yalnızca bilimde, ekonomik şartlarda yatmaktadır...

Osmanlı Toplumunda toprak mülkiyeti ve devlet düzeni şöyle ifade edilir “Osmanlılığın, tarih içinde, üstüne aldığı ödev bence, toprağı sahipsiz kılarak çağının derebeylik düzenini küçük işletmelere bölmek, bu küçük işletmelerin zamanla belli ellerde toplanmasını şiddetle önlemektir. Osmanlılıkta hemen bütün topraklar Allah’ındır. Padişah Allah’ın vekili olarak bu toprakları reayasına kiracı gibi vermiştir. Buna karşılık yetiştirdiklerinin vergisini çoğunlukla mal olarak alır. Bu düzeni sipahiler gözetir. Sipahi tımarları gibi, vezir haslarının da temelinde küçük işletmeler vardır. Osmanlı toprak yasaları, bu küçük işletmelerin büyümemesi gibi miras yoluyla küçülmemesini de kollar.”¹⁹⁸

Batıda ilk çağların kölelik sisteminden bu yana özel mülkiyet kutsaldır. Osmanlıda ise devlet kutsaldır. Osmanlıda devlet tehlikeye düştüğünde devletten sorumlu olanlar, bir dakika önce en akıl almaz suçlamalarla geri ittikleri en akıl almaz sistemi kabullenmekte duraklamazlar. Bu en akıl almaz sistemin ne olduğunu Kurt Kanununda şöyle anlatır “Osmanlılar, tutmak zorunda kaldıkları batılılaşma biçimiyle kesin olarak ölüme doğru gittiklerini çoktan anlamışlardı. O zamanlar Batıda iki tane ayrı çatışan batı yoktu. Sosyal adalet arayan batı 1917'den sonra olduğu gibi, etiyle kemiğiyle meydana çıksaydı, biz Osmanlılar devlet eliyle adam zengin ederek batıya benzeme çılgınlığından hemen vazgeçerdik. Halkımız bütün tarihi boyu sosyal adaleti uygulayacak devleti aramıştır. Biz tarihimizin gelenekleriyle buna yatkınız. Bu da

---

benzerliği üzerine yoğunlaşmıştır. Rumca "bakım" anlamına gelen pronoia terimi, Farsça olan tımar teriminin tam karşılığıdır. Bizans pronoia sistemi, 7. yüzyıldan beri var olan theme sisteminin gerilemesinin bir sonucu olarak 12. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Normalde askeri birlikleri tanımlamak için kullanılan theme terimi, büyük askeri bölgelere ayrılan Bizans toprakları için de kullanılmıştır. Her theme'nin başında, geniş askeri ve sivil yetkilere sahip bir şahıs bulunmaktadır. Askeri birliklerin yerleştirilmesiyle sistem Anadolu'ya getirilmiş ve böylece themeler, idari bölgeler olmalarının yanı sıra, askeri birlikler tarafından yerleşilen bölgeleri de tanımakta kullanılmıştır. Babadan oğul'a geçebilen hizmet karşılığında askerlere toprak tahsislerinin yapılmasıyla, theme sistemi mahalli ordunun beslenmesi önemli bir kurum haline gelmiştir. Her asker kendisine tahsis edilen toprağa yerleştirilerek savaş zamanında silahı ve atıyla sefere katılmakla yükümlü kılınmıştır. Bizans İmparatorluğu'nun sonuna kadar devam eden sistemin zaman içerisinde değişmeye uğradığı görülmektedir: 11. yüzyılın ortalarına doğru themelerin idaresi, gelirlerinin tamamıyla birlikte aristokratlara devredilmiştir. 12. yüzyılın başlarında ise, toprak tahsislerinin askeri hizmet karşılığında yapıldığı ve tahsis sahiplerinin bir tür askeri aristokrasiye dönüştüğü feodal bir yapı kazanmıştır. Bu dönemde, askeri aristokratlar, atlı ve silahlı olarak, sahip oldukları toprakların değerine göre değişen sayıda askerlerle birlikte savaşa katılmak mecburiyetindeydiler. Selçuklu iktâ ve Bizans pronoia sistemlerinin yukarıda belirtilen nitelikleri karşılaştırıldığında, her ikisinin de, Osmanlı tımar sistemiyle benzer taraflarının bulunduğu, dolayısıyla, her ikisinin de tımar sisteminin kökenini teşkil edebileceği düşünülebilir. Acun, Fatma, Türkler Ansiklopedisi, Klasik Dönem Eyalet İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması, s.899-900

198 Tosun, a.g.e.,s.52

elbette batılılaşmanın başından beri olduğu gibi tepeden inme başlayacaktı ama halkın yatkınlığına dayanacaktı. Ama öte yandan “Bu arada birden sosyalizmi benimsemeğe kalksaydık, vay'dı o sosyalizmin haline!”¹⁹⁹

Osmanlı toplum düzeni Sait Halim Paşa'ya göre “Osmanlıda Monarşi, batıdan ayrı bir anlam taşır. Bizde toplum, (Türk-İslam) inançlarına uyan özel kurallarla yürütüldüklerinden, her zaman yeterince ve özgürlük anlayışı içindedir. Osmanlı'da oldum olası batı anlamında sömürü, söz konusu değildir. Batıda devlet, sosyal sınıflara dayanır. Osmanlıda ise, padişah da içinde, herkes devlete dayanır.”²⁰⁰

Kemal Tahir Osmanlı toplumunun Batılı şemalar ile açıklanamayacağı vurgusunu yapmaktadır. Çünkü Osmanlı toplumundaki üretim ilişkileri ile Batı toplumlarındaki üretim ilişkileri birbirinden tamamıyla farklı ve birbirine zıttır. Bu nedenle Osmanlı, Batılı anlamda sınıflı bir toplumda değildir. Osmanlıda derebeylik, asilzadelik ve burjuvazi yoktur. Osmanlı merkezi yönetimle yönetilen bir memur devletidir.²⁰¹

“Kemal Tahir ilk romanlarında Türk toplumunda Batı'dakine benzer sınıf çatışmaları olmadığını ortaya koyarken, daha sonraki romanlarında sınıf yerine devletin birleştirici ve koruyucu güç olduğunu ifade etmeye başlamıştır. *Yorgun Savaşçı* bunun en güçlü örneğidir. Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin çöktüğü, ülkenin işgal altında kaldığı karanlık günlerinde asker, sivil bir grup aydının yeni bir devlet arayışı hikâye edilmektedir. Kemal Tahir'e göre Batı'da devlet olmadığı zaman da, sınıfların ve onu temsil eden kilisenin varlığı sayesinde toplumlar dağılmaktan kurtulabilir. Ama sınıfları olmayan Türk toplumu devletsiz kalırsa dağılır. Devlete verdiği bu öneme rağmen Kemal Tahir devleti kutsallaştırmamakta, yanlış siyasetçilerin kötü yönetiminde devletin halkına ters düşebileceğini de ifade etmektedir. Bunu tipik bir örnek olarak, *Bozkırdaki Çekirdek* adlı Romanında “Köy Enstitüleri”ni göstermektedir. Burada işlenen konu, devletin köylünün içinden rejimin bekçileri olarak seçtiği eğitimcilerle köylüyü köyünün içinden içinde zapturapt altında tutma girişimidir. Kemal Tahir'e göre, Türk toplumunun bünyesine yabancı olduğu “enstitü” adından da anlaşılın, köylünün adını doğru dürüst telaffuz bile edemediği bu girişim, Batı'dan

199 Kemal Tahir, *Kurt Kanunu*, İthaki Yayınları, İstanbul 2005, s.228

200 Hulusi Dosdoğru, Sait Halim Paşa., Aktaran., "Kemal Tahir", s.531; Bu konuda bkz.: Said Halim Paşa, *Buhranlarımız*, Yay. Haz. Ertuğrul Düzdağ, İz Yay., İstanbul 1991, s. 27.

201 Kemal Tahir, *Notlar/Osmanlılık-Bizans*, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul. S.116-120.

esinlenen baskıcı bir devlet modeli arayışı idi. Başarısızlığa uğraması kaçınılmazdı. Nitekim arkasında acılar bırakarak öyle de oldu.” (Halit Refiğ, “Batı'nın karşısına Devlet'i koyan Kemal Tahir” başlıklı makalesi)²⁰²

Osmanlı toprak sistemi ve toplum düzenini Marks'ın Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) ile açıklamaya çalışan Kemal Tahir, bu sistemin Osmanlı ile uyuşan uyuşmayan yönlerini de açıkça ifade etmiştir. Başlarda Osmanlı'ya karşı olumsuz bir tutum takınan Kemal Tahir daha sonraki okumaları neticesinde görüşlerini tashih etmiş çalışmalarında Osmanlı toplum yapısının özgün yönlerini ortaya koymaya çalışmıştır.

3.3. KEMAL TAHİR'İN DOĞU VE BATI HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Kemal Tahir'in batı²⁰³ hakkındaki görüşlerini özetleyen şu cümle çok anlamlıdır: “*Bizi ters çevirdikleri zaman Batı, Batıyı ters çevirdikleri zaman biz çıkarız.*”²⁰⁴

19. yüzyılda Türkler ilk defa Batı dillerini öğrenmeye, Batılı danışmanları ve hatta eğitimcileri çağırma ve kendi öğrencilerini Batı ülkelerine göndermeye başladı. Batı ülkelerinde saygı uyandıracak ve taklit edilecek çok şey vardı. Daha on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında devrimci Fransa'nın fikir ve yöntemleri ve İngiliz parlamenter monarşisi, Türk aydınlarının oluşturduğu küçük gruplarda ilgi uyandırmaktaydı. Kırım Savaşı'nda ilk kez büyük çaplı İngiliz ve Fransız birlikleri, Ruslara karşı Türklerin müttefiki olarak onlarla yan yana savaştı. Kırım savaşı telgraf ve günlük gazete gibi başka yenilikler de getirdi. Az çok demokratik Batılı güçlerin tamamen anti-demokratik Rus düşmanları karşısında kazandığı zaferin etkisi böylelikle eskiye göre daha doğrudan ve daha yaygın oldu.²⁰⁵

19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyılın bütününde resmî devlet politikası hâline gelen, bu süreçte okumuşların neredeyse tamamını bir şekilde ilgilendirip kuşatan, aynı zamanda

202 <http://www.belgeler.com/blg/gou/batinin-karisina-devlet-i-koyan-kemal-tahir>

203 Batı teriminden kastımız "Batı Düşüncesi" kavramıdır. Çok derin tartışmalara girmeden kısaca bu kavramın tanımlamasını yapacağız. Batı düşüncesi, kaynaklarını Grek düşüncesi ve İbrahimi dinlerden alan ve bu geleneğe ait düşünce tarzını niteleyen düşünce yapısıdır. Batı Düşüncesi, Aantik Yunan'da doğada hüküm süren sebeplerin ve var olanların temel ilke ve zemininin araştırılmasına tekabül eden bilimsel düşünme mantığının ve Sokrat, Eflatun ve Aristo gibi yunanlı filozofların felsefeleriyle başlayan düşünce tarzının zaman içinde geçirmiş olduğu evrimi dile getirir. Yunanla başlayan Batı Düşüncesi, Roma İmparatorluğu ve kaynaklarını doğudan alan Hıristiyanlığın kendisine eklenmesi ile devam etmiş Rönesans, modern bilim ve felsefenin doğuşuyla çağdaş dünyadaki anlam içeriğine kavuşmuş ve nihayet Aydınlanma ile bir yandan kemale ererken, diğer yandan kendisine karşı radikal düzeyde tartışmaları da muhtevasına almak sureti ile günümüze intikal etmiş bir düşünce geleneğini ifade eder. (bu konuda bkz. Ahmet Cevizci, Kasım Küçükalp, *Batı Düşüncesi Felsefi Temelleri*, İsam Yayınları, İstanbul, 2009, s.16)

204 Bozdağ, A.g.e., s.142

205 Bernard Lewis, *Demokrasinin Türkiye Serüveni*, YKY yayınları, İst., 2003, s.12

temel kurumların yeni bir anlayışla düzenlenmesine de yol açan Batılılaşma; önceleri III. Selim döneminde imparatorluğun ayakta kalması adına başlatılan köklü siyaset değişikliğinin adı olmuştur. Tanzimat ve onu izleyen dönemlerde bu eksendeki yöneliş ve girişimler genişletilmiş, II. Meşrutiyet sonrası dönemde birçok aydın ya da zümre, Batılılaşma karşıtı etkin bir duruş sergileyemez, bağımsız bir tutum geliştiremez hâle gelmiştir. Önce padişah ve belli bir bürokratik kadro ile başlayan Batılılaşma politikası, Tanzimat'la eğitim ve askerî alanlar başta olmak üzere devleti yönetecek tüm kadrolara, Cumhuriyetle birlikte de toplum kesimlerinin tümüne önerilmiş yahut dayatılmıştır. Neredeyse iki yüzyıla varan bu süreç içerisinde sadece devlet yöneticileri ve memurlar değil aydınlar, sanatçılar, politikacılar, bilim adamlarından Batıcı olanlar olmuştur. Batı'daki bir devletin, ekolün yahut ideolojinin savunucusu hâline gelmiş, Batı'dan kaçmak bile yine başka bir Batı'ya sığınarak gerçekleşmiştir.²⁰⁶

1960'lara gelindiğinde, temel kaynaklara dönerek kapitalizm ve sosyalizm dışında üçüncü bir yol önerisinde bulunmaya başlayan, dünyadaki gelişmelerin ve çeviri eserlerin oluşturduğu etkiyle farklı bir itiraz getiren fakat henüz önemli bir çekim merkezi oluşturamayan İslamcı çabaların dışında bu yönelişi ciddi bir şekilde sorgulayan, yer yer kendisi de savrulmalar yaşayarak tartışan ve mahkûm eden adam Kemal Tahir olmuştur.²⁰⁷

*"Bir toplum, bünyesinde batıllık çekirdeği olmadan batılılaşmaya çabalarsa, batılı adam yetiştiremez. Batılı adam yetiştirmeden batılaşmak ise mümkün değildir"*²⁰⁸ diyen Kemal Tahir'in önemli kavramlarından biri de "Batı"dır. Yazar bu kavramı karşıtı olarak gördüğü "Doğu" kavramı ile mukayeseli bir şekilde ele alır. Kemal Tahir'e göre biz, Batıdan gördüklerimizi alırız, almakla kendi malımız olur düşüncesi o kadar yanlıştır ki, yanlış kelimesi içine bile sığmaz bu şaşkınlık. Yazar sözüne şöyle devam eder: *"Batıdan gördüğünü alamazsın. Alırsın ama sindiremezsin. Çünkü Batı esvabı dikenlidir. Onu giyebilmek için gergedan derisi ile kaplı bir sırtın olması gerekir."*²⁰⁹ Kemal Tahir, *Batı'nın bize benzemediğini de söyler. Ona göre "Batı ailesiyle benzemez bize,*

---

206 Kaçmazoğlu, H.Bayram, Kemal Tahir ve Batılılaşma, Kemal Tahir 100 Yaşında , KTB Yayınları, Ankara 2010, s.288

207 Emre, a.g.e, s.83

208 Kemal Tahir, Notlar / sanat edebiyat, Bağlam Yayınları, İstanbul 1990, s.79

209 A.g.e., s.107

*kurumlarıyla benzemez, devleti ile benzemez, sınıfları, sınıflar arası kavgasıyla benzemez bize.*²¹⁰

Osmanlı toplumu açısından batılılaşmanın çeşitli evreleri vardır. Osmanlı 1300'lü yıllardan itibaren Bizans'ın topraklarını ele geçirmeye başlamakla coğrafi anlamda bir batılılaşma hamlesini de gerçekleştirmiştir. Sadece toprak olarak değil, toplum ve devlet düzeyinde de, Batı toplumlarından aldığı kendi bünyesine uygun gelenek ve göreneklerle kendini zenginleştirmiştir.²¹¹ Ancak yine de gerek coğrafya gerekse kültür açısından Batı'ya doğru yönelen ve topraklarının önemli bir kısmı Batı'da bulunan Osmanlı'yı doğu dairesine sokan coğrafi bir tanımlama olmamıştır. Onu doğulu yapan şey, temelde, bir alt yapı unsuru olan "toprağın mülkiyeti sorunu", yani Asya tipi üretim tarzı ve bunun beraberinde getirdiği toplumsal ve sınıfsal yapılaşmadır. Dolayısıyla Osmanlı'nın batılılaşması şekilsel bir dönüşüm değil bir medeniyet dairesinden çıkıp bir başka medeniyet dairesine girmek anlamında özsel ve yapısal bir dönüşüm olacaktır. Ancak bu olmamış, olamamıştır. Bu nedenle Osmanlı'nın son iki yüz yıllık hayatında görülen batılılaşma hareketleri şekilsel planda kalmıştır.

Kemal Tahir'e göre, bir medeniyet halkasından çıkıp bir başka medeniyet halkasına girmek, öncelikle alt yapıdaki, ekonomik düzendeki işleyişin değişimi ile ilgili bir sorundur. Osmanlı'nın son zamanlarında yoğunluk kazanan ve Cumhuriyet döneminde de artarak sürüp giden batılılaşma hareketi, daha çok üst yapıdaki, davranış ve yaşayış biçimindeki değişim olarak algılanmıştır. Kıyafetin değişmesi ile adet ve yaşantıların değişmesi ile medeniyet algısının değişeceği düşünülmüştür. Oysa Batı medeniyetini üreten bir temel mekanizma vardır. Bu da tarihin derinliklerinden beri evrilip gelen ekonomik ve kültürel bir süreçtir. Bu ekonomik yapı, Batı medeniyetini üretmiştir. Osmanlı toplumunun batılılaşma hareketi alt yapıdaki değil daha çok üst yapıdaki değişim olarak kalmış, sahil ve inandırıcı bir nitelik göstermemiştir. Bunun bir sonucu olarak, "Sınıflara dayanmayan, sınıf idrakine varamamış Osmanlı toplumu, yenileşmeyi teknik bir iş saymış... Bundan sonra alınan bütün kurtuluş ilaçları, başka bünyeler için hazırlanmış oldukları için ne öldürmüş ne iyileştirmiştir."²¹²

Kemal Tahir bu yaşanan süreçleri de dikkate alarak Osmanlı batılılaşmasını ölüm fermanı olarak görür. "*Batılılaşma bizim doğu ile olan tarihsel gerçekliğimizi,*

---

210 Kemal Tahir, , Notlar / Sanat edebiyat, Bağlam Yayınları, İstanbul,1990 s.110

211 Kemal Tahir, Batılılaşma, Bağlam Yayınları, İstanbul,1992, s.104

212 Kemal Tahir, Notlar, Osmanlılık / Bizans, Bağlam Yayınları, İstanbul,1992 ,s.56

yaşatıcı ilintimizi kesmiştir. Bizi içinden çıkamayacağımız bir çirkef çukuruna düşürmüş, orada tutmanın bütün şartları ile de çevirmiştir. Umutsuzluğumuz, karamsarlığımız, yorgunluğumuz ve yaşama sevincini yitirmemizin tek sebebi budur! Bilgilerini çalışmalarını onurlu işlere yöneltmeyen kişiler gibi toplumlarda hem gövdeleri hem de ruhları ile er geç çürümeye mahkûmdurlar.”²¹³ demektedir. Ayrıca Kurt Kanunu romanında şu cümleleri roman kahramanı olan Kara Kemal'e söyler: "

“Gördüğüm tehlikeleri sayıp döktüm... Doğulu toplumlarda bütün kalkınma çabalarının gerçek cellâdı batı sömürsüdür dedim. Ekonomide Liberalizmi kabullenmek, içimize yerleşmiş gizli-açık yabancı örgütlerle boğuşmaktan, onları söküp çıkarmaktan vazgeçmektir dedim. Gene bu çeşit iktisat politikasının olağan sonucu sizi, kesinlikle devlet gücünü kullanarak yerli zengin yetiştirmeye götürür, tıpkı bizim gibi dedim. Sonra uzun uzadıya anlattım: İçerde devlet desteğiyle yerli zengin yetiştirmeye sapıldı mı, bunun, bizim gibi memleketlerde, üst idareci kadrolara sivaşmaması mümkün değildir. Üst idareci kadrolar, milli zenginlere ortaklıklar da kursalar, rüşvet karşılığı aracılık da yapsalar, keselerine attıklarının her zaman on katını, çoğu zaman, hatta yüz katını, şuna buna sus payı verip çarçur ettirirler...”²¹⁴

Bu yaklaşım O'nun Osmanlılık tezinin temelini oluşturmaktadır. Bütün çalışmalarını bu temel tez üzerinde geliştirmiştir. Konunun anlaşılır hale gelmesini sağlamak amacıyla Kemal Tahir'in ulaştığı sonuçları kendi söyledikleriyle görelim “Batı'da ve Doğu'da farklı devletlerin ortaya çıkması, toplumların farklı olmasından ileri geliyor. Batı toplumu sınıflıdır. Doğu toplumunda sınıf yoktur, Batı toplumu sınıflı olduğu için ortada devlet, sınıflar arasında bir tarafsızlık dengesi kurabildiği veya eşit ölçüde güven verebildiği zaman ayakta kalır. Müesseselere dayalı Demokrasinin kaynağı budur. Doğu toplumunda Devlet sınıflar olmadığı için, sadece adalete dayanır “Adalet mülkün temelidir” denmesinin nedeni de budur. Toplumun bazı çıkarları var ki, bunu devlet sağlar ve topluma verir”²¹⁵ Alıntıda açık bir şekilde görüldüğü gibi, Kemal Tahir “Doğu toplumunda sınıf yoktur” tezinden hareketle, devleti de sınıfların üstünde, “adalet dağıtan” yüce bir varlık, onun “temsilcisi” olarak ele almaktadır. Mülk derken devleti ve mutlakçı olduğu için dünyayı kastediyor. Ama pratikte bu çelişki gayet tabii

---

213 Aycin, a.g.e, s.10

214 Kemal Tahir, Kurt Kanunu, Tekin Yay., İstanbul 2001, s. 212–213

215 Bozdağ, a.g.e., s.80-81

kaçınılmaz olarak ortaya çıkıyor. Mülkiyet yok, fakat adalet mülke dayanmaktadır. Bu eklektik (uzlaştırıcı) yaklaşım, onun kendi çelişkinin sonucudur. Batı'daki bütün Monarklar mevcut müesses nizamı tuttuğu halde yazara göre Osmanlı da Padişahlar hemen ilerici kesilerek “apansız” bu duruma katlanırlar. Buradaki ilericilik bilinçle, imanla kazanılmış bir ilericilik değildir. Beyin ameliyatı gibi “çaresiz” katlanılan bir durumdur.²¹⁶

Medeniyetler arası etkileşimler kaçınılmazdır, olması da gerekir. Ancak bu bir "taklit" değil, "özümseme" şeklinde olmalıdır. Kemal Tahir, hemen her fırsatta Batı'nın Osmanlı'ya, Osmanlı'nın da Batı'ya benzemezliği üzerinde durur. İki arasındaki yapısal farklılıklara işaret eder. Batılılaşma hareketi, bilgili ve aydın kişilerin gayretleriyle değil, cahil kişiler tarafından başlatıldığı için başarılı olamamış, şekilsel planda kalmıştır. Kemal Tahir, yanlış batılılaşma tasavvurundan, bu konuda ortaya konulan mantıksal çarpıklıktan söz eder; "Türkiye'de Batılılaşma, Batı'da olduğu gibi bilimde gerçekçiliği, verimli şüpheciliği değil, despotluğa neden olmuştur" der.²¹⁷ Onun en çok eleştirdiği şey, batılılaşma hareketini savunan ve sürdüren kişilerin, iki medeniyet halkasını birbirinden ayıran yapısal farklılığı dikkate almadan, Osmanlı'yı ve Cumhuriyet'i Batı toplumlarıyla aynı tarihsel ve toplumsal süreç içine yerleştirmeleridir. Kemal Tahir, bu açıdan Marksistleri de eleştirmektedir. Yerli Marksistlerin bu yanılgıya sürüklenmeleri karşısında, "Benim öfkemi kabartan, bizim Marksistlerimizin, Batı'da neyin niçin yapıldığını bilmeden memleketimizde de aynı şeylerin yapılmasını istemeye kalkışmalarıdır" der.²¹⁸

Kemal Tahir'in "fikir kavgası" olarak adlandırdığı şey, batılılaşma, çağdaşlaşma ya da -sosyalizm de dâhil- kimi ideolojik koşullarla kendi yapısal gerçekliğini yok sayanlar karşısında sahil bir tutum sergilemek şeklinde olmuştur. Bu tutumun esasını, etrafına "gayet kalın bir unutma duvarı"²¹⁹ çekilerek toplumu kendine, kendi tarih ve değerlerine yabancılaştırmak isteyen girişimlerin karşısında sergilenen mücadele oluşturur. Kemal Tahir, kendi zamanının yaygın sözde aydın tutumunun aksine Osmanlı'nın küçümsenecek bir yanının olmadığını, onun birçok özelliği ile anlaşılması ve özümsemesi gereken bir birikim olduğunu düşünür. Ona göre modern Cumhuriyet'in

---

216 Kırbaş, a.g.e s.24

217 Kemal Tahir, Notlar:Sosyalizm, Toplum ve Gerçek, Bağlam Yayınları, İstanbul,1992 s.45,48

218 Bozdağ, a.g.e., s.57-58

219 A.g.e., s.191,192

bu birikime sahip çıkmadan bir adım atması, bir duruş sergileyebilmesi mümkün değildir. Tarihi olmayan, kendi tarihsel birikiminden hareket etmeyen bir toplumun geleceği de yoktur. Bu tür bir toplum, olsa olsa ancak sömürge olabilir. Osmanlı, sadece siyasi ve kurumsal yönden değil, ekonomik oluşumuyla da kendine özgü karakteri olan bir yapıdır. Bu kendine özgülük anlaşılmadan Osmanlı anlaşılmalı sayılamayacağı gibi onun üzerinde batılılaşma ya da sosyalizm gibi siyasi ve toplumsal bir tasarı da yürütülemez.

Kemal Tahir'e göre batılılaşma, kelimenin taşıdığı anlamla, batılı olmayan bir toplumun batılı olmaya yeltenmesi hareketidir. Bu hareketin öldürücü sonuçlar vermemesi için asıl özel bünyenin bütün dış sarsıntılara, dıştan alınacak ağır -ezici- müesseselere dayanacak kadar güçlü olması gerekir. Oysa batılılaşmaya, Osmanlılık en güçsüz döneminde yakalanmıştır."²²⁰

Kemal Tahir'e göre batılılaşma esasta bir "sömürgeleşme" olayıdır; bu hareket 17. yüzyılın sonlarından itibaren başlamış ve Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir.²²¹ "Şurası hiç unutulmamalı ki, devleti olan bir toplum, devleti çökertilmedikçe katiyen sömürge haline getirilemez. Nitekim Osmanlı toplumu dışarıdan batılılar, içerden batılılaşmacılar var güçleriyle uğraştıkları halde sömürge olmamak için direnmiş, gerçekten de 1914 felaketine kadar bu direncini sürdürmüştür." Buradan da anlaşılacağı üzere, batılılaşma, Osmanlı'nın kendisinin değil, daha çok Osmanlı üzerinde emeli olan çevrelerin ürettiği bir politikadır.²²² Bu sömürgeleştirme politikasıyla Osmanlı'nın yapısı bozulmuş, giderek farklı güç odaklarının etkisine girmiştir. Batılılaşmanın içindeki yansıması yabancılaşma şeklinde olmuştur. Bu yabancılaşmanın çeşitli ayakları vardır. Bunlardan biri tarihtir. Tarihle bağların kesilmesi, medeniyet tasavvurunun yaralanmasına neden olmuştur. Oysa geçmişi inkâr etmek demek yaşamayı inkâr etmek demektir. Tarihini inkâr etmiş milletler kültür ve uygarlık eserleri meydana getiremezler, zaman içinde bir gelişme gösteremezler, hatta iki satır yazı yazmasını bile beceremezler.²²³ Tarih demek yaşama tutkusu demektir, tarih demek bir toplumun zaman içinde kazandığı ivme demektir, tarih demek yaşama ve var olma gücü demektir. Bu birikimden yoksun kalmış toplumlar içi boşalmış bir halde başka kültür ve uygarlıkların istilası

---

220 Kemal Tahir, *Batılılaşma*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992 s.72

221 Kemal Tahir, *Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992, s.239,381

222 Kemal Tahir, *Batılılaşma*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992 s.13,136

223 Kemal Tahir, *Sanat Edebiyat, Haz. Cengiz Yazoğlu*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990, s.468

altında giderek yok olurlar. Kemal Tahir, Osmanlı'dan kalan el yazması kitap sayısının bile 400.000 olduğunu belirttikten sonra, 200 yıldan beri süregelen bu birikimi inkâr etmenin mantığını anlamakta güçlük çektiğini söyler.²²⁴

Geçmiş kuşakların genleri nasıl bugün hayat sürmekte olan bireylerde yaşıyorsa, tarih de öylece bugünde yaşar: bakışımızda, yaşayışımızda, tüm varlığımızda. Kemal Tahir şöyle der: *"Tarihi inkâr etmek, kötülecek, bilgisizliğin en müthişi, şuursuzluğun en acıklısıdır. Tarih, iyilikleriyle, kötülükleriyle bizden bir parçadır. İyilikler yapılmış, kötülükler işlenmiştir. Ancak birincisini sürdürmeye, ikincisinin rezilliklerini azaltmaya gücümüz yeter. Bunlardan birisini alıp ötekini itmek aptallıktır. Bu nedenle Osmanlılığı inkâr etmek, tarihe hiç yokmuş gibi davranmaya yeltenmek boşa çabalamaktır. Boşa çabalamak olmuştur. Cumhuriyet tarihimiz ağzına kadar Osmanlılıkla, hem de sadece yıkılma sıralarındaki kötü, sarsak alık taraflarıyla doludur."*²²⁵ Kemal Tahir'in bu cümlelerinden de anlaşılacağı üzere, medeniyetleri oluşturan bir kategori olarak tarih, kendisinden kaçılmayacak bir şeydir. Osmanlı-Türk medeniyetinin batılılaşma öyküsünde "tarihten kaçma" şeklinde güçlü bir eğilim kendini göstermiştir. Bu hareketi başlatan ve sürdürenler tarihten kaçmaları halinde daha kolay ve daha çabuk batılı olacaklarını düşünmüşlerdir. Bu anlamda, *"Batılılaşmacı olmak, en hafif, en acıklı anlamıyla milli şuurdan yoksun olmak demektir. Batılılaşmacı olmak, kendi vatanına, kendi milletine, daha acıklısı bizzat kendi kendine karşı olmak demektir... Batılılaşmacılık bir tren kazasıdır."*²²⁶

Kemal Tahir'e göre, dil ve yazıdaki değişim de tarihteki en önemli kırılma noktalarından birini oluşturur. O, geçmişle olan köprülerin bir kez daha atılması anlamında önemli bir yaralanmadır. Dilsiz, tarihsiz, kültürsüz toplumların medeniyeti de olamaz. Medeniyet demek, yazı, dil, tarih ve kültür demektir. Yazısız, dilsiz, kültürsüz toplumlar olsa olsa sömürge olurlar. Dil ve kültürde yapılan değişim, kültür ve uygarlığın özgün konumunu oluşturan eserlerin okunmasını ve anlaşılmasını güçleştirmiştir. Kemal Tahir, bu konu üzerinde önemle durur; dünya fikir ve edebiyat değerlerinin çevirisi yapılırken tarihimizdeki yazılı değerlerin "bilgisizce, düşüncesizce, insafsızca" görmezden gelinişi karşısında tepki verir. Şiir (divan, tekke, halk), düzyazı (nesir) musiki, yazı, tezhip, resim, mimarlık üzerindeki "aldatmacaların foyasını meydana çıkarma"yı da kendi fikir

---

224 A.g.e., s.467

225 Kemal Tahir, Batılılaşma, Bağlam Yayınları, İstanbul,1992 s.137

226 A.g.e., s.221

çabası içinde görür. Bütün bu yanlış batılılaşma girişimleri karşısında bir aydın olarak sorumluluk duyar. *"Toplumun hamuru değişiyor, ya da değiştirilmeye çalışılıyor. Ben bu olayların karşısında günü gününe tavır alıyorum"* der.²²⁷ Onun aydın tavrı, böyle bir sorumluluğu da içerir. Bu noktadaki eleştirisi harf inkılâbına karşıdır. Medeniyet adına yapılan bu köklü değişimlerin sonuçlarının toplumda meydana getirebileceği boşluklar ve olumsuz yansımalarının neler olabileceğini ifade etmeye çalışmıştır.

Kemal Tahir, Osmanlı edebiyatını da savunur: *"Divan edebiyatını saray edebiyatı-milletten kopmuş aristokrat edebiyatı saydık mı, modern şiiri de, halktan kopmuş aristokrat takımının şiiri saymak lâzım."*²²⁸ Batıcılığın yanlış olmakla birlikte bir dayatma olduğunu savunan Kemal Tahir bunun en büyük sorumlularının ise aydınlar olduğunu söyler: *"Batıdan, gerçeklerimizi yakalamak, inceleyip eleştirerek onlara akıl erdirebilmek için araç almak (metot almak) başka bir şey; bilimsel gerçekler, yani sonuçlar hep birdir, diye kalıp almak başka bir şeydir. İki yüz yıldan beri bizim birtakım aydınlarımızca da kendilerini ve çevrelerini zorlayarak kabul edilmek istenen, Batıdan kalıp halinde gerçekler aktarmak, sonra memleketimiz tarihinde, yaşayışımızda birtakım uydurmalarımızı bu gerçeklerin benzeri olduklarını ispata çalışmaktır."*²²⁹ Batı ile Türk toplumu arasında hayata, eşyaya, durumlara bakışta derin bir farklılık olduğunu söyleyerek sanatımızın da bu ayrımı gözetmediği yanlışlara düştüğünü belirtir: *"Türkiye Batıya hiç benzemeyen bir toplumdur. Anadolu Türk insanının tarihi, Batı tarihinin geçtiği aşamalara uğramamıştır. Bu sebepten insanlarımızın olaylar karşısındaki davranışları, duygularını meydana vuruşları Batı insanın tutum ve davranışlarına benzemez. Bu açıdan bakılırsa, Türk Romanının gerek iç, gerekse biçim bakımından köklü özellikler göstermesi şarttır. Bu da bizi kopyacılıktan hızla kurtulmaya, Batılı örnekleri Türk sanatına doğru aşmaya zorlar."*²³⁰

Kemal Tahir'e göre Batılılaşma ne kadar süslenirse süslenin sadece sömürüye girişmek anlamına gelir. Türk toplumunun bünyesine uymayan ithal beğeni ve ilkelerin, özden kopuşun, insanları, toplumu kişiliksizleştirip kimliksizleştireceğini savunurken, çıkış yolu olarak yerli düşüncüyü göstermiştir. Batı düşüncesi karşısında muhalif bir tutum takınan Tahir, yerli, milli unsurların tümünün siyasette, sanatta, gündelik hayatta hâkim

---

227 Bozdağ, a.g.e., s.192,195

228 A.g.e., s.220

229 A.g.e., s.220

230 Tosun, a.g.e., s.48-49

unsur olmasını savunmuştur. Ona göre Türk sanatı, yabancı ulusların deneylerine değil, kendi ülkemizin, halkımızın tarihsel özelliklerine, birikimlerine dayanmalı, onun duyuş ve heyecanlarına tercüman olmalıdır. Batılılaşma çabalarının her alanda insanımızı, sanatımızı bir açmaza sürüklediğini düşünen Tahir, eserlerinde Türk halkını yaşatan ne varsa, ona sahip çıkmanın doğru olduğunu düşünür; dil, gelenek, inanç, üretim ilişkileri. Dine de bu açıdan bakar. Toplumun bir değeri olduğu için onu sahiplenir. Yani dini, Türk kültürünün temel bir gerçeği olarak görür. Doğulu insanın zihniyetiyle Batılı insanın zihniyetini karşılaştırıp hiçbir şekilde olaylara aynı bakış açısından bakamayacaklarını, giderek farklı yorumlayacaklarını ileri sürer. "Eskiye bıraktığımız için incelikleri yitirdik, sözüm ona yeniye, uyguladığımız biçimiyle batılılaşmayı kavrayamadığımız için ona, kabataslağında bile yaklaşamadık," der.²³¹

Medeniyet denilen oluşum her şeyden önce gerçek ve özgün bir yapıdır. Taklitle, kopyayla bir medeniyet üretimi gerçekleşmez. Farklı alt yapılar farklı kültür ve medeniyetleri üretir. Kemal Tahir, medeniyetlerin oluşmasını daha çok bir alt yapı sorunu olarak görür. Feodaliteden, burjuvadan, toprağın mülkiyeti sorunundan, alt ve üst yapı kurumlarından söz ederken, kendi içinde tutarlı bir yaklaşım sergiler. Osmanlı'yı toprak anlayışı, ganimet ekonomisi, vergi uygulaması, askeri düzeni, ahilik teşkilatı gibi temel kurumsal yapıları içinde analiz ederken de bu medeniyeti üreten temel alt yapı mekanizmalarına işaret eder. Batılılaşmanın batıdakiler gibi olmak ya da sosyalist olmanın Sovyetler Birliği'ndekiler gibi olmak olarak algılandığı bir ortamda, yenileşmenin kendi uygarlık dairemizden, kendi özgün koşullarımızdan uzaklaşmak olarak algılandığı bir ortamda, Kemal Tahir tarafından şekillendirilen "yerlilik"²³² vurgusunu düşünce ve sanat tarihimiz açısından önemsemek gerektiğini düşünüyoruz. Tüm bu sebeplerle Kemal Tahir, Batılılaşma ve batıcılık kavramının karşısına "yerlilik" kavramını koyar.

Türk toplumunun "Batı" ile münasebeti, "Batı" ile "Doğu" arasında bocalayan bir insan tipinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kemal Tahir bunu iki gerçekli

---

231 Bozdağ, a.g.e., s.220

232 Kemal Tahir'de güçlü bir yerlilik fikri vardır. Ona göre, bir şey yapılacaksa, bir eser üretilecekse, yerlilik faktörü bunun zeminini oluşturur. Bu yer, Anadolu, Anadolu topraklarıdır. Bu topraklarda yoğrulmuş, kanlan yaşam deneyimleridir. Bunu görmezden gelemez, görmezden gelerek bir yere ulaşamayız. Bu içeriksiz ve özsüz bir çaba olur. O, bir konuşmasında bu fikri şu şekilde dile getirir: "Ben, Romancı Kemal Tahir, İstanbul'da oturacağım, Batı'dan küfe küfe kitaplar getirip okuyacağım, sonra da Türk Romanı yazacağım. Ona Türk Romanı yazmak değil, Türkçe Roman yazmak derler. Bir kere Ba-tı'da Roman nereden kaynaklanmış?... Masaldan, halk hikâyelerinden mi?... Tamam!... Benim de masalım var, halk hikâyelerim var. Öyleyse Romanımı oturacağım temel var bende." (Bozdağ, A.g.e, s. 103).

toplum olarak adlandırır.²³³ Kemal Tahir, sadece Osmanlı batılılaşmasını değil, Cumhuriyet tarihinde takip edilen batılılaşma anlayışını da aynı düzeyde yanlış, tahripkâr bir hareket olarak değerlendirmiştir. Kemal Tahir'in batılılaşmaya bakışı sol ideolojik perspektifin Türk toplumundaki genel tezahürlerine aykırıdır. Çünkü Türk solu genelde Batı karşıtlığını bile Batıcı bir tavırla dile getirmiştir. Bu noktada Kemal Tahir'in eleştirileri salt Türk aydınıyla da sınırlı kalmaz ve eleştirilerin asıl odağı sosyalizmin o günkü sunuş biçimi olur. Çünkü o günkü sunum içinde "Sosyalizm Asya ve Doğu halklarının direnişi karşısında bu halkların denetimi altına almanın, Batı ile ilişkilere uyumlu hale getirmenin bir başka biçimi olmuştur"²³⁴

Kemal Tahir'in batılılaşmayı değerlendirme biçimi ideolojik bir iç tutarlılık gösterir. Kemal Tahir, özellikle Cumhuriyet dönemi batılılaşma hareketlerini hep üst yapı kurumlarında olmakla suçlar. Ona göre toplumun altı yapı unsurlarında hiçbir reforma gitmeden, toplumu üst yapı öğelerinden değiştirmeye çalışmak çok yanlıştır. Ayrıca Cumhuriyet dönemi batılılaşmasını yukarıdan aşağıya olmakla suçlar ve bu noktada Cumhuriyet dönemi batılılaşma hareketleriyle Osmanlı dönemi batılılaşmasının bazı noktalardan farklılaştıklarını belirtir. Ona göre dönüşümün yukarıdan aşağıya olması konusunda her iki batılılaşma benzeşirler, ama Osmanlı batılılaşması Cumhuriyet dönemi batılılaşmasıyla kıyaslandığında daha ikna edici içsel dinamiklere sahiptir. O da şudur; Osmanlı batılılaşması bir var olma yok olma sorunudur; Osmanlının çöküşünü durdurmak, onu restore etmek amacıyla yapılmıştır. Buna karşın Cumhuriyet batılılaşması Osmanlıyı inkâr etmek için yürürlüğe konulmuştur. Dolayısıyla sonuçta biri toplumun faydası gözetilerek yapılmış iyi niyetli; öteki Türk toplumu ve tarihine ihaneti esas alan yoranı gerektirmeyecek açıklıkta bir yanlıştır. Sonuçta her ikisi de yanlıştır. Başka bir yerde Kemal Tahir bu yanlışlığı şöyle açıklıyor: "Osmanlılarda başlayıp Cumhuriyet'te süren batılılaşma atılımı, bünyedeki milli uyanış ve davranışın yokluğu sebebiyle temelsiz başlayıp temelsiz sürmüştür."²³⁵ Cumhuriyet döneminde yapılan devrimlerin halkla irtibatının zayıf kaldığı bu nedenle de devrimlerin kanun kitaplarında kaldığı iddia edilmiştir.²³⁶

---

233 Kemal Tahir, Notlar / sanat edebiyat, Bağlam Yayınları, İstanbul,1990 s.115

234 Ertan Eğribel, Kemal Tahir ve Sosyalizm, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul 2003, s.70

235 Kemal Tahir, Notlar: Çöküntü, Yay.Haz.: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul,1992,s.120

236 Çağan, a.g.e., s.75

Osmanlı nasıl feodal olamamışsa Cumhuriyet de burjuva olamamıştır. Dolayısıyla burjuva olamayan bir topluma, Batı'nın burjuva toplumları için düşünülmüş kurumlarını kalıp olarak taklit etmek hatalıdır. Osmanlı'nın biricik üretim şekli, gerek dışta, gerek içte talan / vergidir. Zenginliğin belli ellerde toplanması, tabakalaşma, sermaye birikimi kesin olarak önlenmiştir. Osmanlı'nın doğuşundaki kolaylık ve zorluk, feodalitenin olmamasından geldiği gibi, çöküşünü tamamladığı 1919'a kadar da yaşamındaki kolaylık ve zorluk, burjuva sınıfını meydana getirememesindedir. Kemal Tahir'e göre, 1300'lerde derebeyliğini yaşamamış bir toplum 1839'da da burjuvaziyi benimsememişlerdir.²³⁷

Sonuç olarak; Kemal Tahir, özellikle yaşadığı dönem itibarıyla Türk düşüncesinin en kayda değer aydınların biridir. Türk tarihi ve toplumuyla ilgili düşüncelerinde ve çözümlerinde bir öncü olduğu muhakkaktır. Öncü rolünü salt Türk tarihi ve toplumu konusunda yaptığı özgüllük vurgusuna borçlu değildir; aynı zamanda batılı bir ideoloji olan sosyalizme bağlılığına rağmen bu özgüllük vurgusunu yapmasına borçludur. Kemal Tahir bir sosyalist olarak başladığı ideolojik serüvenini yerli bir sosyalist olarak sürdürmüş ve tamamlamıştır. Başlangıçta sosyalizmin hazır verilerini olduğu gibi alıp Türk toplumunu ve tarihini analiz etmekte kullanan Kemal Tahir, zaman içerisinde bu hazır ideolojik verilerin kendine özgü nitelikleri olan Türk toplumu ve tarihini anlamada yeterli olmadığı sonucuna varmıştır.²³⁸

Kemal Tahir, hayatı boyunca toplumsal yapıya uymayan hazır reçetelere karşı olmak gibi genel bir tavır sergilemiştir. Onun inandığı, yaşadığı tek şey vardı: "Türkiye'nin Ruhunu bulmak"

---

237 H.Bayram Kaçmazoğlu, *Kemal Tahir ve Osmanlı, Kemal Tahir'in 30.ölüm yıldönümü Anısına* Yayına Haz.: Ertan Eğribel-Ufuk Özcan, İstanbul, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul 2003, s.101

238 Çağan, a.g.e., s.78

SONUÇ

Bir toplumun kültürünü ve tarihini anlamak o toplumun içinden çıkan aydınlarının ve düşünürlerinin hayata bakış açılarını da anlamayı gerektirir. Özellikle düşünce adamlarının ortaya koydukları ürünler toplumsal değişimleri de gösteren temel unsurlardır. Kemal Tahir'de Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde Türk toplumundaki yapısal değişiklikleri gözlemlemiş, eserlerine aktarmış, bizatihi kendisi de bu değişim ve dönüşümleri yaşamış bir birey olarak bizlerin toplumsal yapımızdaki değişimleri gözlemlememiz için yeterince ürün ortaya koymuştur.

Kemal Tahir'in ortaya koymuş olduğu düşünce yapısında ortaya çıkan temel unsurlar Türkiye'nin demokratikleşmesi sürecini anlama noktasında bizlere yol gösterici nitelik arz etmektedir. Çünkü yaşadıkları yüzyıl dünyadaki birçok siyasal sistemin son günlerini yaşadığı ve dünya düzeninin değişim yaşamaya başladığı bir yüzyıldır. Bu yüzyılın en önemli özelliği dünyadaki yönetim şekilleri, siyasal sistemler ve devletlerin sınırlarının değişeceği bir dünya savaşının olmasıdır. Osmanlı İmparatorluğunun kıtalar arası bir devlet olması, meydana gelen bölünmeler sonucunda ortaya çıkan toprakların yönetiminin kimlerin elinde olacağını belirlemeye çalışılması büyük bir karmaşaya sebep olacaktır. Batılı devletlerin kendi aralarındaki toprak paylaşımından dolayı ortaya çıkan anlaşmazlıklar dünyayı bir savaşa sürükleyecektir. Bu savaş aslında o güne kadar yaşayan, yöneten yönetim biçimlerinin yıllardır değişmeyen yapılarının değişmesi ile sonuçlanacak bir savaş olacaktır.

Dönemin en önemli siyasal sistemlerinden olan Marksizm ve sosyalizme karşı meydana gelen olumsuz bakış açısının Türkiye'nin müttefiki olan ülkelerin bakış açıları ile şekilleneceği gözlerden kaçmamalıdır. Bu olumsuz bakış açısının karşısında bulunan düşünce yapılarını savunan aydınların hapis ya da sürgünle cezalandıracağı bir süreç başlamıştır. Kemal Tahir'de bundan payını almıştır. Bu süreç böyle olmasa idi Kemal Tahir aynı düşünce yapısına sahip olur muydu bunu bilemiyoruz? Kemal Tahir, Anadolu yerliliği ve batılılaşmaya olan bakış açısı, vatanın faydasına olabilecekse her şeyi kabul ederim zihniyeti, Osmanlıya olan minnetin unutulmaması gerektiği, Tanzimat ve ıslahat fermanları ile başlayan Cumhuriyet'in kuruluşundan sonrada devam eden yenileşme hareketlerine karşı tutumu ve ideolojik düşünce yapısını meydana getiren siyasal sistemleri Anadolu süzgecinden geçirdikten sonra fiiliyata geçirme fikri ile demokratikleşme açısından önemli katkılar sağlamıştır.

Kemal Tahir'in Türkiye'de bizzat yaşayarak, üreterek, hesabını vererek ortaya koyduğu anlayış, Anadolu insanına rağmen bir siyasal sistemin, toplumsal bir düzenin başarılı olma ihtimalinin zor olduğu düşüncesidir. Dünyanın hangi yönetim şekli, siyasal ideolojik bakış açısını Türkiye'de uygulamaya çalışırsak çalışalım Türk insanının yaşam tarzını, Orta Asya'dan Anadolu'ya geliş sürecini, Selçukluları, Osmanlıyı ve dinsel faktörleri dikkate almadan hazır kalıplarla başarılı olunamayacağıdır.

Türkiye Cumhuriyeti 89 yıllık (Osmanlı İmparatorluğunun 600 yıllık dünya hâkimiyetini göz önünde bulundurursak) yeni kurulmuş bir devlet olabilir. Fakat köklerinden, geçmişinden kopuk bir yaşam tarzı süremeyecek bir toplumsal yapıya sahiptir. Hala Orta Asya kültürünün, Selçuklu etkisinin ve Osmanlı yaşam tarzının hakim olduğu bir toplumda bıçak gibi keserek geçmişten bağlarını koparıp hafızasını silerek ve en önemlisi kültürel kodlarına uymayan bir toplumsal sistemin başarılı olmasını beklemek ütöpik bir şey olur. Toplumsal yapı ile ilgili bir takım değişiklikler yapılırken özellikle toplumun geçmişle bağlarının koparılmamasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Bu konuda en önemli unsurlardan birisinin de Osmanlı Türkçesi olduğunu vurgulamak istiyoruz. Osmanlı Türkçesi insanlarımız açısından çok uzakta kalmış bir unsur olarak görülmektedir, hâlbuki geçmişini ve tarihini bilmeyen insanların gelecek için bir şeyler üretebilmesi de mümkün değildir. Avrupa'da tüm okullarda farklı batı dillerinde eğitim verilirken Latince eğitimi de verilmektedir. Latince, Latince, Hint-Avrupa dil ailesine üye antik bir dildir. Roma İmparatorluğu'nun resmî dili Latince'dir. Daha sonra, Ortaçağ'da kiliselerde Latince kullanıldı. O zamanlar İncil, Latince olarak yazılırdı. Bu yüzden Latince sembolik olarak Vatikan'da kullanılmaktadır. Çoğu Avrupa dillinin kökeni Latince'dir. Eski Latin belgelerini yeni yetişen neslin okuyabilecek eğitim modeli ile yetişmesi batının geçmiş ile olan bağlarından kopmamasını sağlamaktadır. Bizlerde de Osmanlı kültür mirasından kopuşun olmaması ve altı yüz yıllık bir birikimden faydalanılması adına "Osmanlı Türkçesi"nin eğitim sisteminde yer alması gerektiği kanaatindeyiz. Altı yüz yıllık bir birikimi bir kalemde silemeyiz.

Türk toplumu ne kadar batılılaşır batılılaşsın, hala orta Asya, Selçuklu, Osmanlı ve İslam kültürü ile yaşayan bir toplumdur. Bu bağlardan koparılması da, bu değerler minimum şartlarda da toplumda yaşansa, mümkün değildir.

Tezimiz süresince Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme döneminden başlayıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci ile devam ederek Tek Parti dönemi ve sonrasında meydana gelen demokrasiyi sekteye uğratan gelişmeleri inceledik. Bu incelemelerimiz sonucunda kişisel bakış açısıyla şunun farkında olduk. Yenileşme, ıslahat adı altında atılan yanlış adımlar neticesinde bir imparatorluğun yıkılmasına ve yeni kurulmasına rağmen bir türlü siyasal sistemi ile toplumu arasında uyumu sağlayamayan bir devletin var olmasına sebep olduk. Fransa'da başarılı olan bir özgürlük anlayışının ya da dinsel bir yaklaşımın Türk toplumunun yapısına uyum sağlayamayacağını, Türk toplumuna uygun olmayan bir sistemin yamalı bohçaya dönüşeceği tezini savunan Kemal Tahir'in düşünce yapısını ortaya koymaya çalıştık.

Toplumsal yapıda yapılacak değişiklikler düşünülürken ileride doğuracağı sonuçlar dikkate alınmalı, günöbirlik çözüm önerilerinden ziyade sonuçları da hesap edilerek yapılmalıdır. Kemal Tahir gibi düşünürlerimizin ortaya koydukları tutum göstermektedir ki toplumsal yapı için önerilen yaklaşımların o topluma uygun olmalı ve Anadolu Yerliliğine, Anadolu'nun yerel değerlerine uygun olmalıdır. Bu sağlandığı takdirde yapılan değişiklikler toplumda karşılığını bulacaktır.

KAYNAKÇA

- Aristoteles, *Politika*, çev.: Mete Tuncay, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975,
- Akyol, Aygün, “*Ahlak-ı Nâsirî’de Ahlâk ve Siyaset İlişkisi: Sevgi Erdemi Merkezli Bir Okuma*”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Aralık 2012, sayı: 24, ss. 17
- Abdullah Üner, A.Niyazi Gencer, *Komünizm-Sosyalizm ve İlgili Yargıtay Kararları*, Tisa Matbaacılık, Ankara, 1969
- Acun, Fatma, *Türkler Ansiklopedisi, Klasik Dönem Eyalet İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması*, Ankara 2002
- Ağaoğulları, Mehmet Ali, *Eski Yunan’da Siyaset Felsefesi*, Teori Yayınları, Ankara, 1989,
- Aktan, Coşkun Can, *Haklar ve Özgürlükler Antolojisi*, H A K – İş Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Ankara, 2003
- Anıt, Zeki, *Türk Düşünce Tarihinde Kerim Sadi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1991,
- Aristoteles, *Politika*, (Çev.Mete Tuncay), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990
- Armağan, Mustafa, *Kemal Tahir’in Dünyası*,
<http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=-2672> (Erişim Tarihi: 05.04.2012) 2000,
- Armağan, Mustafa, *Kemal Tahir ve Osmanlı Talan’ı*,
<http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=784825&keyfield=> (Erişim Tarihi: 07.06.2011) 2006,
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri III*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2006
- Aycın. Hasan, *Türkiye’nin Ruhunu Arayan Aydın Kemal Tahir* , Türkiye’nin Ruhunu Arayan Adam Kemal Tahir, Hece dergisi yıl:16, sayı:181, özel sayı:23, Ocak 2012, ss.6
- Ayçil, Ali, *Yarım Yerli*, Hece Dergisi, Yıl:16, Sayı:181, Türkiye’nin Ruhunu Arayan Aydın Kemal Tahir , özel sayı:23, Ocak 2012, ss.529
- Barkın Karslı, *Kemal Tahir, Kemalizm ve Sosyalizm*, Fayrap dergisi, 2010
- Bozdağ, İsmet, *Kemal Tahir Sohbetleri*, Emre Yayınları, İstanbul 1995
- Burns, Emile, *Marksizmin Temel Kitabı*, Çev: Sedat Ekmekçi, Ant Yayınları, İstanbul, 1968

Coşkun, Sezai, *Kemal Tahir Şahsiyeti Eserleri ve Fikirleri*, İstanbul, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enst. Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora tezi, 2006,

Çağan, Kenan, *Kemal Tahir'in İdeoloji, İktidar ve Yakın Tarihe Bakışı*, Hece Dergisi, Yıl:16, Sayı:181, Ocak 2012, ss.62

Dahl, Robert, *Demokrasi ve Eleştirileri*, Çeviren Levent Köker, Yetkin Yayınevi, Ankara, 1993,

Daşlı, Yılmaz, *Kemal Tahir'in Düşün Eserlerindeki Bazı Sosyolojik Tartışmalar*, Sivas, Cumhuriyet Üniv. Sosyal Bilimler Enst., Y.Lisans tezi, 2007

Divitçioğlu, Sencer, *Asya Tipi Üretim Tarzı ve Az Gelişmiş Ülkeler*, Elif Yayınları, İstanbul, 1966

Ebenstein, William, *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, çev. İsmet Özel, Şule Yayınları İstanbul 2000

Eğribel, Ertan, *Kemal Tahir ve Sosyalizm*, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2003

Emre, Akif, *İdam Mahkumuyla Sohbet*, Yenişafak,

<http://yenisafak.com.tr/yazarlar/AkifEmre/idam-mahk%C3%BBmuyla-sohbet/30453>

(Erişim Tarihi: 13.10.2012)

Emre, Ali, *Doğu, Batı ve Türkiye: Kemal Tahir'in Jeopolitik Bakışı*, Hece dergisi yıl:16, sayı:181, Türkiye'nin Ruhunu Arayan Aydın Kemal Tahir , özel sayı:23, Ocak 2012, ss.85

Ertunç, Ahmet Cemil, *Cumhuriyetin Tarihi*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2010

Fatma İrfan, *Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar*, Sander Yayınları, İstanbul, 1979,

Geçgel, Hulusi, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Anı Yayınları, Ankara 2006

Gevgilili, Ali, *Kemal Tahir'de Türkiye*, Milliyet Gazetesi 25.04.1973 tarihli köşe yazısı

Giovanni Sartori, *Demokrasi Kuramı*, Çev.: Deniz Baykal, Siyasi ilimler Türk Derneği Yayın No:23, Ankara (Baskı Tarihsiz)

Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999

Hilav, Selahattin, *"Kemal Tahir'in Felsefi Düşüncesi ve Devlet Ana"*, Derleyen: Halit Refiğ, *Gerçeğin Değişkenliğinde Kemal Tahir*, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2000

Işıksalan, Nilay, *Kemal Tahir'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Türk Dili Edebiyatı Bölümü, Ankara, 1990,

İncili, Mehmet, *Kemal Tahir'in Camı Kıran Çocuk Romanı Üzerine Araştırma*, İstanbul Ün. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Basılmamış Lisans Tezi, İstanbul, 1976

Kaçmazoğlu, H.Bayram, *Kemal Tahir Ve Osmanlı, Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına* Yayına Haz.: Ertan Eğribel-Ufuk Özcan, İstanbul, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2003

Kaçmazoğlu, H.Bayram, *Kemal Tahir ve Batılılaşma, Kemal Tahir 100 Yaşında*, KTB Yayınları, Ankara, 2010

Karaca, Alaaddin, *Dragomanlar Ülkesinde Yerli Bir Aydın: Kemal Tahir*, Zaman Gazetesi Kitap Zamanı eki Sayı:50,

http://kitapzamani.zaman.com.tr/kitapzamani/newsDetail_getNewsById.action?newsId=2182 (Erişim Tarihi: 09.08.2012) 2010

Karşlı, Barkın, *Kemal Tahir, Kemalizm ve Sosyalizm*, Fayrap dergisi,

Kışlalı, A.Taner, *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İmge Kitabevi, Ankara, 1995

Kışlalı, Ahmet Taner, *Siyaset Bilimi*, Onuncu baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2004,

Kitap Yurdu Kitap eki, sayı:40, Haziran-2011

Könekçioğlu, Mustafa, Sanatçı, *Muhaliif ve Külyutmaz*, Hece Dergisi, Yıl:16, Sayı:181, Ocak 2012, ss.534

Kudret, Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman III Cumhuriyet Dönemi (1923-1959)*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1990

Kuzu, Burhan, *Demokrasi ve Gerekleri*, Yeni Türkiye Dergisi, Ankara 1997 ss.103

Lewis, Bernard, *Demokrasinin Türkiye Serüveni*, çev.: Hamdi Aydoğan-Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003

Maurice Duverger, *Seçimle Gelen Krallar*, çev. N. Erkurt, Kelebek Yayınları, İstanbul, 1986

Meriç, Cemil, *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009

Özkırımlı, Atilla, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi* 3.cild, Cem Yayınevi, İstanbul, 1987, ss.742

Ramadier, P., Sosyalizm ve İktidar, Çeviren: Hayrettin Erkmen, Ağaoğlu Yayınevi İstanbul, 1965

Refiğ, Halit, Batı'nın karşısına Devlet'i koyan Kemal Tahir, <http://www.derkenar.com/pano/batinin-karsisina-devleti-koyan-kemal-tahir/> (Erişim Tarihi: 07.07.2012)

Sağlık, Şaban, *Kemal Tahir'de Kavramsal ve Eleştirel Düşünme Yöntemi*, Hece Dergisi, Yıl:16, Sayı:181, Ocak 2012, ss.43

Sarıkoca, Erem, *Kemal Tahir Düşüncesinde Batılılaşma Olgusu*, (Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi) Erzurum, Atatürk Üniv. S.B.E., 1996,

Sartor, Giovanni *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, (Çev. Tuncer Karamustafaoğlu Mehmet TURHAN), Yetkin Hukuk Yayınevi, Ankara, 1996

Serhan, Fatma İrfan, *Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar*, Sander Yayınları, İstanbul, 1979

Soysal Mümtaz, *Olaylar ve Görüşler, Açlı*, Cumhuriyet Gazetesi 8 Şubat 2002 tarihli köşe yazısı, <http://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/2002/2/8/2.xhtml> (Erişim Tarihi: 03.04.2011)

Tahir, Kemal *Notlar 3: Sanat Edebiyat 3, Dil Dosyası*, Bağlam Yayınları İstanbul, 1989

Tahir, Kemal, *Notlar/Osmanlılık/Bizans*, Yay. Haz: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992

Tahir, Kemal, *Notlar Sanat Edebiyat I*, Yay. Haz: Cengiz Yazoğlu, İstanbul, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1989

Tahir, Kemal, *Sanat Edebiyat*, Haz. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990

Tahir, Kemal, 1992, *Notlar 12: Çöküntü*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992

Tahir, Kemal, *Notlar/ Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992

Tahir, Kemal, *Notlar/Osmanlılık-Bizans*, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992

Tahir, Kemal, *Notlar/Batılılaşma*, Yay. Haz: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992

- Tahir, Kemal, *Notlar/Çöküntü*, Yay.Haz: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları İstanbul, 1992
- Tahir, Kemal, *Yol Ayrımı*, Adam Yayınları, İstanbul, 1998
- Tahir, Kemal, *Kurt Kanunu*, Tekin Yayınları, İstanbul, 2001,
- Tahir, Kemal, *Yorgun Savaşçı*: Onbeşinci Basım, Tekin Yayınları, İstanbul, 2001
- Tahir, Kemal, *Yorgun Savaşçı*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2002
- Tahir, Kemal, *Kurt Kanunu*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2005
- Tahir, Kemal, *Bozkırdaki Çekirdek*: İkinci Basım, İthaki Yayınları, İstanbul, 2006
- Tahir, Kemal, *Batılulaşma*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992
- Taşdelen, Vefa, *Kemal Tahir'in Medeniyet Anlayışı*, Hece dergisi yıl:16, sayı:181, Ocak 2012, ss.15
- Tosun, Hüseyin, *Türkiye'de Demokrasinin Gelişim Sürecine Genel Bir Bakış*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 52, Mart Cilt: XVIII, 2002, ss.187
- Tosun, Necip, *Kemal Tahir'in Yazar ve Düşünür İmgesi*, Hece dergisi yıl:16, sayı:181, . Türkiye'nin Ruhunu Arayan Aydın Kemal Tahir , özel sayı:23, Ocak 2012, ss.46
- Tunçay, Mete, *Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010
- Türk Ansiklopedisi, Ankara, M.E.B.,yay.,C.XVII, 1969
- Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi c.III, [Atatürk Kültür Merkezi Yayınları](#), Ankara, 2003
- Türküne Mümtaz'er, *İslam ve Şiddet*, Ufuk Kitap, İstanbul, 2007, ss.136
- Uyanık, Mevlüt, *Felsefi Düşünceye Çağrı*, Elis Yayınları, Ankara, 2003
- Uyanık, Mevlüt, *Üç Tarz-ı Siyaset Bir Üst Kimlik Tasarımı Olarak Türkiyelilik*, Metropol Yayınları, İstanbul, 2003,
- Uyanık, Mevlüt, *Sivil İtaatsizlik Eylemleri ve Dini Değerler*, Elis Yayınları Ankara, 2010
- Üyepazarcı, Erol, , *Kemal Tahir veya nam-ı diğer F.M. İkinci'nin Mike Hammer Romanları*,http://kitapzamani.zaman.com.tr/kitapzamani/newsDetail_getNewsById.action?newsId=2182, 2000, (Erişim Tarihi: (17.09.2012))

Yalçın, Bekir Sıtkı Gönülal, *İsmet, Atatürk İnkılâbı*, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1984,

Yetkin, Çetin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, Karacan Yayınları, İstanbul, 1982

Yavuz Nevzat, *Kemal Tahir'in Siyasal ve Toplumsal Görüşleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2000

Uçar, Ahmet, *Milli Mücadele'den 12 Mart'a Konya'da Siyasi Sürgünler*, Tez Yayınları, İstanbul, 2002,

Uzunhasan, Semiha, *Kadın Gücü*, Bozkurt Matbaası Yayınları, İstanbul, 1936

EKLER:

EK-1:

Eserin Adı	Yayınevi	Baskı Tarihi	Sayfa Sayısı	Baskısı Varmı
Göl İnsanları	İthaki Yayınları Bilgi Yayınevi	2006	353	Var
		1969		Yok
Sağirdere	İthaki Yayınları	2006	311	Var
Kara Nara	İthaki Yayınları	2006	142	Var
Esir Şehrin İnsanları	İthaki Yayınları Adam Yayıncılık	2012	464	Var
		1998		
Körduman	İthaki Yayınları	2009	482	Var
Rahmet Yolları Kesti	İthaki Yayınları Adam Yayıncılık	2006	383	Var
		2000	397	Var
Yediçınar Yaylası	İthaki Yayınları Adam Yayıncılık	2008	368	Yok
		2000	300	Yok
Köyün kamburu	İthaki Yayınları Adam Yayıncılık	2010	352	Var
		1999	276	Var
Esir Şehrin Mahpusu	İthaki Yayınları Adam Yayıncılık	2012	378	Var
		1999	286	Yok
Kelleci Memet	İthaki Yayınları Adam Yayıncılık	2010	336	Var
		1998	350	Yok

Yorgun Savaşçı	İthaki Yayınları Tekin Yayınevi	2010	538	Var
		1999	480	Yok
Bozkırdaki Çekirdek	İthaki Yayınları Bilgi Yayınevi	2012	494	Var
		1972	442	Yok
Devlet Ana	İthaki Yayınları Tekin Yayınevi	2011	651	Var
		2000	610	Yok
Kurt Kanunu	İthaki Yayınları Tekin Yayınevi	2012	312	Var
		1999	273	Yok
Büyük Mal	İthaki Yayınları Adam Yayıncılık	2012	511	Var
		1995	421	Var
Yol Ayrımı	İthaki Yayınları Adam Yayıncılık	2012	496	Var
		2004	362	Yok
Namusçular	İthaki Yayınları	2006	446	Yok
Karılar Koğuşu	İthaki Yayınları Tekin Yayınevi	2011	399	Var
		1996	352	Yok
Hür Şehrin İnsanları	İthaki Yayınları Tekin Yayınevi	2010	733	Yok
		2004	656	
Damağası	İthaki Yayınları Tekin Yayınları	2006	390	Yok
		1999	356	

Harem'de Dört Kadın	Sinema Filmi			
Kemal Tahir'e Mapushaneden Mektuplar (Nazım Hikmet'le yazışmaları) Eser Nazım Hikmet'e ait fakat Kemal Tahir ile ilgili olduğu için burada verdik)	Tekin Yayınevi	2002	414	Yok
Notlar/1950 Öncesi Cezaevi Notları	Bağlam Yayınları	1991	384	Yok
Notlar/1950 Öncesi Şiirler ve Ziya İlhan'a Mektuplar	Bağlam Yayınları	1990	221	Yok
Notlar/ Batılaşma	Bağlam Yayınları	1992	242	
Çöküntü	Bağlam Yayınları	1992	304	Var
Notlar/ Kitap Notları	Bağlam Yayınları	1993	220	Var
Notlar / Osmanlılık / Bizans	Bağlam Yayınları	1992	605	Var
Mektuplar	Bağlam Yayınları	1993	342	Var
Roman Notları 1; Topal Kasırğa / Darmadağın Olan Devlet	Bağlam Yayınları	1990	238	Var

Roman Notları 2; Batı Çıkmazı	Bağlam Yayınları	1991	448	Var
Roman Notları 3; Patriyot Ömer / Gülen Azap Çıkmazı	Bağlam Yayınları	1991	234	Var
Notlar/ Sanat edebiyat 1	Bağlam Yayınları	1989	420	Var
Notlar/ Sanat edebiyat 2	Bağlam Yayınları		316	Yok
Notlar/ Sanat edebiyat 3	Bağlam Yayınları	1989		
Notlar/ Sanat edebiyat 4	Bağlam Yayınları	1990		
Notlar / Sosyalizm, Toplum ve Gerçek	Bağlam Yayınları	1992		
Dutlar yetişmedi (Yayına Hazırlayan: Sevgül Sönmez)	İmge Kitabevi	2005	221	Var
Üstadın ölümü	İthaki Yayınları	2006	192	Var
Merhaba Sam Krasmer- İkinci F.M. imzasıyla	İthaki Yayınları	2006	152	Var
Zehra'nın defteri (Yayına Hazırlayan: Sevgül Sönmez)	İthaki Yayınları	2005	220	Var
Gangsterler Kraliçesi	İthaki Yayınları	2006	153	Var

Ecel Saati	İthaki Yayınları	2006	169	Var
Derini Yüzeceğim	İthaki Yayınları	2005	172	Var
Bir Mülkiyet Kalesi	İthaki Yayınları	2009	592	Var
	Tekin Yayınevi	1995	515	Yok
Arabacı/Öyküler	Adam Yayıncılık	2004	169	Var
Aşk Çetesi	İthaki Yayınları	2005	128	Yok

